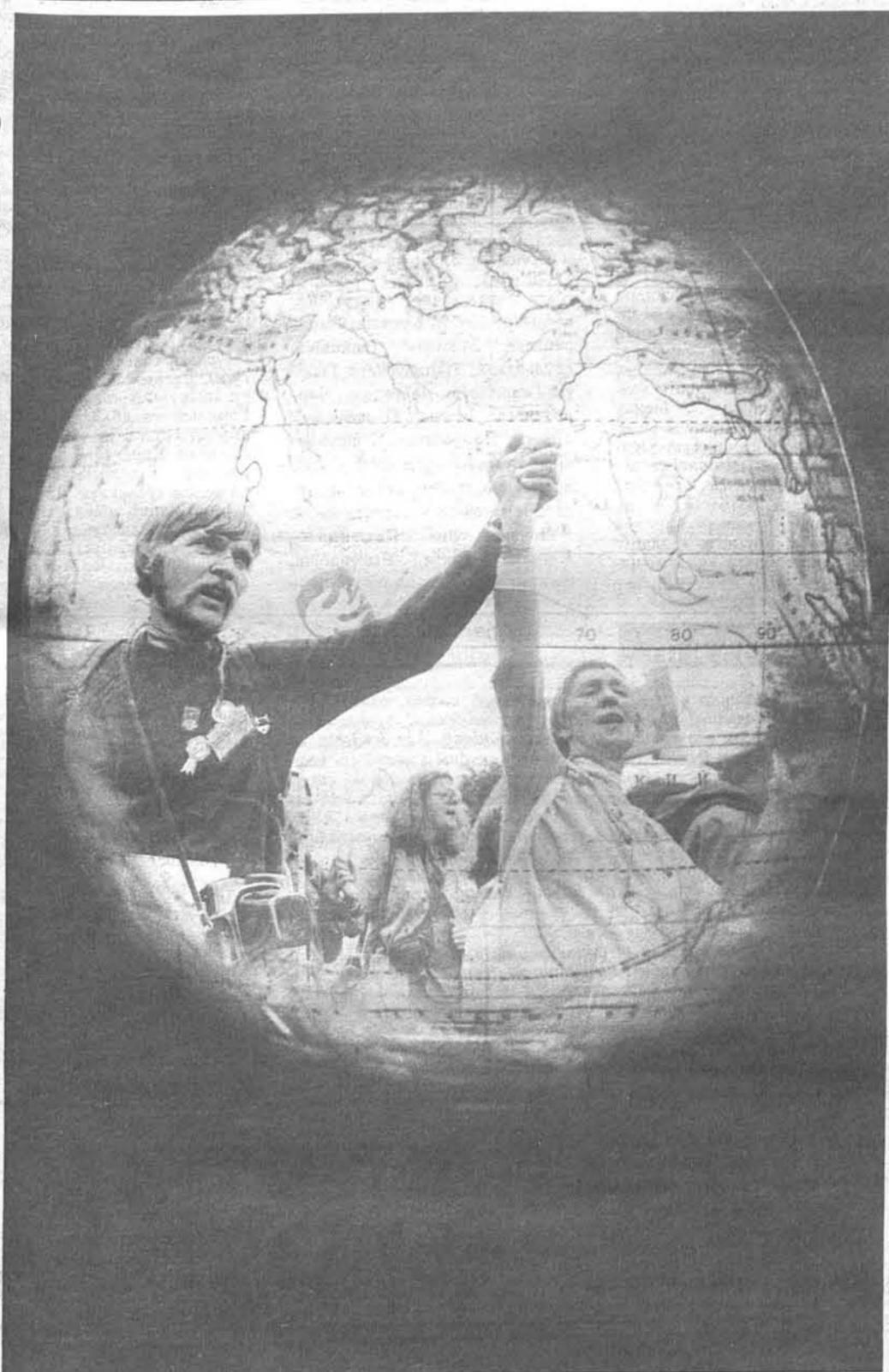

Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 17 кастрычніка 1986 г. № 42 (3348) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

Марш міру

Фота Я. КАЗЮЛІ

НА ТЭМУ ДНЯ

РОЗУМ ПЕРАМОЖА

Сёння на нашай зямлі сонечнае, цёплае надвор'е. Вока прывабляюць некалькі па-асабліваму выразныя і спелыя, па-восеньскаму насычаныя фарбы. Ночы мясячныя, зоркі яркія і здаюцца — зусім блізкія. Прырода, зямля, неба, зоркі вабляць, хаваюць таемнасцю, зачароўваюць бясконцасцю і нязведанасцю. Думаецца пра жыццё, яго багацце і невычарпальнасць, яго прыгажосць і нязведанасць. Думаецца пра той вялікі патэнцыяльны зарад добра і красы, які нясе ў сабе жыццё ў яго бясконцым самаруху, самаразвіцці. Законам гармоніі падпарадкавана гэтая самаразвіццё.

Нармальна чалавечая свядомасць, свядомасць штодзённага нашага жыцця нават і не дапускае, што ўсё гэта аднойчы раптоўна можа знікнуць, ператварыцца ў попель і дым. А падставы для гэтага ёсць. Ядзернай зброі, зброі самай страшнай і злавеснай, назапашана, накопленыя столькі, што жыццё на зямлі, усё жывое можна знішчыць ушчэнт некалькі разоў.

Наша партыя, партыя, якая абараняе інтарэсы самага перадавога класа грамадства, партыя, для якой інтарэсы чалавечыя, інтарэсы народа вышэй за ўсё, усведамляючы рэальную небяспеку ракетна-ядзернай катастрофы, усе свае сілы і намаганні накіроўвае на прадукцыйнае ўсеагульнае рэальнае стварэнне атмасферы разрадка і поўнага знішчэння ядзернай зброі. Сустрэча ў Рэйк'явіку — адно з яркіх праўленняў такой дзейнасці.

Як падкрэсліў у выступленні па савецкім тэлебачанні Генеральны сакратар ЦК КПСС М. С. Гарбачоў, «мы імкнуліся да таго, каб на сустрэчы ў Рэйк'явіку ў аснову асноў паставіць галоўныя пытанні сучаснага свету — спыненне гонкі ўзбраенняў, ядзернае раззбраенне». Такія пытанні былі паставлены — прадумана, рэалістычна ўзвешана, глыбока абгрунтавана. Тым больш выклікае недаўменне, засмучэнне і трывогу пазіцыя адміністрацыі Рэйгана. Чаму не прыняты такія сур'ёзныя, збалансаваныя, узаемавыгадныя, патрэбныя

ўсяму чалавецтву прапановы савецкай дэлегацыі? Знайсці нейкі аргументаваны адказ тут цяжка, ды, відаць, і немагчыма. Бо хваравітыя імперскія амбіцыі, інтарэсы шэйлакаў злавеснага ваенна-прамысловага комплексу, празмерна ўзвінчаныя амерыканскай прапагандай ваяўніча-шавіністычныя прэтэнзіі абывацеля з Тэхаса ці Алабамы наўрад ці могуць быць хоць у нейкай ступені аргументам у сённяшнім сапраўды сусветным дыялогу ў барацьбе за мір і раззбраенне.

Не так даўно наш народ, усё прагрэсіўнае чалавецтва адзначыла саракагоддзе завяршэння Вялікай Айчыннай вайны. У жыцці майго пакалення, тых, каму сёння пераваліла за пяцьдзесят, тых гады панінулі ў памяці, у сэрцы самы балючы, самы незабыўны след: Адзін з першых дзён вайны. Вечар. Адступаюць нашы салдаты. На фурманках едуць сем'і. Гоняць скаціну. Ржанне коней, мычанне кароў, плач дзяцей, распача-на-трывожныя крыкі жанчын — усё ўспрымаецца дзіцячым розумам і сэрцам як нешта невытлумачальна страшнае, жахлівае. Потым вызваленне. Толькі што прайшоў бой. Жыта асыпаецца. Жанчыны і дзеці хутчэй блгуць жаць. Зжаты першыя жменькі і раптам — забіты салдат, дабей... адарваная рука. Усё гэта нейкае нерэальнае: гарачае сонца, хлеб і тут жа смерць, смерць як нешта зусім ненатуральнае, недарэчнае, супраціўнае жыццю, чалавечай існасці...

А што можа быць сёння? Страшна падумаць, немагчыма ўявіць.

І тое, што ў сучасным тры-вожным, напружаным і распаленым да чырвані свеце менавіта наша краіна, наша партыя камуністаў узначальваюць сучасны рух сіл міру, сіл прагрэсу, узялі на сябе галоўны цяжар адназначнага за жыццё на Зямлі, выклікае сапраўдны гонар і ўпэўненасць у канчатковай перамозе.

Бо за нашым народам, за нашай краінай, за сіламі прагрэсу чалавечы розум, само жыццё.

Серафім АНДРАЮК

Слова савецкіх пісьменнікаў

Пра гарачую падтрымку шырокамаштабных мірных ініцыятыў, прапанаваных М. С. Гарбачовым на савецка-амерыканскай сустрэчы ў Рэйк'явіку, заявілі ўдзельнікі пасяджэння сакратарыята праўлення Саюза пісьменнікаў СССР, што адбылося ў Маскве.

На пасяджэнні разгледжаны таксама некаторыя вынікі дзейнасці саюза пасля VIII з'езда пісьменнікаў краіны. Адзначалася, што пісьменніцкія арганізацыі правялі пэўную работу ў духу патрабаванняў XXVII з'езда КПСС. Праведзены сур'ёзныя творчыя мерапрыемствы, у ліку якіх міжрэспубліканскія пазыцыйныя агітэрыі «Днепр і мір», міжнародная канферэнцыя «Лёс сучаснай цывілізацыі ў сацыялістычных літаратурах». Узмацілься міжнародная дзейнасць СП СССР па прапагандзе міралюбівага знешнепалітычнага курсу Савецкай дзяржавы.

Разам з тым на пасяджэнні адзначалася, што работа Саюза пісьменнікаў яшчэ праводзіцца без пэўнага дынамізму. Звернута ўвага на неабходнасць усмернага пашырэння галоснасці, усіх форм дэмакратызму, узмацнення кантролю знізу.

У пасяджэнні прыняў удзел загадчык Аддзела культуры ЦК КПСС Ю. П. Воранаў.

УНУМАРЫ:

«Доўгачаканая пара»,
«Небяспечная зона»
і іншыя новыя вершы
Васіля ЖУКОВІЧА 4

Крытык чытае
новы твор
Віктара КАЗЬКО
«Сад, альбо
Заблытаны след
рамана» 5

Знаёмцеся:

«Свята»,
малады мастацкі калектыў
Беларускай дзяржаўнай
філармоніі 10

Чытач — газета —
чытач:

зваротная сувязь 12

Мой родны кут
Стаіць вятрак
на ўскраіне
вёскі... 13

БЕЛАРУСКАЕ СЛОВА НА БЕРАГАХ ЯДРАНА

Звыш 150 беларускіх пісьменнікаў, мастакоў, музыкантаў, майстроў тэатра і кіно прымаюць удзел у Днях культуры Беларускай ССР у Сацыялістычнай Рэспубліцы Славенія. Белы бусел у чыстым блакітным небе, што стаў сімвалам гэтага сапраўднага свята дружбы і братэрства паміж двума славянскімі народамі, прынёс з сабой мілагучнае беларускае слова, шчырую задушэную песню на берагі Ядрана.

Нацыянальныя гімны, якія прагучалі 13 настрычніка пад сціпленымі Дома імя Івана Цанкара ў Любляне, сталі першымі акордамі Дзён. Беларускую дэлегацыю, усіх удзельнікаў свята сардэчна вітаў намеснік Старшыні Выканаўчага веда Скупшчыны Сацыялістычнай Рэспублікі Славенія Борыс Фрлеч. У адказ выступіла кіраўнік Беларускай дэлегацыі, намеснік Старшыні Савета Міністраў БССР Н. М. Мазай. Пасля цырымоніі ўрачыста адкрыцця Дзён адбыўся канцэрт майстроў мастацтваў Беларусі. Своеасаблівым сюрпрызам беларускіх артыстаў стала песня «Славенія» на славенскай мове, выкананая Дзяржаўным акадэмічным народным хорам БССР і падхопленая ўсёй залай.

У Славеніі выступаюць таксама Мінскі камерны аркестр, салісты оперы і балета А. Саўчанка, Л. Колас, М. Гулегіна, І. Душкевіч, А. Куркоў, цымбаліст А. Ткачова, А. Філіпенка,

піяніст Ю. Гільдзюк, скрыпачка В. Пархоменка і іншыя. У рамках Дзён праходзяць сустрэчы беларускіх дзельцаў культуры і мастацтва са славенскімі калегамі, працягваюць выстаўкі.

У прыватнасці, выстаўка беларускай кнігі размясцілася ў Доме імя Івана Цанкара. Славенскія паліграфісты падрыхтавалі сюрпрыз для яе арганізатараў і членаў Беларускай афіцыйнай дэлегацыі. Яны паднеслі ім выдатна аформленую кнігу «Янка Купала» на беларускай, славенскай, рускай і англійскай мовах.

Беларускія выдаўцы падрыхтавалі свае падарункі — кнігу лірыкі Ю. Жупанчыча «У вечным дзёры», якую выдавецтва «Мастацкая літаратура» выпусціла ў сваёй папулярнай серыі «Паззія народаў свету», і зборнік П. Воранца для маленькіх «Падарункі», выпушчаны выдавецтвам «Юнацтва». Творы П. Воранца загучалі па-беларуску дзякуючы І. Чароту. Што тычыцца кнігі «У вечным дзёры», дык яна перакладзена Н. Глевічам — даўнім прапагандыстам славенскай паэзіі ў Беларусі, дзякуючы якому на беларускай мове ў свой час пабачыла свет і анталогія паэзіі «Маці мая, Славенія».

Завяршаюцца Дні заўтра, 18 настрычніка, вялікім канцэртом дружбы, у якім выступаць майстры мастацтваў дзвюх рэспублік.

Дні савецка-ліванскай дружбы

З 19 па 21 настрычніка ў горадзе-героі Мінску будуць праходзіць Дні савецка-ліванскай дружбы з удзелам дэлегацыі Таварыства лівана-савецкай дружбы ў складзе генеральнага сакратара таварыства, дэпутата парламента Лівана Альбер Мансура, а таксама іншых вядомых палітычных і грамадскіх дзельцаў Лівана, прадстаўнікоў культурных цэнтраў.

Як паведамілі нашаму карэспандэнту ў Беларуска-ліванскае таварыства дружбы і культурнай сувязі з замежнымі краінамі, правядзенне Дзён — яшчэ адно

пацвярджэнне плённасці сувязей і кантактаў беларускага народа з іншымі народамі планеты. У праграме гэтага важнага грамадска-палітычнага і культурнага мерапрыемства — знаёмства членаў ліванскай дэлегацыі з жыццём працоўных калектываў Мінска, наведванне знакамітых мясцін горада.

Мінчане і госці сталіцы пазнаёмяцца з выстаўкамі мастака Поля Прагасяна, дэкаратыўна-прыкладнога мастацтва, дзіцячага малюнка; фотавыстаўкай.

ПРА МУЗЫКУ МАЛАДЫХ

«Круглы стол» у Саюзе кампазітараў БССР.

Адбыўся пленум праўлення Саюза кампазітараў БССР, прысвечаны творчасці маладых. У пачатку канцэрта прагучала сімфанічная і камерная музыка ўжо вядомых кампазітараў Г. Гарэлавай, А. Гурава, А. Елісеенкава, М. Літвіна, Л. Мурашка, У. Солтана, В. Сярых, іх калег, якія надаўна прыняты ў творчы саюз, і аўтараў-пачаткоўцаў, у тым ліку студэнтаў Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі. Абмеркаванне праслуханых твораў было наладжана за

«круглым сталом» у Саюзе кампазітараў. Гаворка пра маладое творчае пакаленне і надзённыя праблемы беларускай музыкі ішла на пленарным пасяджэнні. З дакладам праўлення СК БССР выступіў яго старшыня народны артыст рэспублікі І. Лучанок. У рабоце пленума прынялі ўдзел госці з Ленінграда, Кіева, Кішынёва, Растова-на-Доне, Алма-Аты, Баку, Рыгі, Чэбаксары, Казані.

Справаздача аб пленуме будзе апублікавана.

С. ВЕТКА

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

ВЕРНАСЦЬ ПРЫЗВАННЮ

У Доме літаратара адбылася сустрэча з пісьменнікам Уладзімірам Юрэвічам. З 16 гадоў працуе Уладзімір Міхайлавіч на Беларускай радыё. У цяжкія ваенныя гады ён быў дыктарам радыёстанцыі «Савецкая Беларусь».

Цікавае ў прысутных выклікалі кадры кінахронікі часопіса «Беларусь» 1943 года, якія агучваў У. Юрэвіч, а таксама ўспамін Уладзіміра Міхайлавіча пра тыя незабыўныя гады.

У адказах на пытанні прысутных У. Юрэвіч закрануў праблемы стану сучаснай беларускай літаратуры, у прыватнасці дзіцячай, гаварыў аб перабудове творчага працэсу, рэфарме школы, развіцці беларускай літаратурнай мовы.

Сустрэчу адкрыў і вёў галоўны рэдактар часопіса «Вясёлка» У. Ліпскі. Перад прысутнымі выступілі рэжысёр перадачы Беларускага радыё «Жывое слова» Н. Сафроненка, артысты мінскіх тэатраў.

Г. ШАУРА, студэнтка факультэта журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна

Выступае У. Юрэвіч.

ВЫСОКІЯ ЁЗНАГАРОДЫ

За заслугі ў развіцці савецкай культуры, літаратуры, мастацтва, актыўны ўдзел у камуністычным выхаванні працоўных і паспяховае выкананне заданняў XI пяцігодкі Прэзідыум

Вярхоўнага Савета ССР узнагародзіў ордэнамі і медалямі ССР работнікаў устаноў і прадпрыемстваў культуры, дзеячаў літаратуры і мастацтва.

Ордэнам Леніна — Макараву Галіну Кліменцеўну, артыстку Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купала, народную артыстку ССР.

Ордэнам Кастрычніцкай Рэвалюцыі — Крысько Цімафея Васільевіча (Васіля Вітку), пісьменніка.

Ордэнам Працоўнага Чырвонага Сцяга — Корсак Алімпіяду Вітольдэўну, дырэктара Полацкай дзіцячай музычнай школы; Сцяпанаву Ганну Мікалаеўну, ткачыцу Барысаўскага камбіната прыкладнога мастацтва; Адашкевіча Анатоля Аляксандравіча, фарматара Мінскага мастацка-вытворчага камбіната Мастацкага фонду БССР; Дрынеўскага Міхаіла Паўлавіча, галоўнага дырэктара Дзяржаўнага акадэмічнага народнага хору БССР; Кагадзева Аляксея Пятровіча, галоўнага хормайстра ДАВТа БССР; Лявончыка Аляксандра Дзмітрыевіча, артыста Беларускай дзяржаўнай філармоніі; Аўсяннікава Генадзя Сцяпанавіча, артыста Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купала; Асіпенку Аляксандра Харытонавіча (Алясея Асіпенку), пісьменніка; Сідарава Юрыя Уладзіміравіча, артыста Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горкага; Яроменку Мікалая Мікалаевіча, артыста Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купала.

Ордэнам Дружбы народаў — Гаманюка Аляксандра Макаравіча, артыста Брэсцкага абласнога рускага драматычнага тэатра імя Ленінскага камсамола Беларусі; Каняпелька Зінаіду Ігнатаўну, артыстку Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Я. Коласа; Казакевіча Мікалая Канстанцінавіча, мастака Гомельскіх мастацка-вытворчых майстэрняў Мастацкага фонду БССР; Адамчыка Вячаслава Уладзіміравіча, пісьменніка; Багатырова Анатоля Васільевіча, кампазітара; Гаяву Валяціну Іванаўну, галоўнага балетмайстра Беларускага фальклорна-харэаграфічнага ансамбля «Харошкі»; Гана Эдуарда Станіслававіча, дырэктара Мінскага мастацка-вытворчага камбіната Мастацкага фонду БССР; Давідовіч Лілію Міхайлаўну, артыстку Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купала; Захарэвіч Марыю Георгіеўну, артыстку Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага тэатра імя Я. Купала; Кандрацьева Мікалая Іванавіча, скульптара; Паплаўскага Георгія Георгіевіча, мастака; Чарняўскага Ігната Цімафеевіча (Ігната Дуброўскага), пісьменніка; Гусева Васіля Фёдаравіча, артыста Магілёўскага абласнога драматычнага тэатра.

Ордэнам «Знак Пашаны» — Клімава Марата Рыгоровіча, мастака Брэсцкіх мастацка-выт-

ворчых майстэрняў Мастацкага фонду БССР; Мар'іну Галіну Барысаўну, загадчыцу аддзела культуры Лунінецкага райвыканкома; Кокшыты Тэдэвуша Антонавіча, артыста Беларускага дзяржаўнага акадэмічнага драматычнага тэатра імя Я. Коласа; Маркевіч Вікторыю Аляксееўну, загадчыцу аддзела культуры Чашніцкага райвыканкома; Някрасава Мікалая Аляксеевіча, хормайстра народнага хору Зубаўскага сельскага Дома культуры, Аршанскі раён; Шутава Генадзя Фёдаравіча, старшыню праўлення Віцебскай абласной арганізацыі Саюза «Знак Пашаны» БССР; Геду Ганну Н. параўну, загадчыцу аддзела культуры Берастаўскага райвыканкома; Дулуба Мікалая Іванавіча, дырэктара Жухавіцкага цэнтральнага сельскага Дома культуры, Карэліцкі раён; Кірыленку Эдуарда Васільевіча, дырэктара Гомельскага музычнага вучылішча імя Н. Сакалоўскага; Кочараву Таццяну Рыгораўну, дырэктара Доўскага сельскага Дома культуры, Рагачоўскі раён; Чальцову Ірыну Фёдараву, артыстку Гомельскага абласнога рускага драматычнага тэатра; Галадка Мікалая Канстанцінавіча, дырэктара Таняўскага цэнтральнага сельскага Дома культуры, Слуцкі раён; Раўцкага Леаніда Аляксандравіча, выкладчыка Салігорскай дзіцячай музычнай школы; Асядоўскага Леаніда Мікалаевіча, выклад-

ПРАБЛЕМЫ МЕРКАВАННІ

МНЕ даўно карцела наведць гэтую школу, самому ўсе пабачыць і памацаць. Памяркуйце самі: тры тысячы вучняў, сто трыццаць сем настаўнікаў. Але ж дзеці не салдаты і дырэктар школы не палкавы камандзір, вось у чым справа. Выхаванне дзяцей і падлеткаў — справа тонкая, я б нават сказаў, інтымная. Дырэктар — кіраўнік гэтага працэсу. Вось тут міжволі і задумаешся: а ці можа адзін чалавек, хай сабе, як кажучы, і «семи пядей во лбу», пастаянна трымаць у полі зроку столькі дзяцей і настаўнікаў?

Матэматыкі сцвярджаюць, што любая сістэма не можа павялічвацца бясконца: ёсць нейкая мяжа, за якой сістэмай кіраваць ужо немагчыма. Дык вось, дзе такая мяжа ў школе? Тры тысячы — гэта многа ці мала, ці мо ў самы раз?

Ды і Мяснікова Міхаіла Пліпавіча, дырэктара Магілёўскай сярэдняй школы № 5, пабачыць цікава зблізку: мы, праўда, здаўна добрыя знаёмыя, але ў дырэктарскім крэсле бацьчы яго мне не даводзілася, а ў настаўніцкім асяроддзі пра яго можна было паціць усё, што хочаш, ад «моцнага дырэктара, чулага і разумнага кіраўніка» да «тырана, у якога не школа, а катарга».

Школа. Чым яна сёння жыве, як перабудоўваецца? Гэта тэма гутаркі пісьменніка Міхаіла ШУМАВА з дырэктарам адной з самых буйных сярэдніх школ г. Магілёва

КЛОПАТ ДЫРЭКТАРА

— І вы прыйшлі падзівіцца на катаргу? — не сказаць каб дужа весела ўсмінуўся ён. — Глядзіце, уваход свабодны.

Голас у «тырана» ціхі, слабы, і як я ні ўслухоўваўся — ніводнае металічнае ноткі. Што хочаш, а тыран без металу у голасе — не зусім паўнацэнны тыран.

— Так і гавораць — тыран? — зноў-такі не дужа весела ўсміхаецца ён і паціскае плячамі. — У нас працаваць нялёгка, гэта праўда. А дзе лёгка? Можа, вы назавяце школу, у якой лёгка? Спраўдзіма педагогу, сумленнаму ў адносінах да сваёй прафесіі, які мае свой прафесійны гонар, нідзе не лёгка. І я ад

падначаленых ніколі не патрабу больш, чым можна. Рытм нашага жыцця, тэмп у нас надзвычай напружаны: бывае, што навічка хапае толькі на паўгода, год, потым ціха-мірна ён падае заяву... На многія гады застаюцца толькі тыя, хто хоча і любіць па-сапраўднаму школу — гэта касцяк, наша апора.

Павольна круціцца ролікі магнітафона, няспешным ручайком цурчыць наша размова, хоць і не сказаць, каб абсалютна спакойна: вельмі часта дзверы прасторнага дырэктарскага кабінета адчыняюцца, і сюды уваходзяць — хто з паперай на подніс, хто вырашыць тэрміновае пытанне. Навучаль-

тое, што ёсць, а гэта далёка не заўсёды тое, што трэба...

Усяго нейкіх васьм гадоў, як я пайшоў са школы, а як змянілася ўсё! Помню, тады ў гарана стаяла чарга на выкладчыцкае месца, а цяпер, бацьчыце, саміх выкладчыкаў не хапае. Праўда, і тады не кожны дырэктар школы мог разлічваць, што да яго трапіць вопытны педагог. Бывала, што прыходу ў школу новага настаўніка папярэднічаў строга загад «зверху» — прыняць, уладкаваць і ніякіх пытанняў. Зараз жа... Ці, можа, гэта толькі Мяснікова такая прывілея, можа, іншым дырэктарам такой волі ў падборы настаўніцкіх кадраў няма? Можа, і так, а можа, іншы дырэктар не вельмі абцяжарвае сабе пошукамі, прызвачае прымаць тое,

КУДЫ б ні вялі чалавека дарогі, яны абавязкова вернуцца і на тую сяжыну, якая пачалася ў маленькім яго, а тады ажывае даўняе — забытае і паўзабытае, радаснае і трывожнае, значнае ў неацэнных вартасцях сваіх і па-сённяшні дзень і тое, што, калі і згадваецца, дык толькі з добрай, цяпер нейкай палублівай усмешкай. З падобнага вяртання пачынаецца і новы твор Віктара Казько, названы крыху нечакана — «Сад, альбо Забытыя след рамана». Зрэшты, будзе ў ім і «забытанасць», калі аўтару стане цесна ў самім жа прапанаваным абставінах, з'явіцца і раздзелы, быццам далекаватыя ад асноўнага дзеяння, будуць нават развагі аб адметнасці мастацкай творчасці, — пісьменнік прыадкрые чытачу пэўныя сакрэты сваёй творчай лабараторыі. Аднак чым далей будзеш чытаць раман, уваходзячы ў сістэму яго вобразаў, спасцігаючы ўсю таямнічасць, загадкаваць і шматзначнасць іх, тым больш будзеш пераконвацца ў галоўным: новы твор В. Казько праблематыкай сваёй закранае пласты жыцця, якія, будучы спакоўчымі, сёння ўсё часцей трапляюць у поле зроку і пісьменнікаў, і вучняў, і грамадскіх дзеячаў, усіх, каму дарогі наш агульны дом — Зямля.

Ужо ў рамане «Неруш» В. Казько прабаваў паказаць, да чаго можа прывесці заняўбанне элементарных правіл, згодна якім «усё жывое — радня чалавеку».

Падобная тэма, па сутнасці, у цэнтры увагі і ў рамане «Сад», які — пры пэўнай нацяжцы, зразумела, — можна назваць другой часткай дылогіі, а, магчыма, і трылогіі, калі задумае пісьменнік яшчэ адзін раман — пра роднае яму Палессе, абнаўленне старадаўняй зямлі і пра тое, што абнаўленне гэтае не заўсёды дае толькі добрыя вынікі. А яшчэ — пра чалавека Палесся, які, адчуўшы ўладу над зямлёй, ніколі не мае права забыцца, што і яна, гэтая зямля, — тансама па-ранейшаму мае ўладу над ім.

Сад — своеасаблівы вобраз рамана. Ён — увасабленне нязгаснасці, неўміручасці жыцця, яго вечнай кветні. Адначасова Сад — прырода, безбаронная перад чалавекам. Так ужо сталася, што ўсе падзеі больш-менш значныя ў жыцці вёскі, звязаны з ім. Сад высякаўся ў гады вайны і аднаўляўся пасля вызвалення. Рос, квітнеў і, здавалася б, радаваў людзей сваім харчовам яго вечна. Ды толькі зноў хіжыя рукі паквапіліся на прыгажосць, зноў палі долу дрэвы, што сама увабраліся ў сілу.

З Садам звязаны ці не найлепшыя згадкі і ў жыцці героя-апавядальніка. З ім — і боль яго, і туга па незваротнасці пражытага, і пакутлівы роздум над тым, як жа здарылася, што людзі не толькі развучаюцца разумець прыгожае, але і падмаюць сякеру на саму памяць. На памяць кожнага і ўсіх. «Чаму ж развал і разруха пануюць над нашай хатай, разбураны, па цагліны раскіданы печы, што сагравалі нас, пабіты вясёлыя вокны, узадрана падлога, што спывала нам? Паздзіраны шыфер з даху. Хто вінаваты ў гэтым, хто дапусціў такое, чаму я саромеюся сябе, калі іду міма сваёй хаты?»

Пытанне і сабе, і іншым. У аднолькавай ступені і з аднолькавай патрабавальнасцю. З гарачым жаданнем: «Не мог адстаяць, дык павінен хоць расказаць, як усё было. І няхай як атрымаецца: было, не было, магло быць. Як гэта пачыналася, як складалася, прыдумка з болей скручвалася». На экране памяці героя-апавядальніка з'явіцца выразна высвечваецца рэальнымі абрысамі ўсё, што было з ім самім, з людзьмі, якіх ён ведаў, з чым лёсам у розныя гады пераплятаўся яго лёс.

На гэтым фоне чалавечых страстей, драматычных калізій і сітуацый усё выразней і рэльефней бачыцца постаць Мар'яна Іванавіча Знаўца — колішняга дырэктара дзіцячага дома, не проста педагога, а менавіта Настаўніка. Характар па-сапраўднаму народны, ён увасабленне самой народнай педагогікі, якая здаўна мацавалася не на тэарэтычных разважаннях аб выхаванні падрастаючага пакалення, а на практычным далучэнні чалавека з маленства да актыўнага жыцця.

Не скажаць, аднак, каб аўтар ідэалізаваў свайго героя, але недахопы Мар'яна Іванавіча, бачым мы, — працяг яго вартасцей. Ці не таму ніхто з вяскоўцаў не памятае і аб нядоўгім старшынстве Знаўца, і аб гадах, калі ён служыў у арміі, бо для ўсіх ён найперш настаўнік.

Гэткім жа увасабленнем добрага, чыстага і — гэтае слова ў падзеным выпадку, бадай, найбольш падыходзіць — святага паўстае ў рамане загадчык вясковага клуба, ён жа, як значае аўтар, «начальнік ракі» Уладзік Саліла. Сваю ўлюбённасць у прыроду ён не хавае ад іншых, а імкнецца да таго, каб вяскоўцы зразумелі, якая гэта радасць — адчуваць сябе паяднаным з наваколлем, калі, здаецца, кожнай клеткай зліваецца з тым, што акружае цябе, жыве ў тваёй свядомасці з маленства.

«Ды дзеля аднаго толькі гэтага варта паміраць, выбухаць, губляць памяць, варта жыць. І дзе, у якім краі ёсць лшчэ такое? Ці можа зямля стварыць яшчэ большыя чуды? Не і не. Хай жа будзе навекі бласлаўленая зямля, якая так радуе. Навекі стаяць табе, навекі цешыць чалавека, і хай не зводзіцца род звырыны і род людскі».

Галінка з дрэва вечнасці

В. Казько. Сад, альбо Забытыя след рамана. «Полымя», 1986, №№ 7—9.

«Пра род звырыны і род людскі» — пісьменніцкі і грамадзянскі клопат В. Казько. Ён стварае паэму ў прозе, якая аплывае хараставо бацьнаўшчыны і адначасова выбухае суровым абвінавачаннем, асуджаючы тых, хто ператварыў і ператварае вёску ў часовае прыстанішча для задавальнення сваіх спажывецкіх прыхамацей. Гэтыя наезджыя начальнікі і начальнічкі абрадаюць не толькі прыроду, наносячы ёй непараўную шкоду. Яны і сярод вяскоўцаў сеюць зерне марнаўства і аблыкавасці.

Гаворыцца гэта не ў абарону самой вёскі перад светам і людзьмі. Не з жадання супрацьпаставіць святую і чыстую патрыярхальнасць вясковага ўкладу гораду, ад якога, маўляў, і ідзе ўсё зло. Усё куды больш складаней. Гэтая складанасць і адлюстравалася ў рамане В. Казько. Калі з Місцокамі, якія жывуць па прыцыпе: абы больш узяць, усё больш-менш вядома — нездарма кажуць, яблык ад яблыні, дык адкуль з'явіліся ў вёсцы Вовік-алкаголік, Іванчык-дэзерцірчык, прасвітар мясцовай абшчыны баптыстаў дзед Калістрат? Не толькі ў вёсцы, пра якую расказвае В. Казько, а ў вёсках наогул? Дзе было ўзрошчана насенне, якое і на вясковай глебе дае ўраджаі п'янства, дармаедства, іншых негатывных з'яў? Гэтыя аспекты паўсядзённасці таксама даследуюцца пісьменнікам. Раман — свайго роду кардыяграма шматграннага жыцця сённяшняга беларускага сяла. Як А. Кудравец у «Сацыялізмні на вольную тэму», як І. Пташнікаў у «Алімпіядзе» — а менавіта гэтыя творы вызначаюць сёння стан і дасягненні нашай прозы аб сучаснай вёсцы, — В. Казько стварае яркія і каларытныя чалавечыя характары.

І сам Мар'ян Знавец, і Уладзік, і дзед Ахрэм — не проста ўдала падазеныя мастацкія вобразы, а характары-тыпы вялікай ідэйна-мастацкай напоўненасці. Поруч жа зноў тыя, хто нічога большага, чым звычайнай пагарды, выклікаць не можа. Ды толькі чаму адной пагарды? Ці не хаваецца за гэтым наша жаданне ні ўва што асабліва не ўмешвацца, калі да пары да часу як быццам межы дабрачыннасці і не пераступаюцца? Маўляў, чаму мне патрэбна больш, чым іншым. Пройдзе ж час, і глядзіш, зроблена непараўнае. Шлях Янота і Шурупа ад звычайнага браканьерства да забойства пачынаўся з таго моманту, калі большасць вяскоўцаў ужо ведалі ці здагадваліся аб іх паводзінах, ды зноў жа асабліва не вытыркаліся наперад, спадзеючыся на іншых.

Само жыццё ў рамане то хуткаплын-

нае, вірлівае, то засяроджана-спакойнае. Такое, якое і ёсць на самой справе. Але аўтар не фатаграфуе рэчаіснасць, а даследуе яе, узнімаючы важкія пласты. Адсюль — і акцэнтаўка ўвагі на тых ці іншых персанажах, хоць у полі зроку пісьменніка нязменна застаецца Мар'ян Знавец — як увасабленне аўтарскага ідэалу дабрачыннасці. У нашым жа чытацкім уяўленні такім аўтаномным персанажам бачыцца і сам аўтар-апавядальнік. Найперш у эпізодах, дзе В. Казько адмаўляецца ад паступовага разгортвання сюжэта і пераходзіць да лірычных адступленняў.

Публіцыстычнасць твора, яго гуманістычны пафас, жыццесцвярдальнасць узмацняюцца дзякуючы таму, што ледзь не з першых старонак В. Казько ўмела ўводзіць элементы прытчавасці, карыстаецца міфапаэтычным пачаткам. Падобнае заўважалася ўжо і ў «Нерушы».

ко — каму шмат талентам дадзена, ад таго і патрабуецца больш — хацелася б не проста рэгістрацыі таго, што ёсць. Дарэчы, гэтае «большае, чым ёсць» якраз і прысутнічае ў заключных старонках рамана, дзе пісьменнік расказаў пра сваё жаданне дапамагчы вяскоўцам у пабудове дарогі, аб якой усё — ад старога да малаго — марылі.

Уся гэтая дарожная «адысея» выпісана праўдзіва і грунтоўна. Адрэзку бачыш не толькі добрае ў вясковым укладзе жыцця, а і негатывнае, якое і раней было ды і цяпер усё мацней пускае свае карані. Калі тычыцца канкрэтнай справы, а не проста разважанняў пра неабходнасць будаваць дарогу, многія пачынаюць падыходзіць да гэтага з пазіцыі мяшчанскага правіла: мая хата з краю. Калі ж дарогу нарэшце пабудавалі, дык яна як быццам нікому і не патрэбна: «...кепская, кепская справа, той асфальт. То раней і месяц, і другі ні міліцыя, ні рыбагляд нагой не паткнуцца, а цяпер за дзве мінулы па тры разы на дзень даскокваюць». Вось і паспрабуй, зразумей псіхалогію вяскоўца. Большасць жа прыроду любяць, і калонію баброў ахоўваюць, але... Каб гэтую самую гармонію ўласнымі сіламі падтрымліваць. Без рыбагляду, без міліцыі... Аднак аб гэтым, магчыма, В. Казько яшчэ паразважае іншым разам.

Шмат якія з праблем, закранутых у рамане, патрабуюць яшчэ свайго прынцыповага і канчатковага вырашэння. Усе кропкі над «і» не пастаўлены, ды і не патрэбна гэта. Іншым кіраваўся пісьменнік, калі разблытваў сцэнікі ўласнай памяці. Расказваючы пра сад свайго маленства, ён у першую чаргу агаліў тыя струны душы, якія чуйныя да чужога болю і на якіх, бы на дзіўным камертоне, агучваецца ўсё тое, што хвалюе і кожнага з нас.

Усім сваім пафасам раман абуджае грамадзянскую свядомасць чытача. Ён напісаны ў рэчышчы праблем часу, якія гучаць са старонак «Кар'ера» В. Быкава, «Плахі» Ч. Айтматава, «Пакару» В. Распуціна, «Тужлівага дэтэктыва» В. Астаф'ева. У душы героя-апавядальніка «Саду» таксама шугае своеасаблівы пакар, азраючы сваім агнём усё, да чаго ёсць справа сумленнаму чалавеку.

Полымя гэтае нельга не заўважыць, бо яно высвечвае многае з таго, да чаго ёсць справа кожнаму з нас. Павінна прынамсі быць. Ці не з гэтай заклапочанасці пачыналася барацьба за адхіленне варварскага — іншага слова і не падбярэш — прасекта перакідку вады паўночных рэк, якая нарэшце завяршылася паспяхова. Ці не яна — па-грамадзянску сумленная, па-партыйнаму адкрытая — рухае тымі, хто працягвае барацьбу за будучыню Байкала. Інакш і нельга, бо супраць зла можна змагацца толькі наступальна, агульнымі сіламі і абавязкова, калі наперадзе будзе той, хто скажа першае, важнае, а значыць і самае значнае слова.

Сёння да слова пісьменніка не могуць не прыслухоўвацца нават людзі, далёкія ад літаратуры. І гэта абнадзейвае, бо раней...

У дні, калі прыйшоў чарговы нумар «Полымя» з заканчэннем «Саду», у «Московских новостях» (№ 36, 7 верасня 1986 г.) давялося прачытаць, што толькі ведамасныя амбіцыі не дазволілі ў свой час таму-сяму адмовіцца ад будаўніцтва на беразе Байкала цэлюлозна-папяровага камбіната: «Гаспадарнікі прызнаваліся потым, што можна было і не будаваць, ці пабудавачь у іншым месцы, але вельмі ж ужо не спадабалася ім непрымірмая пазіцыя грамадасці».

— Што пісьменнікі, акцёры ў гэтым разумеюць? — адмахваўся «спецыялісты». — Нам больш бачна, дзе будаваць і што. Не будучы жа яны намі камандаваць!»

Прадбачу прэрэчанне: пачаў пра раман, а ператварыў гаворку ледзь не ў практычнае значэнне твора для паўсядзённага жыцця. Маўляў, зноў пра надзённасць тэмы... Што наконт гэтага скажаць. Тое, што сапраўдная літаратура ва ўсе часы была лютэркам грамадскага жыцця? Аднак навошта падобная «абарона»? Гэта ж толькі першае ўражанне пра твор, які — у чым сумнення быць не можа — будзе мець яшчэ не адзін крытычны водгук.

Алесь МАРЦІНОВІЧ

Што сёння баліць чалавеку? Што найперш адчуваецца ў душы яго? Якую пустэчу гоіць, спаталіе слова? І чаго ўрэшце шукае чытач у лірычнай прозе?

«Крытык адчувае сябе паміж Парнасам і пісьменнікам, а месца яго — паміж пісьменнікам і чытачом». Паспрабуй жа прыступіцца да свайго месца. І тут нас забіраюць шчырыя, спавядальныя словы майстра пра шчасце і накіраванне — пісаць. Залежаць ад свайго жыццёвага вопыту і жадання быць пачутым, зразуметым. Жыць з немагчымасцю пазбавіцца ад сумненняў: ці так пішацца, ці ўсім патрэбнае, ці па праву? Кожная ж драбніца быцця невычэрпная, і за кожнаю можна ўбачыць цэлы свет. І ўсё ў сувесце ўніверсальна ўзаемазвязана. Лірычная мініяцюра ад першай асобы высвечвае з бясконцай камбінацый сувязь самую істотную, неабходную сёння. А якая істотная і неабходная — вызначыць толькі чуйнасць мастака, яго густ, яго сумленне. І грамадзянская мужнасць. Хоць бы ў крэўных, у літаратурных справах: «На адным з нашых з'ездаў ці пленумаў К. пачуў, як другі К., маскоўскі, казаў камусьці, што беларуская літаратура — «детский лепет». Расказвай мне наш таварыш пра гэта абурана, а я вось, чытачы А. Лебедзева пра Грыбаедава, думаю, што ёсць не толькі «Горе от ума», адзін з твораў вялікай рускай літаратуры, але ж і многа глыбокіх даследаванняў пра яго. І як гэта, на жаль, пакуль што аб'ектыўна правільна — пра «детский лепет», і нічога тут няма абразлівага». Або такі запіс: «Збор твораў Максіма Гарэцкага, нарэшце, рыхтуецца. Ён выйдзе пакуль што няпоўным. Не будзе ў ім і той раскошы каментарыяў, розначытанняў, якую мы ўдзячна прымаем у зборах твораў, скажам, Талстога, Чэхава, Дастаеўскага... Як добра яны чытаюцца, тая грунтоўная каментары, жывыя старонкі гісторыі літаратуры, які гэта выдатны матэрыял для пажыццёвай самаадукацыі! Таварышы, якія працуюць над падрыхтоўкай да перавыдання спадчыны Гарэцкага, павінны памятаць, што і творчасць, і вобраз гэтага пісьменніка ўсе мы павінны, абавязаны захаваць і падаць чытачу ва ўсім гучанні яго шматграннай паўна-

цэннасці. Адно зробіцца сёння, другое заўтра, для больш поўнага выдання, аднак яно павінна рабіцца з усёй грамадзянскай адказнасцю перад нашай гісторыяй, перад нашым народам, перад светлай памяццю аднаго з нашых найзначнейшых пісьменнікаў».

Мастацкі зрок Я. Брыля моцны сваёй праніклівасцю. Акрамя непазбежнага гіпнатычнага

калі праязджалі ў вёсцы пад вільнямі, застукаў па кабіне: «Стой, вішаньку сарву!» І такое: вясёлы дзядзька-брыгадзір пытаўся ў Данусі, як ёй тут з дзедом і бабай жывецца, хто яе тата і мама, і прачытаў ёй Броўкаў верш «Пахне чабор», — не ўвесь, вядома, а трохі. І сказаў, што гэтага паэта ўжо няма, памёр.

Напішы апавяданне — бу-

самасвердзіцца, самавыявіцца, і ўзбагачаюць нас, рацыянальных. Вось у гэтым сэнсе: «В канечном счёте жизнь есть то, что человек видит; её он старается удержать в памяти и воспроизвести средствами искусства». (Выпісана з Кента, з воклічам: «Бог мой! Дзе тая Аляска, а як гэта блізка!») І сцвердзіць праз сябе — а як жа інакш? — жыццё ў яго най-

вьяўляецца і ў гэтай воль дыстанцыі, якая схоплівае славу тага няўлоўнага «лірычнага героя»: «дзяўчынка, па-бабску кажучы, — зусім яшчэ маладзёнецкая», «скажам, як сказаў бы нейкі спаважны і суровы дзядзька: — Добра з малымі папесціцца...» І лірычны герой тут — не баба і не дзядзька, вядома, а той апавядальнік, які, гаворачы, адначасова ўжо чуе і адчувае стыль сваё выказвання. З нязменнай цікавасцю да сваіх герояў піша Я. Брыль пра вясковых людзей. Тут і моладзь, і дзятва (вясковая і бадай што гарадская), і старыя; тут і знаёмія брылёўскія дасціпнікі, і проста сардэчныя людзі. І не без паганцаў. Любасць да простых дзядзек і цёткаў, смакаванне вясковага слова, жэсту, існасці адчуваецца ў кнізе адразу. І так па-свойму, па-вясковаму ўсмехаецца — цудоўныя аднародныя азначэнні. Гаворка пра дарагое не назале, яна вядзецца праз адкрыццё звычайнай, часта суровай наяўнасці. І часта наяўнасць гэтай шчымлівай сваёй сціпласцю. Вось робяць фотаздымак для кнігі «Я з вогненнай вёскі...»: «Гадоў дзядзьчыні каля дзясці, а можа, іну трохі больш. Босыя ножкі, вельмі старанна стуленыя ступачкі, светла-стракатая караткаватая сукенка, просценька мілы, пасур'езнены перад аб'ектывам тварык. Яшчэ адны чыстыя, ясныя вочы народнай несмяротнасці». А вось як мелася на ўвазе расказаць нам (і расказана) пра яшчэ аднаго добрага чалавека: «Так і запісана было, што першы цуд — Ірынка. Цуд — і не інакш».

«Сёння і памяць», па-анатэцыйнаму вызначэнню, гэта кніга апавяданняў, мініяцюры і эсы, кніга філасофскага роздому пра з'явы нашай сучаснасці, пра чалавечыя лёсы і характары. А што можа быць больш простым і больш складаным за гэты самы філасофскі роздум? Ён прасты відавочнай натурынасцю адкрытага нам сэнсу, і ён складаны той глыбай індывідуальнага і ўсеагульнага чалавечага вопыту, той глебай, з якой толькі і могуць прарастаць аксіёмы: «...Я многіх блізкіх перажыў, нямаю пахадзіў да паездзіў, паплаваў ды палятаў, пабачыў многа рознага, у тым ліку, вядома, і добрага, прыгожага. І сярод гэтага ўсяго мне іншы раз светла і цёп-

Пазнаванне сапраўднага

Янка Брыль. Сёння і памяць. Апавяданні, мініяцюры, эсы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1985.

ўплыву на чытача брылёўскага аўтарытэту, прычытанні адбываецца пазнаванне сапраўднага: прастаты, трапнасці, непрамернасці. Без лішняга пафасу, дакладна і страшна: «...—Зарэж карову. Зачэп цябе дзве?».

Так яно пачыналася — забіванне любові да гаспадарання на зямлі.

Помніцца недаўменне таго чалавека, гаспадары: як гэта так — узяць ды зарэзаць карову?! А потым яно, недаўменне такое, патроху прайшло.

І ўсё ж такі галоўнае ў кнізе «Сёння і памяць», здаецца, — характэрнае прыгажосць. Напалову з усмешкай, з настальгіяй, вельмі часта напалову з трывогай. І ў балючым лёсе вясковай старой пісьменнік дае нам убачыць высокую прыгажосць. Трэба толькі ўмець прыняць да сэрца родны краявід, умець слухаць блізкага і больш аддаленага чалавека. Умець, як сказана, радавацца. І працаваць.

«А такое: адзін дзядзька сядзеў у кузаве, на ячмені, і,

дзе сентыментальна, асабліва калі па радыё якая-небудзь «дэбят» дадасць сюды і свайго яшчэ саладу».

Сапраўды, вельмі няпростая гэта справа — лірычная проза, у ёй мяжа паміж, скажам, пачуццём і гіперчуллівацю, страці і спрэпатэтыкай, думкай і дэкларацыяй бывае асабліва тонкай; многае патрабуецца, каб гэтае «вішаньку сарву» ўспрымалася як факт мастацкі.

Занатаваны Я. Брыль «залацінкі» жыццёвага назапашвання, як скарб, як паратунак для душы ў чорную хвіліну. Дабро і чалавечнасць павінны назапашвацца як аплот нашага аптымізму. Тут заважыць і вялікае, і малое. Пра сціпую, але найсапраўднейшую праяву сардэчнасці паміж проста знаёмымі Я. Брыль піша: «Няўжо і такое павінна праходзіць бесследна?» Нішто ў свеце бесследна не знікае. А на пачатку ўсяго — дзіцячая, юнацкая чысціня і ўражлівасць, без якіх немагчыма дарослая міласэрнасць.

Вернуты Я. Брыль з нябыту «залацінкі» адпавядаюць і натуральнай чалавечай прая-

лепшых, найвышэйшых праявах, так патрэбных сёння ўсім.

Адна з абавязковых перадумоў існавання лірычнай мініяцюры, эсы як жанру — высокая філалагічная культура. Тут не толькі слова, якое ўражае, якое смакуецца, як той рускі хлопец, герой аднаго з запісаў, беларускае слова са смакам паўтараў, прывыкаючы да нашай вёскі, да мовы: «Панцак! Ланцуг! Абцэнгі!» У Я. Брыля — і музыка слова, і чароўнасць любімай кнігі «з усёй абаяльнасцю «жыцця», і магія з дзяцінства знаёмага вершаванага радка, — усё гэта абавязковыя прыкметы душэўнага жыцця, і ўсё вытанчана пададзена. Філалагічная культура дзе-нідзе, здаецца, і палоніць мастака, бярэ з яго сваю даніну, замыкаючы ў коле вузкалітаратурных іменаў, падзей, дат. Вядома, па-свойму значных, інфарматыўных, ды ўсё ж эмацыянальна аднамерных. (Ну і лексіка, слоўца простага не скажам, майстра ўжо дзясці разоў агаварыўся б, нахшталт: «У мора, модна кажучы, поўны рэлакс...»).

Улада пісьменніка над словам

СЦВЯРДЖАЮЧЫ ДАБРЫНЮ

М. Дукса. Твая пара сяўбы. Вершы. Мінск, «Мастацкая літаратура», 1985.

Паэт жыве і працуе ў вёсцы. Не, не часта даводзіцца вымаўляць такія словы...

Мар'ян Дукса жыве і працуе ў вёсцы. І дарэмна шукае у яго кнігах ледзь не традыцыйнага пачуцця на сяжынах «басаногага дзяцінства». Вершы яго — добры прыклад паяднання жыцця і творчасці, асабістага судакранання з тым, што складае, што адкладзена і яшчэ адкладваецца ў пласты існага, заўсёднага і адначасова рухомага. Усе зрухі, усе жыццеравы вясковага ісяжыжка знайсці і ў новай кнізе М. Дуксы.

Што крывіць душой, ледзь не кожны сярод нас сёння ходзіць з думкай, нават з перакананнем, што толькі жывучы ўсталіцы можна быць абсалютна арыентаваным у часе, знаходзіцца ледзь не ў эпіцэнтры ўсіх грамадскіх падзей і зру-

хаў. А найбольш правільна гэта называецца — мець магчымасць часцей грукацца ў дзверы рэдакцыі. Як часта і нам, і нашаму радку бракуе звычайнай сціпласці! Думае, пэўна, пра гэта і М. Дукса, бо вельмі ж ужо адчувальныя ў яго творах уцёкі ад «складанасці ўяўнай» і «манернасці пустой».

Даўно апынуўшыся ў шчаслівай пары «сяўбы», аўтар не забывае і пра «жніво», а гэта значыць, пра вынік сваёй працы, пра свой творчы набытак:

На нейкі момант блякне сінява,
хоць гэты міг і радкі і нароткі...
Мы дажылі да позняга жніва —
ці тое жніво, што высывалі продкі?
(«Жніво»)

«Хай будзе чыстым новае калоссе» — гэтымі словамі заканчваецца праграмны верш паэта. І ў іх, можа, не столькі пажаданне сабе, колькі добры кліч аднагодкам.

Сённяшняя вёска. Якая яна? Што ў ёй перспектыва і што не? Шмат дыскусій адшумела вакол гэтых пытанняў за апошнія гады. А пытанні засталіся. Пэўна ж, не «Жыгулі» ды і не сучасныя катэджы вызначаюць твар сённяшняй вёскі, а перш за ўсё — людзі. І калі М. Дукса ў сваёй кнізе запрашае нас на традыцыйную «лаўку пад бэзам», дык бачыцца ў гэтым не спроба расказаць пра людзей даўно знаёмых, а магчымасць засведчыць сваю вернасць жыццёвай праўдзе:

Тут знаюць усё пра цябе — не мудры,
даўно за табою ўсе сочаць вясноўцы.
Наскрозь цябе бачаць праз кніжныя слоўцы,
Праз слой каляровы знешняй кары...
Ты лепей па-людску загавары.
Слоў танных і пышных не сyp медзякі.
Усё-ткі жывуць тут тваім інтарэсам — ты гэта адчуеш на лаўцы пад бэзам.
(«Лаўка пад бэзам»)

У дадзеным выпадку амаль не даводзіцца гаварыць пра лірычнае «я» вершаў М. Дуксы. У яго кнізе жывуць, думаюць,

дзейнічаюць людзі, многа людзей, а не адзін аўтар-сузіральнік. І не з пачутага, а з адчутага паэту вядомы іх штодзённым трывогі, радасці, беды, іх спадзяванні і прадчуванні. Гэта людзі шчырыя і бясхитрасныя, цалкам адданыя сваёй справе.

Не многа слоў спатрэбілася аўтару, каб расказаць пра вясковага пачніка Данілу. Зусім звычайны гэта чалавек, як відаць з усёго, а вось майстэрства рук незвычайнае. Самога майстра ўжо і няма на свеце, але верым мы ў яго існаванне, калі чуем словы вяскоўцаў:

«Абыдземся без сонца нейкі час — пануль што нас яшчэ Даніла грэе!»

Чалавек у вершах М. Дуксы ідзе насустрач другому чалавеку, ідзе са сваёй дабрывай, спагадай і даверам. Ніхто не прымушае вясковую пенсіянерку кідаць няхітрыя хатнія справы і ісці на праполку. Але як не ўважаць шанюнага брыгадзіра, якога так паважае ўся вёска, які сам — спагада ды цяргенне?!

Блін з'еўшы гарачы са сподка,
набет напатакушы суполку,
увільная, жвавая цётка усё-ткі ідзе на праполку.
«Такі чалавек харошы!
Такое ў яго цяргенне...
Іду працаваць не за грошы.
А каб супакоіць сумленне».
(«Вясковая пенсіянерка»)

Магчыма, я знадта захапіўся «вясковымі» вершамі М. Дуксы. Тут недалёка і да папроку: «А хіба ў жыцці ўсё так замалавана-сладка, а хіба няма ў ім вострых вуглоў, хлусні, крывадушша, здрады?.. І ў той жа самай вёсцы?» Вядома, усё гэта ў жыцці ёсць. І паэт добра пра тое ведае. Але хіба ж не мае права ён сцвярджаць дабрыву дабрывай, а крывадушшу жа апырэджаць той жа дабрывай? Спагадлівае і чалавечнае яшчэ раз засведчыў М. Дукса ў вершы, прысвечаным памяці паэты Еўдакіі Лось, — «Спадчына».

Чытаючы кнігу «Твая пара сяўбы», я міжволі спыніўся на вершы «Пакрыўджаны». Размова ідзе пра добрага, але пакрыўджанага чалавека. Мы нават не ведаем, хто яго пакрыўдзіў. Нідзе ў вершы аўтар пра гэта не гаворыць. Ды нам урэшце гэтага і не трэба, калі ёсць словы звароту да нас, людзей:

Пакрыўджаны, ён прагне нашых стрэч,
яму насустрач, людзі,
паспяшыце, здыміце камень яму цяжкі з плеч,
паверыць зноў у вас дапамажыце.

М. Дукса часта бывае стрыманым у сваіх пачуццях, дзесьці нават не дагаворвае, а то перакладвае недагаворанае на неабцяжараны досціпам вобраз. Наогул з фарбамі і дэталімі ён даволі ашчадны. Не думаю, што гэта вопыт, хутчэй

ла згадваюцца нашы бяскрайнія лугі ў раскошнай квецені, ціхая, чыстая рэчка майго пачатку. А ў гэтай рэчцы, у павольнай, ласкавай і паўдзённую спёку вадзе плыве наша брыстая красуня, наша работніца Каштанка. Шчасліва, вольна плыве, толькі папырхвае над вадой, шыягнуўшы крутую шыю, храпай нібы п'ючы тую вадку, нібы гуллыва цмокаючы асцярожным пацалункам. А побач з ёю плыве яе першы сыноч. Такі яшчэ нясмелы, што мне прыйшлося піхнуць яго з берага ў вадку, такі яшчэ безабаронна трапяткі, а ўжо так хораша, адразу так свабодна, сам па сабе ўмеючы тое, чаму мы, людзі, змалку і часамі доўга вучымся.

З павадзімі ў руцэ я плыву побач з маткай і сынам. Таксама шчаслівы.

Пластычнасць і маляўнічасць прозы Я. Брыля, яе эмацыянальнасць неаднаразова адзначалі нашай крытыкай і літаратуразнаўствам. Не з'яўляецца вялікім адкрыццём спроба ў «Дрэсліц» у кнізе «Сёння і ончы» і такую ўласціваць твораў пісьменніка, як іх асацыятыўнасць. Лірычная проза заўсёды ў значнай ступені псіхалагізаваная, яна неаддзельная ад асобы (і нават ад псіхікі) аўтара. Мастацкая асацыяцыя можа ўзнікнуць і на ўзроўні падсвядомага, калі табе, захопленаму хваляй знаёмых гукаў, фарбаў ці пахаў бывае дастаткова заплешчыць вочы, каб ператварыцца ў сябе колішняга: «Учора ўвечары, на праходцы, хацелася запісаць, што ячмень, трохі пажуцелы ўжо, надсыр пасля бясконца дажджоў, пахне солідка з нейкай іржавінкай. Як і жыта калісьці мне пахла, у маладосці, пра што я, здаецца, пісаў».

Асацыяцыі — гасці наравістыя, маглі б падацца і вычарнымі, калі б не збівала з іх лішак «сур'езнасці» аўтарская ўсмішка: «Дарэчы, учора, гледзячы на Вялікую Мядзведзіцу, успомніў Мележа, як аднаго з тых, каго ўжо няма, а каля свежай, удала высушанай (пасля доўгіх дажджоў — пагода) і сапраўды духмянай капы — Твардоўскага прыгадаў: «калі арыгінал — расквітнелы луг, дык пераклад — сена». Не зусім дакладна, але блізка.

Калі ўжо бэрсак далей,

дык — у сувязі з неабходнай нашаму брату дакладнасцю, — панохаўшы капу, успомніў абмеркаванне «Пушчы» Віці Карамазова: як студэнты-леснікі (у тэхналагічным інстытуце) паправілі яго — ласі, аказваецца, сена не ядуць, а ён ім настаўляў (на паперы) стажакоў. Ці не міні-аўтапародыя, з асабліва цікавым дзеясловам «бэрсак», — да ўвагі пераемнікаў па жанры?

Асацыятыўнасць не механічная — якасць з ліку самых каштоўных у мастацтве. Сама вобразная прырода мастацкага мыслення надзяляе асацыятыўнасць прывілеямі: «І так яшчэ прыгожая, яшчэ прыгажэйшая здалася з сярпом на жытняй постаці. З унучкам на адной руцэ, з бітончыкам у другой, я глядзеў на яе з-за высокай, густой кравівы і з-пад плота, а яна ўсміхалася, гаварыла. Неяк святочна гэта па-народнаму — зажынкі, хоць і па-сучаснаму — на сотках у агародзе. «Яна і я» прыгадалася. З хваляваннем. І не назавеш падобную асацыяцыю толькі другой, толькі літаратурнай. Класічная паэма тут сама ў вобразе, яе частка трывала абжытага асяроддзя, засвоенага нароўні з фізічным, засвоенага і апавядальнікам, і тым, для каго пісалася, — чытачом.

Абжытае намі да звычайнасці, бывае, амаль да незаўважнасці сёння бачыцца невыказна дарагім, і, чытаючы кнігу Я. Брыля, не раз спынішся вольна такім, простым: «...Падвечар. Спорны дождж ішоў ад ранку да позняга поўдня, потым аціх і перастаў. Старая ліпа мокрая, аднак, праходзячы каля яе, спыніўся ад ціхага гулу. Пчолы. Здаецца, пад кожным лісточкам, як пад парасонам. Агромністы зялёны вулей». У цэлым, відаць, час закончыць. Хоць ясна, што гэта якраз той выпадак, пра які сам Я. Брыль напісаў: «Наша любімае «ў цэлым». Можна і так: у цэлым накрыўся дзіравым плашчом». А праз зейранне дзірак зіхаціць і залатая душэўнасць беларуская, назапашаная пісьменнікам у сваёй кнізе, і роздум над тым, над чым усім прыходзіцца і яшчэ не раз прыйдзеца многа і многа думаць.

Людміла КОРАНЬ

за ўсё праяўленне індывідуальнага і звычлага.

М. Дукса ў паэзіі працуе ўжо нямаля. І кніг каля дзесятка выдаў. Не ўсе з іх, вядома, вытрыманы на аднолькава добрым узроўні. Але яшчэ і ў першых зборніках можна было заўважыць, як настойліва шукае паэт трывалай сувязі з усім тым, што яго акружае.

Самай вострай праблемай нашага часу з'яўляецца пытанне вайны і міру. Быць або не быць — такі гамлетаўскі выбар стаіць перад усім чалавецтвам. Пытанне гэта знаходзіцца сёння і ў цэнтры ўвагі нашай паэзіі. Не бяруся назваць паэту, хто б не звяртаўся ў сваіх творах да гэтай трывожнай тэмы. Есць добрыя вершы, а многа і вельмі слабых, дзе рытарычна прамаўляюцца нейкія гнёўныя словы і паўтараюцца вядомыя лозунгі. Я не хачу сцвярджаць, быццам нешта новае ў гэтым сэнсе сказаў М. Дукса. Але мне падабаецца, як звязвае ён трывогу за заўтрашні дзень планеты з будзённымі клопатамі чалавека ў вершы «Прыцемкі». Завяршаецца працоўны дзень, але яшчэ працягваецца будзёны сцялянскі клопат: хрумсіць пад нажом капуста, вучыць да машынае заданне хлапчук, завіхаецца з шывом бабуля. А далей:

Гаворыць дыктар аб заяве
ТАСС.
На пляч хвілін з іголкаю
і шпулькай

на крэсле прымасцілася
бабульна,
глядзіць уважліва праграму
«Час» —
«Хай бы прыехаў Рэйган той
да нас!
Як варта жыць, спытаўся б
у мяне...
Адно заладзіў пра сканчэнне
свету...»

Аднак не ўсё ў аднолькавай меры ўдалося М. Дуксу ў яго новай кнізе. Есць, як кажуць, вершы дзеля вершаў. Асабліва гэта датычыцца твораў інтымнага плана. Ведаючы ранейшыя зборнікі паэты, можна заўважыць, што не пазбягае ён і самапаўтараў.

Верш «Дзівоснае шчасце», — паўтарэнне даўно вядомых ісцін, ды і сама назва не такая ўжо арыгінальная.

Сустрэкаюцца ў кнізе і хібы моўнага і сэнсавага характару. Як такое, напрыклад: «...ад яснавокай постаці яе (?)», ці «і гэты шум праймае шылам душ»; «...звон сэрцабіення». У апошнім выпадку — сумяшчэнне несумяшчальнага. Ды і «сэрцабіення» вымаўлена на рускі лад. Трэба — сэрцабіення. Здавалася б, дробязі. Тым не менш, у добрай кнізе бачыць іх не хацелася б. А, наогул, сустрача з новым паэтычным зборнікам Мар'яна Дуксы прыемная. Паэт працуе, смела ідзе на пошук, а таму хочацца верыць у яго новы плён.

Казімір КАМЕША

Андрэй Ануфрыевіч БЕМБЕЛЬ

Беларускае савецкае мастацтва панесла цяжкую страту. 13 кастрычніка 1986 года памёр член КПСС, народны мастак БССР, лаўрэат Дзяржаўнай прэміі Беларускай ССР, вядомы скульптар і педагог, удзельнік Вялікай Айчыннай вайны Андрэй Ануфрыевіч Бембель.

А. А. Бембель нарадзіўся 30 кастрычніка 1905 года ў горадзе Веліжы Смаленскай вобласці. Спецыяльную адукацыю атрымаў у Віцебскім мастацкім тэхнікуме і Ленінградскім інстытуце жывапісу, скульптуры і архітэктуры імя І. Я. Рэпіна Акадэміі мастацтваў ССРСР.

А. А. Бембель — адзін са старэйшых мастакоў Беларускага выяўленчага мастацтва. Яго творчасць непарыўна звязана з сацыялістычным будаўніцтвам, станаўленнем і развіццём культуры рэспублікі. Створаны ім манументальныя творы адлюстроўваюць веліч героічных перамог савецкага народа, багаты духоўны свет нашага сучасніка. На ўсіх этапах творчага шляху мастак звяртаўся да вобраза У. І. Леніна. Ён стваральнік рада помнікаў У. І. Леніну, а таксама партрэтаў (барэльефаў), бюстаў Ільіча. Як аднаму з аўтараў помніка «Курган Сла-

вы», пабудаванага ў гонар Савецкай Арміі — вызваліцельніцы Беларусі, яму прысуджана Дзяржаўная прэмія БССР. Ён удзельнічаў у стварэнні мемарыяльнага комплексу «Брэсцкая крэпасць-герой».

Многа сіл А. А. Бембель ададаў педагогічнай дзейнасці, выхаваў не адно пакаленне мастакоў. Прайшоў шлях ад выкладчыка да загадчыка кафедры, прафесара Беларускага дзяржаўнага тэатральна-мастацкага

інстытута. Педагагічны талент, метадычнае майстэрства, шырыня эрудыцыі дазвалялі яму паспяхова фарміраваць у маладых мастакоў неабходныя прафесіянальныя якасці, высокую грамадзянскую, актыўную жыццёвую пазіцыю.

Разам з творчай і педагогічнай работай Андрэй Ануфрыевіч Бембель вёў актыўную грамадскую дзейнасць. Ён выбіраўся членам ЦК КП Беларусі, дэпутатам Вярхоўнага Савета БССР, старшынёй праўлення Саюза мастакоў рэспублікі, членам праўлення і сакратаром праўлення Саюза мастакоў СССР.

Заслугі А. А. Бембеля ў развіцці выяўленчага мастацтва адзначаны ордэнамі Леніна, Кастрычніцкай Рэвалюцыі, двух ордэнаў Працоўнага Чырвонага Сцяга, ордэнам «Знак Пашаны», медалямі, Ганаровымі граматамі Вярхоўнага Савета БССР. Ён удастоен ганаровага звання народнага мастака БССР.

Светлая памяць пра выдатнага чалавека, вялікага мастака, камуніста Андрэя Ануфрыевіча Бембеля назаўсёды застаецца ў сэрцах тых, хто яго ведаў.

М. М. Спюнькоў, Г. С. Таразевіч, М. В. Кавалёў, Г. Г. Барташэвіч, В. Г. Балубеў, В. І. Борыс, М. І. Дземянцэй, У. Г. Еўтух, Ю. Б. Колакалаў, М. І. Лагір, У. А. Ляпёшкін, А. А. Малафееў, В. А. Пячэнікаў, Ю. М. Хусейнаў, У. М. Шуралёў, У. І. Ганчарык, В. В. Гурый, Н. М. Мазай, І. І. Антановіч, М. А. Панамароў, Ю. М. Міхневіч, У. Р. Галко, У. І. Міхасёў, М. Танк (Я. І. Скурко), У. І. Гардзеенка, М. М. Яроманка, І. М. Лучанок, В. А. Нікіфараў, Е. М. Кавалеўскі, А. В. Сабалеўскі, З. І. Азгур, М. А. Савіцкі, І. Я. Міско, С. А. Волкаў.

ЯГО НЕ ЗАБУДУЦЬ НАШЧАДКІ

Смутак на душы мастакоў нашай рэспублікі. Пайшоў з жыцця выдатны мастак-скульптар, з якім побач працавала не адно пакаленне твораў — жывапісцаў і графікаў, манументалістаў, скульптараў, прыкладнай, вельмі балюча сёння, што сярод нас ужо няма чалавека, які неаднойчы абіраўся на пасаду кіраўніка Саюза мастакоў рэспублікі і ададаў гэтай справе шмат сіл і клопатаў. Ён да апошняга дня быў камуністам-прапагандыстам нашых ідэй і напрамку ў сацыялістычным мастацтве.

Андрэй Бембель сапраўды быў народным мастаком. Добра-зачыліў у адносінах да калег, да сяброў і таварышаў па працы, і гэтай рыса ягонага характару рабіла яго па-чалавечы простым, збліжала з мастакамі

і аматарамі выяўленчага мастацтва.

Андрэй Ануфрыевіч пакінуў пасля сябе творы, што захоўваюцца ў нацыянальных галерэях краіны, помнікі, што стаяць на вуліцах і плошчах гарадоў. След яго застаўся і ў творчасці вучняў выдатнага скульптара. А выхаваў ён нямаля добрых мастакоў, сярод якіх імёны Анатолія Анкейчыка, Льва Гумілеўскага, Валяніна Занковіча і многіх іншых майстроў рэза. Сёння яны смутноўраць разам з намі і будуць усё жыццё ўспамінаць тое добрае, што даў ім настаўнік і сябра.

Камітэт па Дзяржаўных прэміях БССР у галіне літаратуры, мастацтва і архітэктуры глыбока смутны з выпадку смерці члена камітэта Андрэя Ануфрыевіча БЕМБЕЛЯ, старэйшага Беларускага скульптара, народнага мастака Беларусі.

Зайр АЗГУР

ЧАСОПІСЫ Ў КАСТРЫЧНІКУ

«ПОЛЫМЯ»

Змешчаны пачатак рамана Г. Марчука «Кветкі правінцы», камядэль Э. Валасевіча «А ў месцы верасні».

Паэзія прадстаўлена вершамі М. Дуксы, В. Манарэвіча, А. Пісарыка.

Пад рубрыкай «З літаратурнай спадчыны» друкуюцца творы заходнебеларускага паэта П. Сеўрука. Прадмову «З руналісаў, якія не гараць» напісаў Я. Брыль.

Да 130-годдзя з дня нараджэння І. Франка прапануецца пераклад яго твораў, выкананы У. Караткевічам і В. Рагоўшам. Апошні — і аўтар уступнага слова.

Старшыня Камітэта народнага кантролю БССР М. І. Лагір выступае з артыкулам «Паіцыя — наступальная».

«Вернасць» — нарыс Л. Левановіча.

Ю. Сохар піша пра работу радыётэатра — «У эфіры — радыёспектакль».

Артыкул М. Мушынскага «Літаратурная крытыка і час» мае падзаглавак «Роздум пасля пісьменніцкага з'езда». Г. Каржанеўская разважае аб праблемах беларускага ляльчанага тэатра — «На што здатны лялькі».

Новыя кнігі рэцэнзуюць М. Ароўка, Я. Янішчыц, А. Сямёнава.

У раздзеле «Культура мовы» — артыкул А. Каўруса «Мовазнаўчыя аспекты мастацкага твора».

Завяршае нумар «Наш календар».

«МАЛАДОСЦЬ»

У нумары вершы Л. Забалоцкай, В. Зуёнка, В. Лукушэвіча, А. Лойкі, У. Карызы.

Публікуюцца аповесці М. Капыловіча «Падарунак маладым», заканчэнне рамана Л. Левановіча «Шчыглы» і аповесці М. Гіля «Кім і Валерыя».

Моладзь і мір — тэма выступлення Л. Лахманенкі «Мы дзеці планеты Зямля».

«НЕМАН»

Аповесці М. Гарэцкага «У чым яго крыўда?» (пер. І. Клімашэўскай) папярэднічае прадмовы М. Мушынскага «Велікі таленту», у якой разглядаецца жыццёвы і творчы шлях пісьменніка. Проза прадстаўлена таксама апавяданнямі У. Арлова, В. Дайліды (пер. М. Атаевай), Б. Казанова.

Часопіс пачынае знаёміць чытачоў з лепшымі ўзорамі беларускага народнага гумару (складанне і пер. М. Валашкі).

Змешчаны нізкі вершаў «Удзячнасць» Э. Агняцет (пер. Ф. Яфімава), «Закіяніцца замалюкі» У. Карызы (пер. В. Тараса), падборка твораў шэрагу аўтараў «З паэтычных шчыткаў».

«Як дапамагчы моцнаму» — публіцыстычны роздум В. Бяліцкага і С. Ваганова.

«Вяртанне» — успаміны П. Лебедзева.

Г. Махаева ў артыкуле «Другое жыццё вобраза» разважае аб сцэнічным увасабленні твораў В. Быкава і І. Чыгрынава.

«Цікая сталасць» — артыкул П. Дзюбайлы ў сувязі з 75-годдзем з дня нараджэння М. Лобана.

Я. Крупенька, Ф. Яфімаў, М. Сердзюкоў дзеляцца ўражаннямі ад кнігі «Ранішнія сны» М. Гіля, «Цана цішыні» В. Жуковіча, «Пры святле расстанняў» Т. Гарэцкай.

Завяршаюць нумар раздзелы «Учора, Сёння, Заўтра» і «Хроніка «Неман»».

АНТАНОВІЧ Каця, абліцоўшчыца, 29 гадоў

З сям'ёй усё роўна дзе жыць, нават у вёсцы, напэўна, лепш. А адной у горадзе лепш. Тут цябе ніхто не ведае, ніхто не пытаецца, чаму ты адна, калі табе амаль трыццаць гадоў. У вёсцы жакліва проста, як было б сорамна, як бянтэжыўся б, там усім цікава: куды ты пайшла, з кім, што ў цябе? Ты там ува ўсіх на вачах, кожны твой крок, а не заўсёды жыццё складзецца так, як хацелася: хай іншыя паглядзяць. Я вам нават скажу, што я не тое што жыць, а саромлюся ездзіць дамоў на выхадныя, таму што ўсе пытаюцца: «Каця, ты зноў адна, чаму цябе замуж не бяруць?» У мяне сяброўка нарадзіла дзяўчынку, нарадзіла без мужа. Яна паўгода нажыла ў вёсцы, і ўцякла, не было сіл трыццаць. А тут яна жыве сабе спакойна і нікому не карціць, што ў яе за дзяўчынка, ад каго. У горадзе яна сябе чалавекам адчула. Гэта вельмі шмат значыць. У цябе зусім іншы настрой, а там нават адчуванне непаўнацэннасці можа ўзнікнуць. Тут, я мяркую, мне проста не шанцуе, што я пакуль не сустрэла чалавека, якога змагу пакахаць, і ён мяне не знайшоў, а ў вёсцы лчылася б, што я ці занадта ганарлівая, ці кім сурочаная. Так бабы маме кажуць... Я дамоў праз гэта не еджу...

КРАУЧУК Галя, стаматолаг, 29 гадоў

Я паехала па накіраванні ва ўчастковую бальніцу і не падумаеце, што з думкаю: любым чынам, але назад у горад. Магла і там застацца, калі б было добра. Няпраўда гэта, моладзь не хоча ехаць у вёску, таму што баіцца цяжкасцей. Трэба глядзець глыбей.

Прыехала я на ўчастак. Вёска вялікая, зубнога ўрача гадоў пяць не было. Бальніца ў былой памешчыцкай канюшні, цёмная, халодная будыніна, можаце сабе ўявіць. Стаіць у мяне ў кабінцеце бормашина, праўда, не нажная, а ўжо электрычная, і ўсё. У інстытуце нас вучылі самым сучасным метадам, на самым сучасным абсталяванні. Нам гаварылі: «Карыстайцеся рэнтгенам...» «Выкарыстоўвайце электраадантадыягнаст» (гэта спецыяльны прыбор для высвятлення дыягназу — жывы зуб ці не жывы, які працэс адбываецца ў ім?). Нас так настроілі. Нам жа ніхто не сказаў, што рыхтуецца — там, куды вы паедзеце, нічога гэтага няма.

Вось... Бачыце? Гэта пульпаэкстрактар. Каб залячыць хворы зуб, трэба выцягнуць нерв, без пульпаэкстрактара ты гэтага не зробіш. Каб запламбіраваць канал, патрэбна іголка Мілера, патрэбны дрэльборы... Самае элементарнае, а на ўчастку ў мяне гэтага не было, не кажучы пра нешта там навішае. Чым я магла лячыць? Прыйдзе жанчына з распухлай шчакай, і я толькі адно магу — вырваць хворы зуб. Лячыць няма чым, а яна за пяць кіламетраў прыехала ці па гразі прыйшла. Я рву гэты зуб, і мне сорамна, як спецыялісту. Яна раскрыве рот, там паловы зубоў няма, таму што вось так прыедзе, урач пакруціцца-пакруціцца, лячыць няма чым, а што рабіць? — вырве. А жанчына ж маладая.

Трэці год я ледзь дарабіла. Атрымліваю часопісы, газеты медыцынскія, чытаю і бачу, што забуду ўсё, дыскваліфікуюся, бо веда мае тут зусім без ужытку. А пагаварыць з кім? Раз у тыдзень з'езджу ў райцэнтр, пакуль там былі маладыя муж і жонка, таксама стаматолагі. Але яны праз два гады паехалі. Ён вельмі сур'ёзны спецыяліст, залатыя рукі, яму не было развароту. У райбальніцы тая ж праблема — слабае матэрыяльнае аснашчэнне.

Яны паехалі, я засталася. Жыву ў бабулькі, хата вялікая, але няўтульная, нязручная: кухня і вялізны пакой, асобнага кутка ў мяне няма. Памыцца няма дзе. Тэлевізара ў бабулькі, вядома ж, няма. Сцямнее, яна на печ лезе ці да сядзюў. А я? Нейк няёмка ўсё-такі ўрачу хадзіць па хатах, яны, напрыклад, глядзяць кіно, а мне хочацца балет ці музыку паслухаць. У клуб таксама не пойдзеш. Па-першае, там моладзі майго ўзросту няма, а па-другое, хто цяпер з маладых у вёсцы застаецца? Ёсць дзве настаўніцы, але яны, як і я, сядзяць дома, а ў выхадныя дамоў едуць. Не хочацца нават расказаць... Пайшла ў клуб, п'яны механік ідзе пасля кіно праводзіць. Не трэба, прашу. «Падумаеш, цаца! Заўтра геаграфічку правяду!» Ён там першы кавалер на вёсцы, больш нікога няма, каб спецыяліст, з адукацыяй. Усё-такі гэта важна, пагадзіцеся, патрэбны агульнаы інтарэсы, нейкія ад-

(Заканчэнне. Пачатак у нумары за 10 настрычніка г. г.)

нолькавыя разуменні. Хто ёсць з талковых хлопцаў, тыя жанатыя. Прыйдучы да мяне настаўніцы, таксама скардзяцца: учора ты яму двойкі ў журнале круціла, а сёння ён сеў на трактар і ўжо кавалер, запрашае ў клубе на танцы. Ён ужо ўхажор. Смешна то смешна, але дзяўчаткам трэба пра сваё жыццё думаць, трэба замуж выходзіць. Ім усім пад трыццаць ужо.

Так што не пішыце, што моладзь уцякае ад цяжкасцей. Я, напрыклад, не ад цяжкасцей паехала, я хацела стаць добрым спецыялістам, а не чэхайскім Іёнычам. І, чаго тут бянтэжыцца, хацела замуж, хацела дзіця мець. Я сваёй віны не адчуваю. Была б добрая вёска, былі б умовы для работы, для жыцця, я засталася б. І многія засталася б. Упэўнена. Мы ж сустракаемся, гаворым пра гэта.

КРЫВЕНЯ Сяргей, экскаватаршчык, 24 гады

Нас двое братаў, блізняты мы. Да арміі два гады ў калгасе і пасля арміі два гады. Бацька — на будоўлі, мы — на трактары, на камбайне. Жыць можна. Дом яшчэ адзін паставілі.

Пакуль днём працуеш — усё ў норме. Вечарам прыйшоў дамоў, памыўся і адно: ці спаць, ці бутэльку з кім выпіць. Больш няма чаго рабіць, асабліва зімой. Клуб ёсць, але клуб пусты, таму што моладзі няма. Прыедзе маладая настаўніца, а ў нас вайсковая часць, праз паўгода — хоп! — і няма яе, ужо замуж выскачыла. А больш нікога. У нас ні бальніцы, ні сталовай, адна васьмігадовая школа.

А дзе дзяўчаты, з якімі вы разам вучыліся?

У горадзе... (Смяецца). Яны — у горадзе, і мы — у горад, так выходзіць.

Дзе тут жывяце?

На кватэры. У нас інтэрнат праз год даюць.

Чым займаецеся ў вольны час?

На танцы ходзім, у парк. У выхадны дзень — у рэстаран. У горадзе весела... Дзевак навалам...

Два дамы паставіў наш бацька. Першы, дзе выгадаваў нас яшчэ, моцны, вялікі — жывуць там цяпер яны ўдваіх з мамай. Другі, што будаваў для нас, стаіць пусты. Бацька сена там склаў...

ГУЗОУСКИ Уладзімір, вучань токара, 22 гады

Стаю на аўтобусным прыпынку і бачу: паўзе па тратуары божая кароўка. Столькі людзей, а яна паўзе. Я яе ціхенька мыскам пад лаўку, дык не — не сядзіць. Азіраюся, каб ніхто не бачыў, падымаю яе, у кулак і панёс у сквер на траву. Шкада...

Бацька ў мяне ляснік. Письмы піша, кліча дамоў. А мне сумна ў лесе...

ВАЛЕЙНЯ Аркадзь, мантажнік, 25 гадоў

Я ў дзевятым, здаецца, класе вучыўся (задумаецца), ну, так, у дзевятым... Прыехаў у водпуск дзядзька з сынам. Сяргей футбол днямі ганяе, а я іду з мамай на ферму. Думаецца, не крыўдна, што ў іх там у горадзе плавальны басейн, Дом піянераў (ён расказваў, яны там лобзікам выпільваюць, выразаюць), а я да вечара з мамай лён сцялю, буракоў дзялянку дадуць... Ён — у баціначках, я — у гумовіках, ён — па асфальце, я — па гразі. «Не, — думаю, — паеду ў горад. Там выхадныя ў людзей ёсць, там чыста...»

СТРЫЖАНЬ Галя, тынкоўшчыца, 23 гады

У нас не бедны калгас, не. Багаты. Але ўсё роўна ніхто не хоча ісці рабіць у калгас. На завод пайшлі б, а ў калгас не. Пабудавалі б у нас кансервавы завод, я б сама пайшла туды працаваць. Торфзавод ёсць... На торфзаводзе ніхто не хоча рабіць, там работа пыльная, пасля змены людзі ідуць чорныя, як брыкет. Застаюцца дома з маладых толькі тыя, у каго маці адна, няма на каго пакінуць. А за мной яшчэ тры браты засталася, я паехала, ад сябровак рашыла не адставаць. Паступала ў радыётэхнічны тэхнікум, правалілася, вядома. Было шмат гарадскіх, у іх, канечне, веды лепшыя, чым у мяне. Колькі нас было вясковых, усе адсяліся.

Што, думаю, рабіць? У вёску вяртаць

ца сорамна і позна, у дзевяты клас ужо кнігі разабраны, а самае галоўнае, што сорамна: я ўсім заявіла, што еду ў горад, буду наступаць. Даведалася аб наборы ў будаўнічае вучылішча. Была б смялейшая, я не пайшла б у гэтае вучылішча, не падумаўшы, а так, разумею, першы раз у горадзе, разгубілася і выбрала, што траніла на вочы першае.

Пяць гадоў працую на спецыяльнасці. Тынкоўшчыцай. Работа вельмі брудная, я скоро буду звальняцца. Усю дарогу з растварам, з наслілкамі, хоць і тэхніка, але без нашых рук нічога, усё трэба рабіць сваімі рукамі! На будоўлі скразнякоў шмат, хварэю часта. І мама на мяне сварыцца, што працую на будоўлі, піша, каб пераходзіла на лягчэйшую

будоўлі. Я вам кажу, работа вельмі цяжкая.

Нікому з вашых дзяўчатак не падабаецца працаваць тынкоўшчыцай?

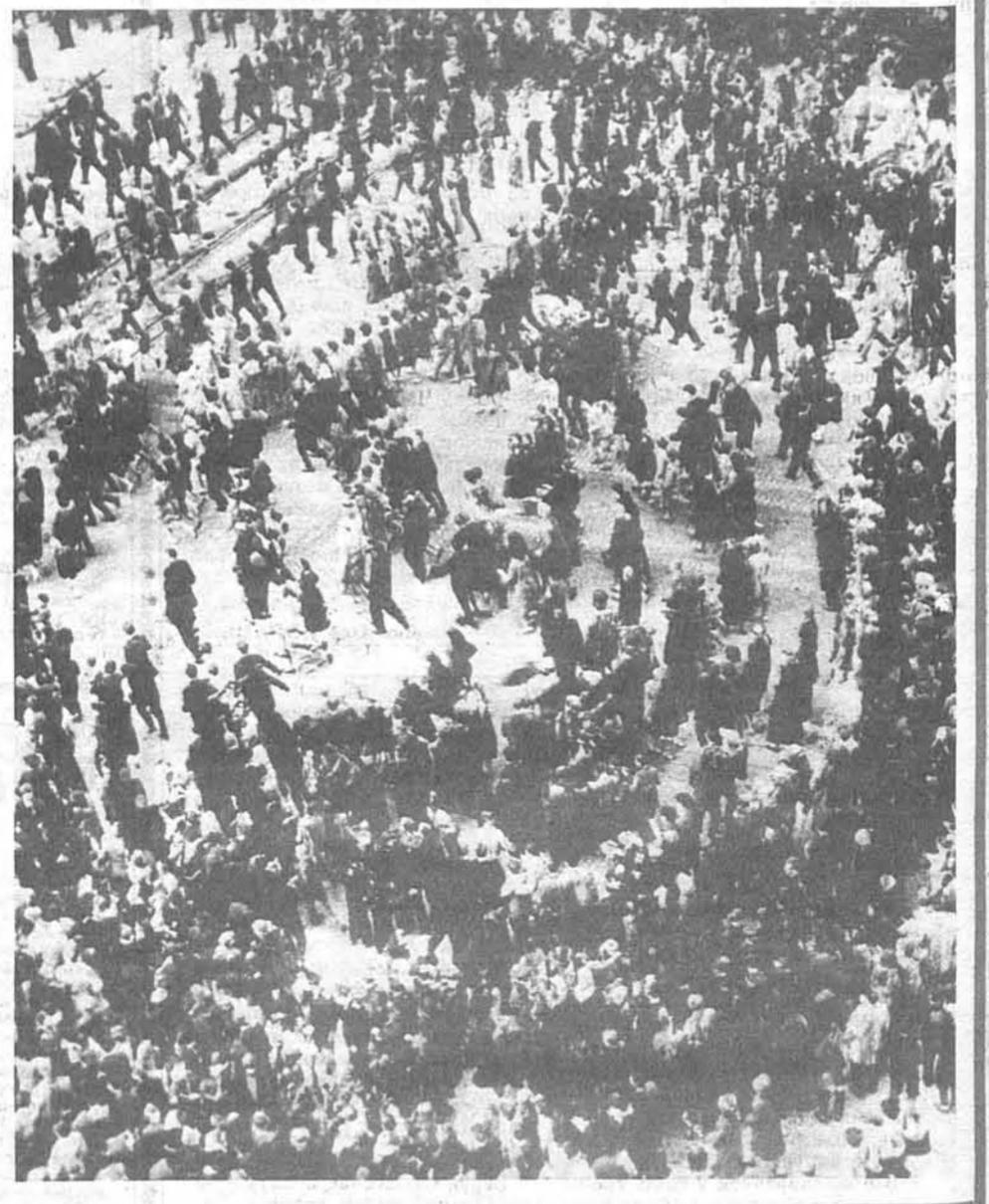
Напрыклад, з кім я працую, дык у нашай брыгадзе нікому з дзяўчатак не падабаецца. З-за кватэры трымаюцца, як я сказала, з-за прапінкі. Куды я іду, нідзе мяне не прымаюць, усёды патрабуюць прапінку. А так хочацца знайсці якую-небудзь работу, каб у халаце пахадзіць, а то ўсё ў гэтай бруднай робе.

Якую работу вы сабе шукаеце?

Чысцейшую, хай і цяжка будзе, але чысцейшую. Нават на гадзінніковым заводзе згадзілася б працаваць, там дзяўчаткі ў халаціках, на галаве белыя касыначкі. Я хадзіла да начальніка бюро

Святлана
АЛЕКСІЕВІЧ

Я паехаў з Вёскі...

работу. Я сёлета якраз дзсяць класаў вярнуў у школу скончыла.

Дзяўчаты на будоўлі не затрымліваюцца?

Сёй-той затрымліваецца, ёсць такія, што па дваццаць пяць гадоў працуюць. Гэта хто любіць сваю спецыяльнасць, а так людзі пераважна прыходзяць на будоўлю з-за кватэр. А я і на чаргу не станаўлялася, мне адразу работа не спадабалася, я з самага пачатку думала, што не буду тут доўга. Але то сяброўка ўгаворыць, то яшчэ што, больш за ўсё мяне трымала, што ў нас весела, заўсёды жарты, заўсёды разам, брыгада маладая. Але большасць дзяўчатак, як толькі атрымліваюць кватэры, пакідаюць будоўлю, пры першай магчымасці пакідаюць. Нават калі вось яна выйшла замуж, а муж стаіць на чарзе, дык яна адразу ідзе з

па працаўладкаванні нашага раёна, ён мне паабяцаў, што знойдзе работу чыстую на сто дваццаць рублёў.

БРУЯК Жанна, краўчыца, 29 гадоў

Мая мама дваццаць гадоў даярка. Дваццаць гадоў яна ўстае штодня ў тры гадзіны і ідзе на ферму, прыбязыць з фермы, туды-сюды па гаспадарцы. У адзінаццаць гадзін зноў ідзе на ферму і да абеду. У абед прыходзіць дамоў, дзе ёй пасядзець — з парасятамі, курамі трэба ўхадзіцца. А яшчэ былі дзеці, а яшчэ сям'я. Пад вечар трэці раз на ферму, і там да самай цёмнаты. Прыйдзе ў цёмнаце, а яшчэ ў свой хлеў ісці, усё пішчыць, крычыць. У дванаццаць спаць кладзецца, а ў тры ёй зноў уставаць. І так усё жыццё, усе дваццаць гадоў. Бацька ёй дома не памочнік, ён загад-

чык майстэрні, у яго таксама работа з ранку да ночы.

Маёй маме пяцьдзесят гадоў, а ёй можна даць усе шэсцьдзесят, яе не параўнаць з гарадской жанчынай такога ж веку, яна бабуля. І хіба яна пажадае сваёй даччы: «Дачушка, заставайся са мной, будзе фрэбе такая катарга, як і мне?» Скончыла я школу, яна мне кажа: «Едзь, дачушка, у горад. Там, можа, лягчэй пражывеш». Гэта ў кіно паглядзіш, даяры ў белых халаціках, толькі на кнопі націскаюць, а мая маці нацягаецца за восень сіласу і буракоў, жылы на руках, як вяршкі. Ім жа ад надоду плацаць, ёй жа хочацца зарабіць. Пайсці ў палыводства — там лягчэй, але там змой няма работы. А тут усё-такі круглы год пастаянны заробак.

У вясковага чалавека і скура на твары іншая, і рукі — відаць, што ў фізічнай рабоце кожны дзень. Будзеш ісці па праспекце і ўсё роўна гэтую жанчыну пазнаеш, вылучыш. Мне маю маму толькі шкада, мяне б толькі вялікая нястача, бяда прымуслі пайсці на ферму з ёй, чарнец, як яна, ад работы. Але такой нястачы няма. Я прыехала ў горад, набыла добрую спецыяльнасць і працую. Канечне, мне ў горадзе лепш. І мая мама нарадуецца, што я жыву не так цяжка, як яна.

ДЗЯН Юля, плітачніца, 22 гады
Як вы застанешся, калі напавал усё едуць з вёскі?

Туды-сюды тыцнулася, добрага нічога няма, я — у будаўнічае вучылішча, там расіцца не трэба, туды прасяць. Калі вучылася, не думалася: мая гэта спецыяльнасць ці не мая, гэта яшчэ было як працяг школы — весела, усё разам, у будучыню не зазірала. Пасля вучылішча мы ўсе парашылі паглядзець, што такое самастойнае жыццё, пажыць без мам, без тат, уся група паехала па камсамольскай пуцёўцы ў Архангельскую вобласць. Толькі некалькі чалавек засталася, не паехалі. Два гады мы там працавалі. Хто раней паехаў, не вытрымаў, таму што ўмовы, вядома, нялёгка, а мне дык нічога, я хацела яшчэ затрымацца, ды мама прасіла і малла ў пільма, што прыязджай, вяртайся дамоў, мы з бацькам хворыя, вас усіх параскідвала ў розныя бакі. Адна мая сястра ў Калінінградзе, другая аж у Душанбе, брат ва Уладзівастоку — марак. Усе сем'ямі, ім ужо цяжка вярнуцца. А мяне, у бацькоў была такая надзея, удацца вярнуць.

Як цяпер помню той дзень, калі я прыехала дамоў, гэта была вясна. Мама стаіць каля хаты, убачыла мяне і не жыццё насустрэч, а трымаецца за вяснінкі і плача: «Божачкі, учора выйшла, стаю ў нашым садзе і азірнулася на хату: вялікая хата... Як падзьмула ветрам, яблыневая квецень на мяне пасыпалася. Успомніла ўсіх вас і заплакала. А вечаарам думаю: к чаму гэта, можа, Юля прыедзе?.. Раніцай ты».

І ўсё-такі вы паехалі ад маці?

Я ў вёсцы ўжо не магу жыць, мяне цягне ў горад. У нас толькі хлопцы застаюцца, а дзяўчаты выязджаюць. Хлопцы ў школе атрымліваюць правы і ідуць рабіць на трактарах, аўтамашынах. Старшыня іх заваблівае тым, што дае новую тэхніку, кватэры дае. У кожнага свой матацыкл ці веласіпед, на танцы яны ездзяць у іншыя вёскі і ладзяць вяселлі, а свае дзяўчаты ўсё ў горад едуць.

Чаму ж дзяўчаты едуць?

Таму што я, напрыклад, не хачу выйсці замуж за трактарыста. Наму скажаш, што муж трактарыст, што гэта за прафесія? Мыць яму гэтыя ануцы мазутныя. Саларыяк смардзіць...

А за каго б вы хацелі выйсці замуж?

Я хацела б вучыцца, скончыць якое-небудзь вучылішча, іншае, не будаўнічае, ці тэхніку. І каб у мужа быў дыплом. У крайнім выпадку за шафера выйшла б замуж, у яго работа чысцейшая, чым у трактарыста. Але гэта ў крайнім выпадку...

САВІЦКАЯ Ліда, тынкоўшчыца, 20 гадоў

Ліда, адкуль вы родам?

З вёскі Глінкі Лёзненскага раёна.

Вялікая ваша вёска ці маленькая?

Там ужо наўрад ці засталася што. Можа, тры хаты і могілкі. Я даўно ўжо туды не еджу. Як бацькоў не стала, так і не еджу. З малой вёскі ў вялікую цягне, усё пачалі раз'язджацца, момант

такі настаў: хто ў Лёзне ўладкаваўся, хто ў суседнюю вёску, хто да дзяцей пераехаў.

А вы як пакінулі вёску?

У мяне такая прычына, што каму ні скажу, усё смяюцца. Я вытлумачыць не магу, але я хацела гарадскі пашпарт атрымаць. Не ведаю, чаму. Бацькі пытаюцца: «Ліда, што табе ў тым горадзе?» — «Хачу гарадскі пашпарт атрымаць». Суседскі хлопец наступіў у будаўнічае вучылішча, я і захацела.

А што для вас укладвалася ў паняцце «гарадскі пашпарт»?

Ніякага паняцця... Толькі пашпарт. Не магу растлумачыць і па сённяшні дзень.

Мама рана памёрла, бацька сем гадоў жыў адзін. Ён трымаў сваю гаспадарку, усё, як пры маме: карова, свінні, куры. Пажылыя людзі яны не могуць без свайго. Я прыеду, сплю, а ён у шэсць гадзін ужо ходзіць, сам ухаджваецца, да апошняга гаспадарку трымаў. У балыніцы ляжаў: «Карову пакармілі?» — увесь час пытаўся. Гэта не нам, што прыехаў і паехаў, галава ні аб чым не баліць.

У водпуск еду да сястры ў вёску. Яна ў суседнюю вёску выйшла замуж і там засталася. Я туды рвуся, цэлы год мару, таму што мне там усё роднае кругом. Пайсці ў грыбы ці ў ягады, там усё мясіны знаёмія, куды пайшоў — куды выйшаў. Там усё тваё... У горадзе ў інтэрнаце ляжу, ідзе дожджык, у мяне адно ў галаве: «Гэта ж там грыбы...»

ГАУРЫЛЕНКА Іван, аграном, 32 гады

Дом у нас на ўсю акругу, бацька сам па сваім праекце паставіў. Казаў, што сыну пакіну старэйшаму, гэта значыць мне. Я паехаў, казаў — пакіну сярэдняму, той паехаў, думаю — малодшаму. Апошні з'ехаў, стары разгубіўся. Ну, навошта мне гэты дом? У мяне ў горадзе двухпакатная кватэра з усімі выгодамі. Гатовае ўсё. Ні дроў, ні вады не трэба. Падпішы раз бацька і плача, ён у нас лёгкі на слёзы: «Я на свайго бацьку крыўдаваў, што мала мне добра даў. Ну, сваіх сыноў, думаю, я не пакрыўджу, стараўся ўсё жыццё, а ім нічога майго не трэба. Дом не патрэбен... Сад не патрэбен... Грошы толькі возьмуць, гэта заўсёды трэба. Ім ад мяне нічога не трэба, а мне ад іх. Што ім пра нас са старой турбавацца, дзяржава нам пенсію дае... Час які, га? Бацька сыну не патрэбен, сын — бацьку...»

Яго словы не выклікаюць у вас ніякіх пачуццяў?

Што пачуці? Пачуці — матэрыя няўлоўная, а жыццё дыкце сваё. Жыццё галасуе за горад, мне тут лепш.

А дзе вы працуеце?

У трэсце саўгасаў па вытворчасці гародніны... Па сваёй спецыяльнасці...

ЯРАШЭВІЧ Рая, абутніца, 24 гады

У вёсцы толькі тая моладзь жыве, якая яшчэ ў школу ходзіць. У каго дзесяць класаў, таго не ўтрымаеш. Калі чалавеку вясемнаццаць—дваццаць гадоў, ён ніколі не застаецца ў нашай вёсцы, там няма самага неабходнага для жыцця: ні магазіна, нічога. Хлеба купіць ці солі — трэба ісці за тры кіламетры. У мяне пяць сясцёр, усё ў горадзе. Дзве — на будоўлі, дзве — на заводзе, я — у быткамбінаце.

У горадзе я вучылішча скончыла, прафесія ў мяне на руках. Я — чалавек. А што б я ў вёсцы рабіла? У поле з бабамі старымі хадзіла б. Было б што добрае ў вёсцы, ніхто б не выязджаў.

Вы маглі б паехаць вучыцца па якой-небудзь сельскагаспадарчай спецыяльнасці?

Зноў да свінней, кароў ісці. Хацелася іншага жыцця, на вясковае за вясемнаццаць гадоў наглядзелася. Хай гарадскія едуць, ды ведаюць, што гэта такое. Мне адзін кліент нядаўна гаворыць (пакрыўдзіць хацеў): «Сядзела б у сваёй вёсцы з каровамі, чаго тут трэба. Скура жэрці не будзе чаго, усё адтуль драпаюць». Сам хоча жыць чыста, акуратна нулі. На дзесяць мінут пазней яму падбілі (на дзесяць мінут пазней) яму падбілі — гвалт падняў, а калі ты нарадуўся ў вёсцы, дык значыць, гібей там, дзіўся ў вёсцы, дык значыць, гібей там, ці што, атрымліваецца? Раней так і было, гарадскіх пашпартоў вясковым не давалі. Цяпер і ў мяне гарадскі пашпарт. Цяпер я не горшая...

ГЛУШКО Мікалай, электрамонтёр, 24 гады

Скончыў дзесяць класаў, пакуль не пайшоў у армію, п'ездзе, акрамя сваёй вёскі, не быў, нічога не ведаў. Вярнуўся з арміі, усё едуць у Брэст, ніхто не застаецца. Цяпер застаюцца, а тады ні

хто, хай у маленькі гарадок, а едуць. Паглядзеў, што адзін, што, думаю, рабіць? А горад клікаў, вабіў, вядома, вясковы хлопец, нічога не бачыў, служыў на граніцы, у лесе, іншы трапіць у горад, наглядзіцца, а я з лесу ў лесе. Дзяўчат, гляджу, таксама няма, усё едуць у горад. Ясна: трэба ў горад! У які горад? Вядома ж, у лепшы, каб сапраўды горад быў. Значыцца, у Мінск.

Два гады пажыў. Мінск мне не падабаецца, вельмі вялікі горад. Усе сюды пружа. Думаецца, адны добрыя людзі сюды едуць, колькі г... плыве, таму што ў вялікім горадзе лягчэй заціцца, справункі свае ўладжваць. Людзей шмат... Адзін аднаго не ведаюць... Ён, можа, крымінальнік, а ты з ім у кафэ за адным сталом сядзіш, усміхаешся. Ты не ведаеш, што гэта за чалавек. Можа, гэта артыст, а можа, крымінальнік. Учора на судзе быў, там судзілі двух нашых хлопцаў з інтэрната. Па п'яны парэзалі аднаго. Маці плача, што хлопец харошы дома быў, не верыць. Аднаму далі два гады, другому год умоўна.

Каля інтэрната вечаарам не пройдзеш міма гастронама: дай дваццаць капеек, дай трыццаць капеек, не дасі — адлупіваюць. Мала ім капеек, скажучы: рубля гані! І аддасі, калі адзін ідзеш, таму што змалоціць, калі не заб'юць. Убачыць, што стаіш ля касы і засталіся грошы, дык адзін лепш не выходзь. Усюды дзе заводы вялікія, інтэрнаты, вольныя такія збіруцца вечаарам ля магазіна і... «страляюць» — у каго калейкі, у каго рубль. Мы нядаўна аднаго каваля, маладога хлопца, на камсамольскім сходзе разбіралі, атрымлівае трыста рублёў у месяц і ўсё прапівае. «Агеньчык», вечаары праводзім, яму не цікава. Чаго, каб хто спытаў, ты прыехаў у горад? Ён паехаў з вёскі, таму што там працаваць трэба. Тут накрываць няма каму, а там бацька з маткай працуханца дадуць. Дзяўчаты стараюцца, наладжваюць вечаар у інтэрнаце, збіруцца, а хлопцаў няма. Зойдзеш, сядзяць, у карты рэжуча: «А нам няінцярэсна».

Значыць, у Мінску вы сябе не надта добра адчуваеце?

Я хачу жыць у горадзе... Толькі ў горадзе... Але ў горадзе меншым, як Брэст, напрыклад. Малады, нічога не ведаеш, едзеш, у вушак стаіць: горад, горад, Сталіца... Сталіца... А пасля жніцця трэба, адразу пытанне: дзе жыць? У нас хлопцы жывуць у інтэрнаце, ім па сорок гадоў, яны не жэняцца. У мяне майстар, яму трыццаць восем. Пытаюся: «Чаму не жэняцца?» — «А дзе жыць?» — кажа. Дзесяць гадоў стаіць у чарзе на кватэру. Сябрука ўчора напатаў, хваліцца: «Разводжуся...» Як — разводзіш, калі нядаўна на вяселле ў вёску ездзілі? Тры месяцы пажылі на кватэры і разводзіцца. На кватэры доўга не нажывешся. А як ён жаніўся? Два разы схадзілі разам на танцы, ужо, кажучы, жэняцца, а праз тры месяцы разводзіцца. Дзеўкам абы замуж выскачыць, яны ў горадзе не перабраюць, бяцца, што ніхто не заўважыць, звекаваюць. А ў вёсцы я не чуў, каб так разводзіліся. Пажэняцца і жывуць усё жыццё. Там разводна спачатку дзейнічае, ты яшчэ нічога не ведаеш, а бацька з маткай ужо разведваюць. Ты яшчэ не падалаваўся, а яны ўжо разлічылі, хто першым будзе — хлопчык ці дзяўчынка. Там разводна будзь здароў, не падвядзе. Дома жывеш, аб харчаванні не думаеш, а тут год — два і абрыдзе па сталюках бегаць, самоу бялізну мыць. Давай, жаніся...

З нашага цэха двое хлопцаў жаніліся і назад у саўгас паехалі, дзе добрыя вёскі, дзе будуць жыллё, туды пакрысе вяртаюцца.

Як вы ўяўляеце сваё далейшае жыццё?

Буду мяняць месца жыхарства. У Брэст, пэўна, паеду. Бліжэй к дому... Дома гародніна, садавіна, усё прападае, а тут паспрабуў накупляцца ў магазіне. Брат мой два гады пакрыўдзіўся ў горадзе, паспрабаваў гэтай жыткі і назад пакінуў. Жаніўся, жонка ў магазіне працуе, свой дом паставіла. А тут піць пачаў. Пасля работы ці ў інтэрнаце хлопцы збіруцца, яго сагітуюць, ці пасля змены брыгада па рублю скінецца. Сядзець адзін не будзе, даў рубель — таксама п'еш. Сабраўся і паехаў. Аднаго хлопца, таксама спіўся, маці прыехала і забрала дамоў. Там чалавекам стане.

Праз пайгоду, пасля нашай гаворкі я назвала ў цэх, дзе ён працаваў. Сказалі, што паехаў і паехаў назусім, таму што выпісаўся з інтэрната. Я напросіла майстра навесці больш дакладныя даведкі. Высветлілася, што Мікалай, як і казаў, паехаў у Брэст, працуе там на заводзе.

ВЕРАБЕИ Канстанцін, шафёр міжгарадніх перавозак, 35 гадоў

Я пяць гадоў працаваў на гарадскім

аўтобусе. Адзін і той жа маршрут: тыя ж дамы, тыя ж паварты, тыя ж магазіны — месяцамі, гадамі. Не вытрымаў. Прыходжу да начальніка аўтакалоны: «Вось заява... Звальняйце па ўласным жаданні». Начальнік: «Ты што сёння? Можа, дома што?» — «Добра нармальна». — «Дык чаго ты? Ты ў нас на Дошчы гонару, перадавік, такімі кадрамі не раскідваюцца». — «Не магу... Адны і тыя ж дамы дваццаць разоў на дзень, нават міліцыянеры адны і тыя ж». — «Здурнеў... Дык гэта ж і добра. Ніякіх непрадбачаных сітуацый, а то ў мяне адзін з навучкоў пад мост учора з'ехаў. Дзякаваць богу, што пустая машына была...» Ён мне два тыдні не падпісваў заяву.

А тут мне падабаецца. У кожнай паездцы штосьці новае: новыя гарады, новыя людзі. Мы ездзім у Малдавію, і на Украіну, і ў Маскву, Ленінград. Стомішся, прыпыніўся ў лесе, накачаўся ў траве, і ў цябе, як у звераняці якога-небудзь: сілы ад зямлі прыбаўляецца. Акрыў і далей паехаў. А раней вядзеш аўтобус па горадзе і думаеш: «Эх, цяпер бы на луг!..» Ды дзе там: «Таварышы пасажыры, зараз прыпынак — трактарны завод, наступны — паліклініка...» і так цалюткі дзень.

Трапіцца ў дарозе цікавы спадарожнік, час зусім хутка бяжыць. Мінулы раз пад Слуцкам... (ён ажыўляецца) якраз да нашай гаворкі... Бачу, стаіць «Жыгулі» і стары, не, не стары, а сівы такі мужчына, галасуе. Тармажу: «У Мінск?» — «У Мінск», — кажу. «Я толькі партфель там забяру... Зараз...» Аказалася, прафесар. Машына ў яго сапсавалася, а ён спынаўся. Разгаварыліся. Я яму раскажаў, як і вам, што рабіў на гарадскім аўтобусе, потым кінуў. Як начальнік мне ля мазгоў круціў: «Ненармальны! Ну і псіх вясковы: яму, ці бачыш, паветра ў горадзе малавата...» Прафесар пасмяяўся ад душы. «Але, — кажа, — вялікая гэта праблема. Я якраз ёю і займаюся. Вясковаму чалавеку кепска ў горадзе, ён усё-такі пакутуе, таму што не цалкам адарваны ад зямлі, псіхіка, паняцці яго склаліся, сфарміраваліся там, у вёсцы, а гораду цяжка з ім. Мне — гараджаніну, з вамі цяжка. Ад вашага нашэсця я пакутую больш, чым вы. Вы ж з'елі ўвесь мой лад жыцця. Хіба гэта гарадскі лад жыцця цяпер у горадзе? Барані бог, ды што вы! Раней табе трэба было шкло — табе прынесці дадому шкло. Табе трэба было натачыць нажы — прыходзілі і натачвалі. А вы прынеслі сюды зусім ішчае паняцце вольнага часу. У вас ён ёсць і вы бежаце ў чаргу за гэтым шклом, і мне ўжо дадому яго не нясуць. Я таксама павінен ісці і стаіць дзве гадзіны ў чарзе за гэтым шклом. Вы перавярнулі ўсё маё жыццё. Хіба ў нас гарадскі быт і гарадскія зносіны на вуліцы, у двары, ва ўстановах? Зусім не! Захварэла ў мяне жонка і мне трэба былі апельсыны. Я абзаваніў усе рэстараны, усё кафэ — мне ўсюды казалі: «Няма». І хто мне прынёс апельсыны? Вось паслухайце. Прынесла іх Маруся-ка. Гэта дзяўчынка, якую мы ўзялі з вёскі, яна трохі памагала жонцы, мы яе вывучылі, купілі швейную машыну (у іх вялікая сям'я, жыллі бедна). Цяпер Маруся працуе ў атэльэ, і яна ўсё можа. Я — прафесар, не магу таго, што можа Маруся, разумееце? У яе ўсюды знаёмствы — у магазіне, на складзе, на базе, у касе. Гэта з яе вёскі, яны тут, у горадзе, як сваякі. Яны тут жывуць, як у вёсцы, усё разам...»

Усю дарогу мы з ім гаварылі. Я і не заўважыў, як чатыры гадзіны праляцелі. І вось давалося і вам раскажаць...

ЧАРНУХА Ганна, рабочая хімчысткі, 32 гады

Я ў горадзе ўжо дваццаць гадоў. Тры гады назад мама памерла. Ездзіла ў вёску, прадала дом. Цяпер у мяне там нікога.

Успамінаецеца вёска?

Душа баліць, бывае, так баліць, асабліва, як падумаеш, што ляжыць мама адна, што ніхто да яе не прыйдзе. На радаўніцу да ўсіх прыходзіць, а яна адна. І бацька там ляжыць. І дзед, і баба. Усе мае там. Так атрымалася, што бацькі там, а дзед і ўжо тут. А ты пасярэдзіне.

І ва ўсіх так: бацькі там, а дзед тут. І там быццам тваё, і тут. І мучаешся. Дачка з мяне пасмейваецца: «Стаіш ты, мама, цэлымі днямі на праспекце, а ўсё роўна вясковы чалавек. У аўтобусе табе цесна, у чарзе табе доўга, а мне от падабаецца ў аўтобусе паштурхацца, у чарзе пастаяць. Я бачу, што шмат людзей, што ім усім, як і мне». Не разумею я яе... Яна ўжо другая, не такая...

С ЕЛЕТА ўвесну Беларускае тэлебачанне паказала перадачу пра кампазітара Віктара Памазова, у якой ён, прынамсі, гаворыць: «Для мяне вельмі прыемным фактам было стварэнне ў філармоніі ўпершыню ў гісторыі беларускага народа прафесійнага ансамбля народнай музыкі, які называецца вельмі прыгожа — «Свята». Дык вось, у яго назва — «Свята», а для мяне гэта было асабістым святам, і я ганаруся, што ўжо маю з імі сумесную працу, — гэта музыка да спектакля «Камедыянт» па п'есе Алеса Асташонка».

Мне захацелася пазнаёміцца з гэтым калектывам, ска-

граюць і танцуюць у народзе, на вясковых святах, вечарынах, вяселлях. Сапраўды, было адчуванне, што апынулася не дзе далёка ў дзяцінстве і пачула даўнія вясковыя дзядоў-музык.

З чаго склалася такое ўражанне? Чаму гэты невялікі ансамбль нагадаў народную музыку, быццам нешта даўно забытае, і гэта сёння, калі ў рэспубліцы існуе столькі прафесійных народных калектываў і народная музыка гучыць нават у сімфанічных канцэртах? Думала пра гэта і пачынала параўноўваць працу розных выканаўчых калектываў.

Наш Дзяржаўны народны

народзе. Ніякія апрацоўкі, сучасныя расшыфроўкі мы не крапаем.

— Але ці не абмяжоўваеце вы сябе такім чынам, бо не карыстаецеся тымі багаццямі народнай музыкі, запісы якой выдаюцца ў зборніках песьняў?.. Няўжо абмянеце і выдатную серыю «Беларуская народная творчасць» АН БССР?

— Гэта вельмі добрая серыя, і патрэбная, але нам мала што дае нотны запіс. Нотны запіс не дакладны, ён не можа перадаць манеру выканання, тэмбр, найтанчэйшыя дэталі, якія можна ўспрыняць толькі

на інструментах, народнага спявання?

Вяртаюся думкамі ў канцэртную залу. Гучыць цудоўны «Палескі вальс», мелодыя яго ўвесь час расквечваецца, струменіць, мудрагеліста змяняецца. Звяртаю на гэта ўвагу Васіля Купрыяненкі.

— Я часта задаваў сабе пытанне, чаму ў народнай музыцы, якую мы вывучаем, адсутнічае мелізматыка, чаму такія спрошчаныя рытмічныя структуры? Калі я заняўся аранжыроўкай твораў для нашага ансамбля, дык пачаў працаваць з фанаграмнымі запісамі народнай музыкі — гэта ж такое багацце! У наро-

жыкі амаль нідзе не выкарыстоўваюцца. Мы супрацоўнічам з майстрам Вячаславам Пратасевічам, набылі ў яго сапраўдную беларускую жалейку, дзяцінныя цымбалы, саломкі, кмены, дудкі. Ёсць інструменты іншых майстроў. Але і ў нас ёсць далёка не ўсе, некаторыя інструменты мы не паказваем з-за іх нізкай якасці: і ў народнага майстра не заўсёды ўсе атрымліваецца — гэта ж залежыць і ад надвор'я, і ад уладжання, ды і належныя дакладныя вымяральныя прыборы ў народнага майстра не заўсёды ёсць.

Падумалася, а чаму ў такой багатай народнымі традыцыямі, разнастайнымі народнымі інструментамі рэспубліцы, як наша, не стварыць пры Міністэрстве культуры акустычную лабараторыю, дзе на прафесійным узроўні з дапамогай сучасных тэхнічных сродкаў рабілі б разнастайныя народныя музычныя інструменты і забяспечвалі імі і прафесійных і самадзейных музыкантаў? Як бы расквечылася, заззяла свежымі фарбамі іх гучанне!

Дарэчы, пра акустыку. Калі некалькі разоў слухала выступленні ансамбля «Свята» ў канцэртнай зале — расла незадаволенасць працай гукарэжысёра В. Асташова. То не паспявае ўвесці мікшэрам мікрафон уступіўшага вакаліста, то так «выстаіць баланс», што, акрамя гармоніка, нічога не чуваць. Прыкра было, крыўдна за музыкантаў, якія, ўжо гэта ведаю, могуць самі добра збалансаваць сваё гучанне.

— Мы ведаем пра гэта, і нам здаецца, што для ансамбля народнай музыкі неабходна альбо зала з добрай акустыкай, дзе б ансамбль гучаў натуральна, альбо самая лепшая апаратура...

Я да гэтага дадала б — неабходны і гукарэжысёр з музычнай адукацыяй альбо, па меншай меры, з музычным слыхам.

У канцы апошняга «інтэрыўтаўскага» канцэрта «Свята» здзіўля песняй «Выйду ль я на улицу». Слухала беларускі варыянт і прыгадвала, што некалі, знаёмчыся з рускай народнай песняй, звярнула ўвагу на тое, што ў рускім тэксце ёсць беларусізмы.

— Мы ў ансамблі ўзялі гэтую песню ад народных выканаўцаў вёскі Тарканы Калінкавіцкага раёна, чулі іх выступленне па тэлебачанні і запісалі. Мы не будзем сцвярджаць, які народ больш мае праваў на гэтую песню — рускі ці беларускі. Думаю, што нават музыказнаўцы гэтага сцвярджаць не будуць. Мы так лічым: калі песня бытуе ў народзе, значыцца, і мы можам яе выконваць. У нас ёсць і іншыя такія прыклады музычных узасмасувязей розных народаў — песня «Ой, за гаем, гаем», якая бытуе на Палессі і лічыцца ўкраінскай. А нядаўна, калі мы выступалі ў Эстоніі пад час правядзення Дзён літаратуры і мастацтва Беларусі, высветлілася, што беларуская полька «Какетка» ў Эстоніі існуе як «Лілле-полька». Як ні дзіўна, але факт.

Узніклі яшчэ некаторыя пытанні ў час канцэрта і ў размове з В. Купрыяненкам: як захаваць народны голас, вакал, народную манеру спявання, не перайначваць яе на акадэмічны лад; як захаваць народны танец — калі інструментальны найгрыш і песню можна хоць прыблізна запісаць нотамі, успрыняць на слых па фанаграмным гучанні, дык як занатаваць і захаваць для нашчадкаў малюнак народнага танца?

Узніклі думкі і пытанні... Узніклі і радавалі ўжо тым, што яны акрэсліліся і выявіліся. І хоць зноў стала зразумела: не ўсё яшчэ ў нас добра ў справах фальклору, — з'явілася надзея, што калі пытанні ўзнікаюць — яны рана ці позна павінны вырашацца.

Людміла МАКАРАНКА

«СВЯТА» — і яго будні

Палемічныя развагі пра малады ансамбль Беларускай дзяржаўнай філармоніі і народнае музыцыраванне

дзіць на канцэрт. Звесткі пра «Свята» даходзілі да мяне па крупінках; аказаліся некаторыя запісы ў фанатэцы Беларускага радыё. Але, як ні дзіўна, колькі ні сачыла за афішамі — ніводнага канцэрта ансамбля ў Мінску за гэты час не сустрэла. Пазней ад удзельнікаў ансамбля даведалася, што такога «касавага» канцэрта так і не было з часу стварэння калек-

аркестр даўно ўжо дасягнуў высокага выканаўчага ўзроўню. Праз яго творчасць беларуская музыка выйшла далёка за межы рэспублікі, і не толькі ў чыста геаграфічным сэнсе (маю на ўвазе гастролі), але і ў сэнсе музычнага развіцця, складанасці жанраў і форм. Гэта значыць, народная музыка зажыла ў вялікіх і складаных творах прафесійных кампазітараў, якія, улічваючы спецыфіку гучання народных інструментаў, народных мелодый, арыентаваліся ў развіцці задумы сваіх твораў на класічныя законы, часам набліжаючыся да сімфанічнага гучання. Вядома, гэта радуе і гэта вялікае дасягненне. Думкі, блізкія да такіх, можна выказаць і пра творчасць Дзяржаўнага народнага хору. Што ж датычыць сімфанічнай музыкі, дык там, пры іжненні наблізіцца да народных прынцыпаў развіцця інтанацыйнага матэрыялу, усё ж такі яшчэ часта беларускія кампазітары выкарыстоўваюць народную мелодыю як цытату ў сімфанічнай тканіце.

на слых. На маю думку, у такіх зборніках павінна быць як дадатак гнуткая грампласцінка. Нам неабходна ў першую чаргу фанаграмнае гучанне.

Што ж, сказана вельмі слушна. Бо запісаў аўтэнтычнага фальклору ў шырокім карыстанні амаль няма, тыраж грампласцінак з запісамі беларускіх песьняў у выкананні этнаграфічных фальклорных калектываў настолькі малы, што нават не ўсе ўдзельнікі гэтых калектываў змаглі іх набыць. А час ідзе. Усё менш застаецца тых бабуль і дзядуль, якія валодаюць сакрэтамі народнага музыцыравання. Моладзь жа занадта шмат увагі надае сучасным рытмам, эстрадзе. Потым і прачнецца настальгія па свайму роднаму, ды толькі ўжо можа быць позна... А ў кансерваторыі выкладанне акадэмічнае, арыентуемся на еўрапейскі ўзровень выканаўчага майстэрства, карані ж свае губляем. А як, калі патрэба ўзнікне, таго ж скрыпача-«акадэміста» перавучаць? Вядома, высокі прафесіянал на слых можа злавіць нейкія асаблівасці

дзе, колькі б ні паўтаралася мелодыя — яна ўвесь час рытмічна вар'іруецца, упрыгожваецца мелізмамі — гэта проста цуд. А ў нас часта застаецца ад народнай музыкі адзін шкілет, і яго яшчэ пачынаюць некалькі разоў туды-сюды ганяць! Гэта няправільна.

— Дарэчы, самае крыўднае, што бываюць такія адносіны да народнай музыкі ў народных самадзейных калектывах.

— А справа ў тым, што мясцовыя аддзелы культуры дрэнна працуюць у гэтым кірунку, не вывучаюць музычнае багацце, якое жыве ў іх рэгіёне. Большасць самадзейных калектываў (я не гавару пра этнаграфічныя: тым, як кажуць, сам бог наканавіў спяваць і граць сваё, мясцовае) выконваюць, як правіла, не сваю, мясцовую музыку, а тое, што яны ўзялі з рэпертуару сталічных прафесійных калектываў, з выдатных рэпертуарных зборнікаў. А ўзяць тое, што побач ляжыць, — не: няхай фальклорныя экспедыцыі, зноў жа, са сталіцы, прыязджаюць, шукаюць.

Так, шмат мы гаворым пра развіццё фальклору, пра ўздым мастацкай самадзейнасці, але не заўжды заўважаем, як багата тут яшчэ праблем, як добрая справа часам ператвараецца ў мерапрыемства «дзе ля птушчкі». Узнікае самадзейны калектыв, спявае патрыятычныя песні, некалькі рускіх народных, беларускіх народных (ды з ужо гатовых зборнікаў, прапанаваных выдавецтвамі). І атрымліваецца, што шмат калектываў падобныя адзін да аднаго, як блізняткі, бо нічога арыгінальнага ў сваім абліччы не маюць. А што, як не мясцовы, свой рэпертуар, у першую чаргу, дапаможа вызначыць гэтае адметнае аблічча?

Парадавала мяне выступленне ансамбля «Свята» і знаёмствам з многімі беларускімі народнымі інструментамі. Ну, жалейку я чула і ведала і раней. Але, памятаючы факсімільнае выданне Купалавага зборніка вершаў, не магла зразумець: чаму на вокладцы кніжкі жалейка нагадвае простую драўляную дудачку, а ўсе сучасныя, якія даводзілася бачыць і чуць, — з ражком на канцы? Цяпер ведаю, што ёсць і тая, і другая, што асноўная, сапраўдная беларуская жалейка рабілася цалкам з сасны. Ведаю цяпер, як выглядае дуда беларуская, што ёсць музычныя інструменты з саломкі, з балотнай травы, што можа граць нават маленькі гліняны гаршчок — акарына.

— У нас ёсць інструменты,

Кіраўнік ансамбля В. Купрыяненка.

На сцэне — «Свята».

Фота Ул. КРУКА

тыву ў лістападзе 1984 года. Пазнаёміцца ж нам усё-такі давалося — у верасні, на канцэртах для інтэрыўстаў, наладжаных у Палацы культуры чыгуначнікаў. І з першых хвілін выступлення ансамбля, з першых гукаў народнай музыкі ў мяне сапраўды з'явілася адчуванне свята, адчуванне звароту да чагосьці даўно забытага, але вельмі дарагога і блізкага, што жыве не дзе ў глыбіні душы. Гучала сапраўдная народная музыка. І невялікі ансамбль, у якім — скрыпкі, кантрабас, цымбалы, гармонік, — нібыта адхінуў нейкую заслонку, і адкрылася — як жа

Усё гэта добра і, бясспрэчна, мае права на існаванне. Але тут у нечым тубляецца чысціня і свежасць народнай першакрынцы, адбываецца адыход ад прынцыпаў самога народнага музыцыравання, ад першапачатковых і простых яго форм. Вось чаму дарагая самабытная манера выканання ансамбля «Свята».

Удакладняю свае думкі ў размове з кіраўніком ансамбля Васілём Купрыяненкам.

— Мы складаем свой рэпертуар толькі з твораў аўтэнтычнага фальклору, прычым абавязкова трэба мець арыгінал таго, як гэты твор гучыць у

манеры народнай, але і вуха яго да гэтага непрывычнае, і псіхалагічна яму цяжка перастроівацца. Ну добра, што цяпер у «Свяце» амаль усё з вышэйшай музычнай адукацыяй, амаль усё фанатыкі сваёй справы, як гэта і павінна быць у такім ансамблі. Але колькі музыкантаў давалося «перабраць», у колькіх гэта не атрымалася — іграць у народнай манеры? Чаму ж не ўвесці ў той жа кансерваторыі, скажам, факультатывныя заняткі, на якіх бы вучалася менавіта народная манера ігры на розных народ-

Вершы выдатнай армянскай паэтыцы Аршалуйс Маргар'ян — вершы свежыя, як горны вецер, па-жаночы чулыя і грамадзянскія, што ў сваім спалучэнні дае той чудаўны сплав, якім вызначаецца сапраўдная паэзія. Я спрабаваў некаторыя з іх перакласці, хоць, напэўна, з недаравальнымі пралікамі, бо нават самы лепшы пераклад — руіна, з якой цяжка вычараваць усё характэрнае арыгінала.

Максім ТАНК

Аршалуйс МАРГАР'ЯН

Камітас

Ён быў крышталёных песень ручайком.
І ад жывых ягонных пераліваў
У садзе веснім пад маім акном
Заўсёды буйна расцвіталі слівы.

Ён вечнага народа быў тугой.
Што слалася квяцістымі лугамі,
Ён быў Араксам — смутнаю ракой,
Напоўнены Арменіі слязамі.

Наіўная, шалёная
Бягу я да цябе.
Як дзіцяне
На полям.

Наіўная, шалёная
І ад цябе бягу,
Як дзіцяне,
Што апаліла рукі.

Ці, можа, я так хачу

Твае хмельныя вочы глядзяць на мяне,
Ці мо я так хачу, каб было?

Ты так чула чаруеш і вабіш мяне,
Ці мо я так хачу, каб было?

Подых мой ты шукаеш у кветках вясны,
Ці мо я так хачу, каб было?

Маё імя палае на вуснах тваіх,
Ці мо я так хачу, каб было?

Матчына слова

Зоры пелі ў смуге аksamітнай начной.
Мы пад небам адкрытым ляжалі ў
паўсне.

Да душы прытуліўшыся чула маёй,
Напаўжартам спытаўся мой сын у мяне:

— Мама, ты мне скажы, калі б зоркай
я стаў,

Калі б зоркай я стаў непрыкметнаю
ззяць,

Сярод іншых нябесных свяціл і праяў,
Ці змагла б ты мяне адшукаць?

— Будзь ты, перадусім, чалавекам,
сыноч,

І свяці сваім сэрцам заўсёды ў жыцці,
Незгасальна і ярка, а матчын мой зрок
І ў Сусвеце цябе зможа лёгка знайсці.

Толькі б імя тваё праявілася заўжды,
І на свеце ты дзеля святла існаваў,
І насіў яго, аберагаючы, ты,
І ўсяму свету шчодрэ яго раздаваў.

Майму беларускаму

другу

Дазволь далучыцца
Да мар беласнежных тваіх
І разам лунаць
Па бясконцых міжзорных шляхах,

Адкуль казачным
Гэты здаецца сусвет
А Шлях Млечны — прасторам,
Што ўкраў белы снег.

Хачу з тваім вобразам, дружэ,
Застацца адна
Ля камняў Хатыні,
Ля жаху і смутку яе,

Калі, як пагаслае сонца,
У дрыготкіх руках,
Узняўшы вышэй зор,
Нясе бацька сына свайго.

Чуючы гул несціханы
Хатынскіх званоў,
Спапялае неба
Вісіць саванам-палатном,

І на ім — адлюстроўваецца
Гора ўсё.
І бачу касмічны
Ізноў генацыд.

Ізноў, раненага,
Бачу дзеда свайго.
Адкуль? Мо з Хатыні
Вяртаецца ён?

У руках нешта страшнае
У космас нясе.
Попел мо Артапешскіх садоў,
Пад якім

Пахаваны мінулае, і наш дом,
І вясна, і святло.
Ты ж, чамусьці,
Не пішаш, калі

Тут знайшлі мы сябе —
У чым дапамагала нам Хатынь.
І калі гавару пра яе,
Бачу я свой разбураны Ван,

Ашалелы крывавай агонь,
Чую гонгаў жалобных
Трывожных
Гулы.

На ўвесь свет — белы снег
Падае.
Чыстым ззяннем мяне
Радуе.
Астывае ралля,
Цешыцца,
Стомленая зямля
Песціцца.

Верхавіны скал, гор —
Стылыя,
Снег рве неба прастор
Сілаю,

Хоча, узвіхрыўшы дэль
Цэлюю,
Зямлі ветразі даць
Белыя.

Мастак і жыццё

ТВОРЧЫ старт маладога беларускага мастака-графіка Уладзіміра Савіча быў надзвычай шчаслівы. Роўна дзесяць гадоў назад за дыпломную працу — ілюстрацыі да п'есы Вінцэнта Дуніна-Марцінкевіча «Пінская шляхта» — мастак атрымаў сваю

юць раскрыццю некалькіх эрэзаў сацыяльнага развіцця беларускай вёскі. У алегарычнай форме мастак раскавае пра новае жыццё селяніна, у побыце якога сталая машына зрабіла істотную рэвалюцыю, прынесла і надзею на плённую працу і трывалы дастатак.

Станковы афорт «Бежанцы» прысвечаны подзвігу і пакутам

Спазнаць гісторыю і сучаснасць

Графічныя аркушы
Уладзіміра САВІЧА

першую ўзнагароду (дыплом Акадэміі мастацтваў СССР) і быў прыняты ў члены Саюза мастакоў СССР. Такая высокая адзнака сведчыла аб творчай адоранасці студэнта і высокім узроўні прафесійнай падрыхтоўкі, якую дала кафедра графікі нашага тэатральна-мастацкага інстытута. Але гэтае, даволі ранняе, ухваленне магло і сапсаваць маладога творцу — супакоіць, пазбавіць пачуцця самакрытычнасці. На шчасце, адбылося так, што дыплом яшчэ больш заахвоціў да працы, абудзіў нерв творчасці. У адметным мастацкім афармленні маладога творцы адна за адной выходзілі кнігі беларускіх пісьменнікаў, серыі калярных афортаў. А неўзабаве нарадзіліся цыклы графічных работ «Старонкі дзён векапомных» і «Зямля мая».

Чым жа вабяць новыя працы мастака? Перш за ўсё — акрэсленаю грамадзянскай пазіцыяй і сапраўды высокім мастацкім узроўнем.

Пафас сацыяльных пераўтварэнняў на яго роднай Койданаўшчыне пераканаўча перададзены ў калярным афорце «Першы трактар Койданаўскай МТС». Канкрэтна падзея з гераічнай гісторыі Радзімы — стварэнне першай на Беларусі машына-трактарнай станцыі — знайшла свайго вяртага мастацкага інтэрпрэтаара. У кампазіцыі адчуваецца рэвалюцыйная рамантыка, эмацыянальная глыбіня і шчырасць гістарычнай праўды.

Атмасфера суровых будняў выяўлена мастаком багатым арсеналам выяўленча-пластычных і вобразных сродкаў. У кампазіцыі ён яднае розныя па часе пласты гісторыі Беларусі, парушае традыцыйную логіку часу і прасторы, спалучае, здавалася б, несумяшчальнае, дамагаецца новай рэальнасці, сапраўднай верагоднасці — мастацкай праўды. Стрыманы каларыт і дынамічная пабудова спрыя-

савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Гледзячы на змрораных беларускіх жанок і мацяроў, на схуднелыя, пакутлівыя твары дзетак, пазбаўленых маленства, нашу душу працінае трывога за сённяшні дзень, за сённяшні няўстойлівы свет.

Пераможнай вясне сорак пятага прысвечаны тэмпераментна напісаны, пранікнёны пейзаж «Квечень». Матывы веснавога абнаўлення прыроды зліўся з тэмай адраджэння роднай зямлі, вызваленай ад фашысцкіх захопнікаў.

Пафас Вялікай Перамогі стаў лейтматывам аркуша «Дыван Пераможнай вясны» з серыі «Пераможная вясна». Толькі што народныя майстры вырабілі ўзорысты дыван, які зіхаціць і пераліваецца россыпам кветак і лісця, вітае гледача з Перамогай, сардэчна запрашае падзяліць радасць мірнага жыцця. Менавіта творчасць была той першай псіхалагічнай разрадкай нашага народа пасля нечалавечага напружання вайны. Светлы, чысты тон пабудаваны з пяшчотных адценняў бэзавага і бурштынавага колераў, стварае адчуванне веснавой празрыстасці паветра. Твор «Дыван Пераможнай вясны», які ўваходзіць у пастаяннай экспазіцыі Дзяржаўнага мастацкага музея БССР.

Чароўны дар адчуваць шчасце і красу жыцця, здольнасць апавядаць пра яго моцна, на мове сучаснай пластыкі, адметна выявіліся ў цыкле «Зямля мая», які ўвабраў у сябе роздум мастака пра лёс чалавека на зямлі, ролю традыцыі ў сучасным свеце.

Зварот да народнага мастацтва — вобразнага адлюстравання гістарычнай памяці народа, дапамог мастаку адшукаць рытмічную пабудову, пластыку і жывапісны строй такіх кампазіцый, як «Свет роднага дому», «Час мёду», «Кліч кані», «Стракатанне коніка», «Вяселе», «Плывец аблок», «Аздамічы, Борці».

Праблема асэнсавання месца і ролі чалавека ў свеце, тэма Радзімы раскрываюцца ў кампазіцыях па-рознаму. Але ў кожным выпадку яны сцвярджаюць высокі этычны і эстэтычны ідэал, улаўляюць чалавеча працы. У многіх жывапісных творах (Савіч скарыстоўвае змешаную тэхніку — тэмпера з акварэллю) свет паўстае ясным, пабудаваным разумна і гарманічна, сугучным жыццю чалавека.

Вельмі плённая на творчыя здабыткі і кніжная графіка Уладзіміра Савіча. Больш за пяцьдзсят кніг для дзяцей, падлеткаў і юнакоў аформлена мастаком. У кожнай з іх свой вобразна-пластычны ход, які адпавядае ідэяльнай накіраванасці літаратурнага твора, узросту чытача. Мастак лічыць, што кніжная графіка, як мастацтва, арыентавана на масавага гледача, дае мажлівасць хутчэй, у параўнанні з мастацтвам станковым, фарміраваць эстэтычны,

а ў пэўным сэнсе і сацыяльны светапогляд.

Не выпадкова ён адным з першых мастакоў Беларусі атрымаў дыплом Івана Фёдарова — вышэйшую ўзнагароду Усесаюзнага конкурсу мастацтва кнігі. Адбылося гэта летась. Выданні, аформленыя Уладзімірам Савічам, атрымалі дзесяты дыпламаў на рэспубліканскіх, міжнародных і ўсесаюзных конкурсах мастацтва кнігі. А ілюстрацыі да рамана Івана Чыгрынава «Свае і чужыны» прызнаны лепшай працай у галіне графікі, створанай у 1984 годзе. Да такіх вынікаў прыйшло журы Рэспубліканскага конкурсу на лепшую станковую карціну і серыю графічных аркушаў на сацыяльную тэму, арганізаванага Міністэрствам культуры БССР і Саюзам мастакоў БССР у рамках планавых выставак 1984 года.

У ілюстрацыях да рамана «Свае і чужыны» Савіч канкрэтна вызначыў і сваю ролю ў кнізе, і задачы, якія стаяць перад ілюстратарам. Ён не абмежаваўся «выяўленчымі каментарыямі» падзей Вялікай Айчыннай вайны, пра якія расказвае пісьменнік, а творча пераасэнсаваў вобразны лад рамана сродкамі энергічнага, вобразна-завостранага малюнка, дасягнуў адпаведнасці малюнка слову. Далучыўшы да свету, створанага пісьменнікам, мастак прыносіць свой творчы вопыт, убагачае кнігу сваім разуменнем ваенных падзей.

У. Савіч заўжды ўважліва

ставіцца да макета кнігі. Дынамічна, лагічна завершаны, ён адпавядае сюжэту літаратурнага твора. Калі на першым форзацы бежанцы накіроўваюцца на ўсход, то на апошнім, яны вяртаюцца ў родныя мясціны. Нават сама прастора графічнага аркуша «працуе» тут на мастацкі вобраз.

Адметная рыса мастацкага стылю У. Савіча — шырокае выкарыстанне ў выяўленчай тканіне графічных кампазіцый дэкаратыўнасці, пачэрпнутай у традыцыйным народным мастацтве беларусаў. Плоскаснасць адлюстравання, арнаментальнасць, стылізацыя форм — гэтымі сродкамі карыстаецца мастак і пры стварэнні ілюстрацый да беларускіх народных казак, і ў станковых жывапісных карцінах.

Серыі графічных аркушаў «Бацькаўшчына-маці», «Пераможная вясна», «Зямля мая» улаўляюць мужны характар народа ў драматычныя часіны гісторыі, даюць мажлівасць пачуць мелодыю красы нашага краю. У сваёй творчасці У. Савіч сцвярджае ідэал гармоніі, непаўторнасць характэрнага Зямлі. Свет трэба захаваць для нашчадкаў, нібыта гаворыць мастак. У гэтым свеце павінны панавыць мір і згода.

Міхась РАМАНЮК,
кандыдат мастацтвазнаўства

У. САВІЧ. Калярны афорт «Бежанцы» з серыі «Бацькаўшчына-маці».

БЕЗ КАЗУСАЎ НЕ АБЫШЛОСЯ

Не бяруся ацаніць у поўнай меры прагрэсіўны эфект прайшоўшых на Беларусі Дзён літаратуры і мастацтва Эстонскай ССР. Для мяне асабіста гэта свята. Аднак было б няправільна не зрабіць уроку з некаторых недахопаў яго арганізацыі.

Цудоўнае мерапрыемства — Дні культуры братняй рэспублікі. Арганізаваны цікавыя выстаў-

кі выяўленчага мастацтва, друкаванай прадукцыі. Ідуць спектаклі гасцей, у канцэртных залах гучыць музыка... Але, на жаль, у рамках Дзён не было выстаўкі дасягненняў братняй рэспублікі ў галіне архітэктуры, хоць эстонская архітэктура варта пільгай увагі і спецыялістаў, і самых шырокіх мас. Шкада. Відаць, экспазіцыя набыткаў архітэкту-

ры не была прадугледжана праграмай.

Ва ўсе часы абавязковай рысай гасцінасці было ўменне гаспадароў пазбегнуць усялякай недарэчнасці, нетактоўнасці, непрыемных сітуацый. Спачатку ўсё шло цудоўна. Выдатна складзеная праграма канцэртаў мела шырокі анонс, білеты паступілі ў продаж і былі раскуплены... Але якое было расчараванне законных уладальнікаў білетаў, калі яны прыйшлі на заключны канцэрт? Іх проста не пусцілі ў канцэртную залу Беларускай дзяржаўнай філар-

моні, якая ўжо запаўнялася рэспектабельнай публікай, што прыйшла на бясплатных білетах. У дзвярах замест звычайных білетэраў сталі дужыя маладыя людзі, якія не абцяжарвалі сябе прабачэннямі, а проста па-ведамлялі наведвальнікам, што тыя могуць атрымаць свае грошыкі ў касе.

Пагадзіцеся, вы не хацелі б апынуцца на месцы ашуканых меламамаў, якіх ужо два тыдні цешыла перспектыва трапіць на музычнае свята? Свята ў рэшце рэшт нам сапсавалі. Я разумею, бываюць выпадкі адмены канцэртаў з-за хваробы

выканаўцы. Нічога не зробіш: неспадзяванасць, ніхто не вінаваты, ніхто не пакрыўджаны. Ды тут — зусім іншае. На канцэрт трапілі не тыя, хто прагнуў трапіць, а тыя, хто, мабыць, і не збіраўся на яго, ды вось атрымаў бясплатна па-святочнаму гожа аформленае запрашэнне... І прадстаўнікі «шырокай грамадскасці», так сказаць, запоўнілі залу.

А на парозе філармоніі замест святочнага настрою панавалі збянтэжанаць, неўразауменне, крыўда.

Пад акампанемент дажджу вярнуліся да-

моў, уключылі тэлевізар. У рэшце рэшт хацелася хоць такім чынам замяніць свята. Ды і тут не абышлося без казусу. Трансляцыя канцэрта не была прадумана загадзя. Яе перапынілі перад праграмай «Час» пасярэ-шні, выканання твора. Гучаніа хору, які ўдзельнічаў у канцэрте, мы ўжо і не пачулі. Паважаная рэдакцыя музычных перадач, ці можна творы мастацтва рэзаць, як кілбасу?

Такія вось прыкрыя недарэчнасці азмрочвалі свята культуры.
Галіна ТРУШНІКАВА,
архітэктар,
выкладчык БПІ

ПАСЛЯСЛОУЕ АДЗЕЛА МУЗЫКІ

27 верасня ў калонцы тэатральна-канцэртнай рэкламы штотдзённых нашых газет з'явіліся радкі: «Філармонія. Аб'яўлены на 29 верасня канцэрт АДМЯНЯ-ЕЦЦА. Білеты прымаюцца ў касе філармоніі». Можна было б і не звярнуць увагу на гэтае папярэджанне, калі б у заўтрашніх, за 28 верасня, газетах яно не прагучала больш канкрэтна і грозна: «Аб'яўлены на 29 верасня заключны канцэрт Дзён літаратуры і мастацтва Эстонскай ССР у Беларускай ССР АДМЯНЯЕЦЦА. Білеты прымаюцца...» і г. д.

Успрыняўшы такую аб'яву як сігнал пра нейкае «ЧП», супрацоўнік «ЛіМа» тэрмінова пазваніў у штаб Беларускай ССР па правядзенні Дзён. Яго супакой-

лі: нічога не здарылася, канцэрт адбудзецца, толькі ён будзе закрыты (?). Ад каго закрыты і чаму? А для каго адкрыты?

Супрацоўнік «ЛіМа», каб застрахавацца ад неспадзяванасцей, вырашыў «пабываць» на ўрачыстым закрыцці Дзён з дапамогай тэлебачання. Чым усё скончылася — вядома з ліста нашай чытацкі. На жаль, яна, мабыць, не ведала пра трансляцыю гэтага канцэрта Беларускай радыё: уключыўшы рэпрадуктар, магла б даслухаць Фантазію для фартэпіяна, хору і аркестра Л. Бетховена і пачуць хор...

Мы надрукавалі пісьмо Г. Трушнікавай як адзін са шматлікіх водгукаў на тое, што здарылася ўвечары 29 верасня

ў філармоніі ці, дакладней, каля яе. Назаўтра ж і ў наступныя дні ў «ЛіМ» звярталіся абураныя аматары сімфанічнай музыкі. І з ліку тых, хто прачытаў аб'яву ў газеце, здаў білет у касу, а потым даведаўся, што канцэрт усё ж быў. І з ліку тых, хто, як аўтар ліста, апынуўся «за дзвярыма» залы. Яны чакалі першага ў новым сезоне сімфанічнага канцэрта. Яны хацелі трапіць на гэты канцэрт. І калі былі б у зале менавіта яны, аматары і знаўцы музыкі, а не выпадковая публіка, дык, дальбог, паўзы паміж часткамі сімфоніі не запаўняліся б недарэчнымі воплескамі. Так-так, на канцэрте закрыцця прысутныя шнодра апладзіравалі пасля кожнай часткі твора, тым самым прадэманстравалі сваю эстэтычную нявяхаванасць!

Што датычыць трансляцыі канцэрта па тэлебачанні. Нашы госці, выказваючы самыя добрыя ўражанні ад знахо-

джання ў Беларусі, тактоўна заўважылі, што пры трансляцыі ўрачыстага адкрыцця Дзён адбылася дзіўная для іх накладка: тэлегледачы не пабачылі фінал канцэрта. І хоць можна было запісаць яго і паказаць эстонскім і беларускім гледачам пасля праграмы «Час», гэтага не зрабілі. Улічыўшы прыкры вопыт, госці «ўзброіліся» на канцэрт закрыцця, так што ім не давялося «рэзаць, як кілбасу», фантазію Л. Бетховена: на тэлеэкранах у Эстоніі прайшла праграма «Час» і потым было паказана ў запісе па трансляцыі заканчэнне канцэрта. Мінчане зрабіць гэтаксама чамусьці не парупілі, канцэрт проста «вырублілі» з эфіру, нават не папрасіўшы прабачэння ў тэлегледачоў.

Дык хто ж вінаваты, што ў добрай увогуле арганізацыі Дзён аказалася не-малая лыжка дзэгцю?

«ЛіМ» ВЫСТУПІУ ЯКІ ВЫНІК?

«Фраеры» з «рэйха», «герліцы» з «памыйніцы»

Пад такім загалоўкам у № 32 за 8 жніўня г. г. быў змешчаны ліст нашай маладой чытацкі А. Крапіўнай, у якім яна закранула вельмі важныя, надзённыя праблемы жыцця і адпачынку моладзі. Сваю думку пра тое, чаму так востра паўстала сёння гэтае пытанне перад грамадскасцю, выказаў у каментарыі да ліста пісьменнік Валянцін Тарас.

Мы атрымалі адказ ЦК камсамола рэспублікі, а таксама водгук М. Капшай, дырэктара Палаца культуры і тэхнікі Мінскага аўтазавада, пра дыскатэку янога таксама гаварылася ў лісце А. Крапіўнай. Сёння рэдакцыя прапануе іх увазе чытачоў.

Пазнаёміўшыся з публікацыяй у газеце за 8 жніўня г. г., адзел культуры ЦК ЛКСМ Беларусі лічыць, што ў пісьме камсамолкі А. Крапіўнай «Фраеры» з «рэйха», «герліцы» з «памыйніцы» і ў развагах над ім пісьменніка В. Тараса пастаўлены вострыя пытанні, звязаныя з сур'ёзнымі праблемамі ў ідэйна-палітычным і маральна-эстэтычным выхаванні пэўнай катэгорыі моладзі. Публікацыя газеты была абмеркавана на пасяджэнні бюро Мінскага ГК ЛКСМБ, рэспубліканскім семінары другіх сакратароў гаркоммаў, райкомаў камсамола, у маладзёжнай сенцы Саюза кампазітараў БССР. Мы падзяляем ацэнкі, выказаныя аўтарамі, якія датычаць прычын негатывіўных з'яў, што існуюць у маладзёжным асяроддзі. У многім яны тлумачацца і фармальным у камсамольскай рабоце, недахопамі ў арганізацыі адпачынку моладзі. Разам з тым, лічылі б правільным пры абмеркаванні гэтай тэмы рабіць акцэнт на невысокім узроўні грамадзянскай самасвядомасці некаторай часткі маладых людзей, неаддані працаваць, спажывецтва, недаацэнцы сур'ёзных падобных светапоглядных хібаў з боку бацькоў, навучальных устаноў, камсамольскіх арганізацый.

Нямала недахопаў у нашым музычным побыце, не вызначаецца разнастайнасцю і высокай якасцю сучаснай маладзёжнай музыкі, недастаткова ўвага надаецца гэтаму пытанню і зацікаўленымі арганізацыямі: Саюзам кампазітараў БССР, Белдзяржфілармоніяй, аб'яднаннем музычных ансамбляў, абласнымі навукова-метадычнымі цэнтрамі народнай творчасці і міжсаюзнымі дамамі самадзейнай творчасці, якія фарміруюць рэпертуар выканаўцаў і музычных калектываў.

ЦК ЛКСМБ ажыццяўляе пэўныя меры, накіраваныя на выпраўленне такога стану спраў. Яны прадугледжваюць дыферэнцыраваны падыход да розных груп моладзі. У камсамольскіх арганізацыях рэспублікі адбываецца абмеркаванне газетных артыкулаў «Жалезная дзева» і яе світа», «Фраеры» з «рэйха», «герліцы» з «памыйніцы», перадачы Беларускага тэлебачання «Урок музыкі», праводзяцца бацькоўскія школы, у якіх прымаюць удзел камсамольскія работнікі. Праведзены рэйды па выяўленні і раз'ядноўванні груп «рокераў», «металістаў», «хвалістаў» і г. д., якія дазваляюць сабе абуральныя, антыграмадскія паводзіны.

З мэтай арганізацыі сур'ёзнай гаворкі пра сучасную маладзёжную музыку ствараюцца музычныя клубы, літаратурна-музычныя гасціныя. Да 1 студзеня 1987 года ў рэспубліцы закончыцца работа па стварэнні маладзёжных культурных цэнтраў. У большасці гаркоммаў, райкомаў камсамола дзейнічаюць «музычныя патрулі», у ІV квартале 1986 года пройдзе атэстацыя ВІА і дыскатэкі. З 21 па 23 лістапада 1986 года ЦК ЛКСМБ сумесна з Белсаўпрафам, Міністэрствам культуры БССР праводзіць конкурс маладзёжнай песні для самадзейных калектываў і выканаўцаў, намечаны і ажыццяўляюцца іншыя меры.

Адзел культуры ЦК ЛКСМБ удзячны рэдакцыі газеты «Літаратура і мастацтва» за сур'ёзнае публіцыстычнае выступленне. Хацелася б каб размова на гэтую важную тэму мела на старонках газеты канструктыўны працяг.

М. МАСЮКОУ,
загадчык аддзела культуры ЦК ЛКСМ Беларусі

ПРАЧЫТАЎ у «ЛіМе» допіс «Фраеры» з «рэйха», «герліцы» з «памыйніцы». Аўтар пісьма ўздымае надзённае пытанне культурнага адпачынку моладзі на танцавальных вечарах, а дакладней, на дыскатэках. Вось ужо гэтыя дыскатэкі! Калі б не яны, на каго б яшчэ мы ўсклалі віну за ўсе заганыя з'явы, якія бытуюць сярод моладзі?

А чаму б не паглядзець на дыскатэку, як на люстэрка, якое паказвае ўсе ўпушчэнні і агрэхі нашага выхавання? Без малага 30 гадоў я працую ў клубных установах і добра помню, калі танцавалі пад духавыя аркестры. Іх змянілі эстрадныя ансамблі, потым ВІА і, нарэшце, дыскатэкі. Але ва ўсе часы былі свае «чувакі» і «чувіхі», свае кампаніі, а ў іх «каралі» і «каралевы». Часцяком Грушаўка «разлічвалася» са Старажоўкай альбо Камароўкай. Прыйдзе час, дыскатэку зменіць якая-небудзь іншая форма, а карціна застаецца ранейшай да таго часу, пакуль сумніцельныя дваровыя або раённыя кампаніі не будуць выцеснены актыўнымі камсамольскімі групамі са сваімі прызнанымі лідэрамі, культурнай мовы і паводзінамі, сваім стаўленнем да адзінна, прычосак. Пад іх уплывам пераўтварацца «фраеры» і «герліцы». І акажацца, што, за рэдкім выключэннем, увогуле яны не такія і дрэнныя хлопцы і дзяўчаты, іх «вожыкі» і жаргон — спроба звярнуць на сябе ўвагу, вылучыцца з агульнай масы. Пакуль жа камсамольскія работнікі прыходзяць на дыскатэкі толькі ў ролі правяраючых і актыўных крытыкаў.

У пісьме слухна ставіцца пытанне, чым жа так прывабліваюць маладых людзей дыскатэкі, што вымушае іх гадзінамі прастойваць у чарзе па білеты? Але адказу на гэтае пытанне ў пісьме няма. А адказ вельмі просты. Дзе яшчэ моладзь можа так вольна, без лішняй апекі і заарганізаванасці збірацца? У кафэ, якія ўдзень сяк-так накарміўшы людзей, вечарам зачыняюцца? Мо такія ўмовы ёсць у школах, ПТВ, рабочых ці студэнцкіх інтэрнатах? Засталося яшчэ пазбавіць моладзь магчымасці наведваць дыскатэкі, а такія

ЗРАЗУМЕЦЬ І ПАМАГЧЫ

Чытач працягвае размову

галасы чуваць з боку некаторых кіруючых таварышаў, і што застаецца для таго, каб сабрацца разам? Падваротна. Бо гэтая катэгорыя моладзі вызначаецца асаблівай актыўнасцю. Пасядзець перад тэлевізарам з рукадзеллем або з іншымі падобнымі заняткамі яна не можа.

Нас шакіруе форма сувязі гэтых маладых людзей? Але ж яна залежыць ад узроўню інтэлекту і выхаванасці. Хто, дзе, калі без фальшу і навязлівай павучальнасці даваў ім урокі добрага тону — школа, ПТВ, ВДУ? Няма гэтага ў вучэбных праграмах, і педагогаў па гэтых праблемах ніхто не рыхтуе. На гэтым мы эканомім. А калі і прадугледжаны заняткі па эстэтыцы і этыцы, то праводзяцца яны ў большасці свабой, як адзначаў у сваіх каментарыях пісьменнік Валянцін Тарас, «раўнадушная, казённая гаворкай па канспектах трыццацігадовай даўнасці» і нічога, акрамя шкоды, не даюць.

І не трэба глядзець на гэтую катэгорыю моладзі так, што, маўляў, вы «б'які», а мы культурныя і выхаваныя. Трэба паспрабаваць іх зразумець і памагчы.

У чытачоў, натуральна, можа ўзнікнуць пытанне: «Што вы пап'яеце іншых, што зроблена па гэтым пытанні ў вашай культурна-асветнай установе?» Не ўсё, вядома, зроблена. Але і зроблена многае. Усімі відамі самадзейнай творчасці ў аўтазавадскім Палацы культуры і тэхнікі ахоплены 2,5 тысячы чалавек, паспяхова праводзіцца вучэбна-творчая і выхаваўчая работа. Мы не цураемся ні «цяжкіх» падлеткаў, ні моладзі, схільнай да парушэнняў грамадскага парадку. Вечары, якія праводзяцца для нашых пастаянных наведвальнікаў, праходзяць на добрым узроўні ў плане сувязей, узаема-разумення, адзіння і танцавальнай культуры. На дыска-

тэчныя вечары, якія праводзяцца для горада, сапраўды, прыходзяць маладыя людзі з усіх куткоў сталіцы і кожны раз — розныя. Перавяхаваць іх за адзін ці некалькі вечароў, фактычна не ведаючы іх, немагчыма. Неабходны агульны намаганні і, перш за ўсё, тых устаноў, дзе моладзь жыць, працуе, вучыцца.

Пісьмо пачынаецца са слоў: «Дзед мой распісаўся на сцяне рэйхстага. У маі сорак пятага... Добра, што дзядуля пра гэта ніколі не даведаецца, не пачуе ніколі».

Мне здаецца, што ў нас няма падстаў супрацьпастаўляць унікаў—дзядулям. На нашых заводскіх вечарах (ды і не толькі ў нас, мне даводзілася гэта назіраць і ў клубах санаторыяў, дамоў адпачынку) моладзь танцуе разам з ветэранамі. Танцуюць часам тыя ж шэйкі і наогул тое, што ніяк не называюцца танцамі. Танцуюць аднолькава і тыя, хто штурмаваў рэйхстаг, і тыя, хто не нюхаў порыху. Цяжка зразумець, хто каго пераймае.

Мы ўмеем паказаць свету прыклады гераізму ў барацьбе з ворагам. Нашы дзяды — у Вялікай Айчыннай, унукі — у інтэрнацыянальнай дапамозе афганскаму народу. А хто не шкадаваў жыцця ў часе ліквідацыі аварыі на Чарнобыльскай АЭС? Хіба не камсамольцы, моладзь?

Аднаго мы не ўмеем — быць заканадаўцамі моды. На жаль, у многім мы слепа пераймаем Заход: і ў добрым, і, на жаль, у дрэнным.

Што зрабіць, каб гэтага не было? Стварыць стройную і эфектыўную сістэму эстэтычнага і этычнага выхавання, пачынаючы з самага ранняга дзіцячага ўзросту і канчаючы сталым. І пра гэта трэба не толькі гаварыць.

М. КАПШАЙ,
дырэктар Палаца культуры
і тэхнікі Мінскага
аўтазавада

Міколу ГІЛЮ—50

Праўленне СП БССР павіншавала з п'ятдзясяцігоддзем празаіка Міколу Гілю. У віншавальным адрасе гаворыцца:

«Дарагі Мікола Сымонавіч! Шчыра віншую Вас, вядомага беларускага пісьменніка, з 50-гадовым юбілеем. Больш за дваццаць гадоў, з часу надрукавання першага апавядання, актыўна і плённа працуеце Вы ў роднай літаратуры, Ваша пісьменніцкая дарога пачыналася з журналістыкі, з якою ў цеснай дружбе Вы і цяпер, з'яўляючыся намеснікам галоўнага рэдактара штотыднёвіка «Літаратура і мастацтва». Перад гэтым было супрацоўніцтва на Беларускім тэлебачанні, у рэдакцыях часопісаў. Шматлікія — бліжнія і далёкія — вандроўкі пазнаёмілі Вас з цікавымі людзьмі, з чужоўнымі беларускімі абсягамі, многімі кутнамі краіны. Для чалавека, уважлівага на дабро, не абыймава да непаладкаў, гэтыя вандроўкі і назіранні не маглі прапусціць марна. Нямала матэрыялу, апрача журналістыкі, заставалася і для мастацкай прозы. З-пад Вашага пера выходзілі апавяданні, аповесці, нарысы, што складалі пасля кнігі «Ранішнія сны», «На лясной вуліцы», «Тацянін чэрвень», «Самы галоўны чалавек», «Пуд жыта», «Тэлеграма з Кавалевіч», «Есць на зямлі крыніца» і іншыя. Цяпер Вы друкуеце ў часопісе «Маладосць» новую аповесць «Кім і Валерыя». Творы, адрасаваныя дарослым і дзецям, вучаць любіць і шанаваць родную зямлю. У цэнтры іх — простыя і шчырыя людзі. Вы пішаце пра наш час, пра тое, як павінен чалавек супрацьстаяць бездухоўнасці, каб заставацца чалавекам.

Наша беларуская зямля славіцца не толькі працавітымі людзьмі, але і славутымі героямі. Шырока вядомыя кнігі двойчы Героя Савецкага Саюза лётчыка-касманаўта ССРСР П. І. Нілімуна «Зоры — побач», Героя Савецкага Саюза, партызана Р. Н. Мачульскага «Страніцы бесмерця», «Людзі высокаго долга». Гэтыя кнігі выйшлі ў Вашым літаратурным запісе.

Шмат увагі аддаеце Вы і мастацкаму перакладу.

Ваша журналісцкая і пісьменніцкая дзейнасць адзначана Граматай Вярхоўнага Савета БССР, Ганаровымі граматамі ЦК ЛКСМБ.

Жадаем Вам, дарагі Мікола Сымонавіч, моцнага здароўя, вялікага асабістага шчасця, новых цікавых кніг».

Алесю СТАНЮТУ—50

Спаўняецца 50 год крытыку Алесю Станюту. З нагоды юбілею Саюз пісьменнікаў накіраваў яму прывітальны адрас, у якім гаворыцца:

«Дарагі Аляксандр Аляксандравіч! Горача віншую Вас, таленавітага крытыка і літаратуразнаўцу, з п'ятдзясяцігоддзем з дня нараджэння!

У друку Вы спачатку выступілі як журналіст. Неўзабаве пачалі спрабаваць свае сілы ў крытыцы і літаратуразнаўстве. Асабліва цікавае ў навуковым і літаратурным асяроддзі выклікала Ваша праца «Спасціжэнне чалавека», прысвечаная творчасці Ф. М. Дастаеўскага, Вядомы Вашы артыкулы аб творчасці В. Бялінскага, Л. Талстога, А. Астроўскага. Як крытык Вы даследуеце пытанні сучаснага стану беларускай прозы, асабліва сённяшняга літаратурнага працэсу ў рэспубліцы. Вашы крытычныя выступленні характарызуюцца увагай да грамадзянскай пазіцыі пісьменніка і сацыяльна-этычных праблем яго творчасці, глыбінёй аналізу ідэйна-мастацкай вартасці твора. Пра гэта сведчаць артыкулы, прысвечаныя творчасці Я. Брыля, В. Быкава і інш.

Выступаеце Вы і ў жанры прозы — нядаўна чытачы пазнаёміліся з Вашай аповесцю «Мост».

Жадаем Вам, дарагі Аляксандр Аляксандравіч, добрага здароўя, шчасця, новых творчых поспехаў».

Супрацоўнікі штотыднёвіка шчыра віншуюць юбіляра і зычаць ім далейшага творчага плёну.

СОТНІ кіламетраў прайшоў я па родным краі. Якой толькі прыгажосці, створанай рукамі таленавітых народных майстроў, не пабачыў. Але чамусьці найбольш вабяць мяне старыя ветракі. І ўвесну, і парой восеньскай еду да ладнага ветрака, што паблізу вёскі Даматканавічы. Да гэтых мясцін ад Клецка — менш за дзесяць кіламетраў. Вятрак той стаіць, ні-

ённага гарадка. Добра ведаю, што знойдуцца сярод моладзі і такія, хто на свае вочы не бачыў калаўрота, верацёнаў, розных ступачак...

Але дадумаўся нехта перанесці вятрак з Заляшан у Клецк, вырашыўшы ў ветраку гэтым размясціць кафэ. Маўляў, месца тут прывабнае, каля заляшанскі вятрак доўга, не адным годам справа тая вяршылася, не

рэння ветракоў прыпадае на адзінаццаце стагоддзе. Таленавіты самародкі выштучоўвалі гэта дзіва без асаблівых прылад: мелі сякерку, самаробны гэббель, пілу-расцяжку, бураўчык, долата... А з той пары часу праляцела вунь колькі! Шматкватэрны дом цяпер узводзіцца за некалькі тыдняў, а што казаць пра ветрачок. Чаму раптам я пра гэта? А вось чаму.

Колькі гадоў запар лаш-

музей, ён выказаў жаданне паехаць на некалькі тыдняў і папрацаваць над узвядзеннем ветрачка, не патрабуючы за гэта платы. Але ніхто яго і не падумаў падтрымаць. Тады Амброжа Сабулянец вырашыў аддаць свой арыгінальны ветрачок у музей і запрасіў да сябе яго супрацоўнікаў. Тыя, даўшы абяцанку забраць ветрачок пад свой «дах», забыліся і на гэта. Што сталася з ветрачком у Трэйпшах, невядома.

Я не губляю надзеі адшукаць яшчэ хоць адзін спраўны, дбайна дагледжаны ветрачок. Каб не стаяў ён у полі, як гаротнік, якога выгналі з вёскі і ніколі ўжо не пусціць назад...

Менавіта на такія думкі навяла мяне сустрэча з ветраком, які быў пабудаваны непадалёку ад гасцінца, што бег ад Слуцка да Старобіна. Гасцінец быў пракладзены яшчэ ў дваццатыя гады і цяпер мала хто карыстаецца ім. Яшчэ за некалькі кіламетраў, павярнуўшы за вёскай Семежава да Гарохаўца, я ўбачыў гэты ветрачок. Свінцова-чорнае неба надавала наваколлю з ветраком нейкую шчымлівую таямнічасць. Праўда, як па завядзенцы, і гэты вятрак выглядаў панурым непрыдатнікам. Пры бліжнім знаёмстве я зразумеў, што і яму няма чаго радавацца. «Сэрца» ветрака — вялікае махавае кола — было ўшчэнт знявечана. Дый іншае драўлянае начынне амаль што не захавалася, усю шалёўку абадралі, пакінуўшы адзін каркас. Мне было няёмка за тых людзей, хто абскуб яго, як ліпку, пакінуўшы свае шматлікія «аўтографы». Не адну гадзіну бяздушныя людзі высякалі нажом брыдкія словы на «мучаніцы» — самым магучым бярвяне, як абхапіць рукамі. Яшчэ падумалася, што лёс ветрака залежыць ад ласкі мясцовага кіраўніцтва. А раптам і тут паабяцаюць увішнаму трактарысту чырвоныя прэміяльныя, як гэта было ў вёсцы Горкі на Стаўбоўшчыне, і механізатар, не міргнуўшы вокам, падгоніць трактар і ўдарыць жалезнай лабацінай па ветраку...

Я кідаю позірк на вятрак каля вёскі Гарохаўцы, не ведаючы нават, ці давядзецца сустрэцца з ім будучай вясной...

Пачакайце, а чым не памяшканне для музея хлеба? У тых жа Гарохаўцах? Менавіта ветрачок спяваў хлеба першую песню, рукі мазольныя, рупныя славячы...

Мне хочацца ўбачыць «жывымі» і тых ветракі, што стаяць за вёскай Вялікай Сліва (ад Слуцка сем кіламетраў харошай дарогі). У Слуцкім раёне ёсць нямала школьных музеяў. Усе яны туляцца ў цесных непрыстасаваных пакойчыках, хоць маюць неблагую экспанатуру. Памяшканне ветрака — палова такога музея. Трошкі фантазіі, старання — і чым не музей?

Вячаслаў ДУБІНКА
Фота аўтара

На спаміканне з ветракамі

бы падарожнік у задуменні, — моцны, надзейны, пабудаваны без мудрагелістых выкрутасаў. Шмат чаго бачыў ён на сваім вяку за паўстагоддзя, нямала зерня змалоў. І падалося мне цяпер, быццам порсткі вецер б'е ў махі, а яны паволі раскручваюцца, і цёплыя струменьчык белай мукі бяжыць у мяшкі, як сырадой у даёнку. Але толькі падалося...

Гадоў мо дзесяць назад гэты ветрачок яшчэ старанна служыў людзям: за дзень малоў некалькі тон збожжа, драў ячменную крупу. Вятрак быў адметнасцю наваколля і заўсёды вабіў да сябе дарослых і дзяцей. Наведвалі сюды, да дама-ветранавіцкага ветрака, і клеччукі, каб на свае вочы пабачыць дзіва на цяперашні час...

Набегаўшыся з фотаапаратам, сяджу на эдлічку, які змайстраваў невядомы мне дбайны чалавек, хутчэй за ўсё млынар, каб бавіць кароткія хвіліны адпачынку пасля нялёгкай працы. Былі ж часіны, калі гасцяваў тут моцны, порсткі вецер, і вятрак «гукаў» да сябе хлэбаробаў усяго наваколля.

Пакідаю Даматканавічы, заварочваю на штучнае клецае возера, каб убачыць вятрак, які перанеслі сюды з вёскі Заляшаны, што ад Клецка за сем кіламетраў. У мяне захавалася фотаздымак таго ветрака, які некалі ўпрыгожваў Заляшаны. То быў адметны вятрак, шатровы, з ладным начыннем, хоць і з адметнамі людской нядбайнасці і раўнадушша. І хай бы стаяў ён у Заляшанах, навідавоку ўсёй мясціны, людзей цешыў, а дзецям і ўнукам быў як згадка пра мінуўшчыну працавітага краю. Адрамантаваўшы вятрак, можна было стварыць у Заляшанах свой музей. І музей гэты забіў бы да сябе не толькі вяскоўцаў, але і жыхароў ра-

адзін дзянёк майстры-целяры Клецкай ПМК тут своеасаблівае прафесійнае выпрабаванне праходзілі. Але вятрак над возерам стаў зусім непадобны на той, першапачатковы, заляшанскі. Як жа непазнавальна змяніліся абрысы пабудовы... Мала таго, махі-крылы ветрака не сапраўдныя — цацачныя, толькі для забавы. Бразготка, а не вятрак. Вось і атрымалася, што пабурылі помнік, а зрабілі надробку. А ў дадатак засадзілі ўсё наўкола маладзенькімі сасонкамі: маўляў, калі рашаць праблему культуры ландшафтнага асяроддзя, дык комплексна. Міне колькі гадоў, і апынецца знявечаны ветрачок у густым сасновым бары. А што? Арыгінальна...

Але ж можна, як высветлілася, і па-гаспадарску паставіцца да спадчыны. У тым жа Клецкім раёне, у вёсцы Жыліцы, даволі моцны вятрак ушчыльную падступіў да вёскі. Праўда, ён ужо без махаў — час уносіць свае карэктывы. Тутэйшы вятрак — што сівенскі дзядок, з пачарналай дражкай на абшыве і аблезлай гонтай на даху. Дубовыя сходы запрашаюць на другі ярус, адкуль выходзіць млынар. Увесь белы, мучным пылам абсыпаны. Млынара завуць Іван Гадун. Рухавы, вясёлы, ён сакавіта расказвае і пра арыгінальнае начынне ветрака, і пра тое, як будаваўся ён семдзесят гадоў назад. Цяпер жа механізм ветрачка працуе ад электрарухавіка. Сюды, у Жыліцы, спяшаюцца гаспадары з навакольных вёсак, каб змалоць мяшок жыта для ўласных патрэб. Дарчы, неблагі прыбытак набягае калгасу імя Жданава, на чым баланс знаходзіцца гэты, па-гаспадарску адрамантаваны, дзёжучы стары «ветрачок».

Як вядома, гісторыя ства-

чаць сых паведамленні пра тое, што будзе ў нас свой музей архітэктуры і быту пад адкрытым небам. А каму не хочацца пахадзіць па вуліцах «музейнай» вёсачкі, у кожны куток зазірнуць, жывога каваля ў «музейнай» кузні пабачыць і ўявіць, як жылі нашы продкі дзвесце і больш гадоў назад? Пацікавіцца, як яны будавалі, чым хаціны свае аздаблялі, якія песні спявалі на вясковых вечарынах.

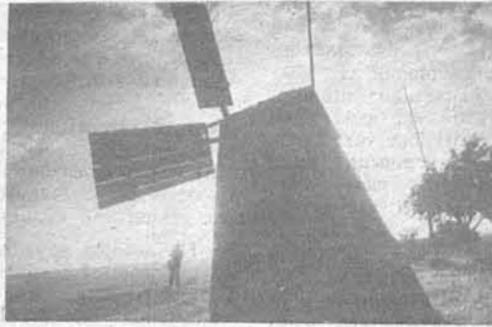
Прачытаўшы летась паведамленне пра тое, што вятрак нарэшце «замахаў» крыламі, узрадаваўся. Значыць, да хвалючага адкрыцця музея засталася хіба што апошні цвік увагнаць і, закінуўшы сякеру на гарышча, як рабілі майстры сярэднявечча, гукаць людзей з усёй Беларусі, каб хутчэй ехалі і на музей пад тым небам дзівіліся...

Але, не дачакаўшыся хвалючага «гукання», еду сам на прыгожыя пагоркі, што раскінуліся ўздоўж Пічы пад Мінскам, — у Беларускі дзяржаўны музей народнай архітэктуры і быту. З хвалючаннем знаходжу ветрачок, які даўно быў сюды перавезены, гадамі складаўся перакладаўся, але ж да ладу і не даведзены. Як быў адзін каркас, так і цяпер гніе. Непадалёку ад ветрачка зімавалі каторую пару два гумны і адрыва. Усё гэта не па-гаспадарску, так нашы дзяды не рабілі. Гэта ў музей, дзе павінен панаваць узор будаўнічай культуры, ашчаднасці, гаспадарлівасці.

У сувязі з гэтым мне хочацца прыгадаць сустрэчу з адметным майстрам, які жыў у вёсцы Трэйпшы на Бра-слаўшчыне. Амброжа Гаўрылавіч Сабулянец сваімі рукамі паставіў невядлічкі ветрачок на ўскрайку вёскі. Усё начынне было зроблена рукамі вясковага ўмельца. Па-чуўшы пра вышэйпаміяны

Працавітымі рукамі гэтага рупнага чалавека — Амброжы Сабулянца ў вёсцы Трэйпшы на Браслаўшчыне амайстравана драўлянае дзіва.

Ветрачкі месціліся на ўзгорку, дзе гасцяваў порсткі, моцны вецер...

Такі зось непаўторны краявід з ветрачком убачыць кожны, хто завітае ў вёску Кіркаўшчына на Нясвіжчыне.

Паводле слоў Марыеты — Шагал вельмі непрыгожа ёў. Мусіць, не карыстаўся нажом, а толькі лыжкай, як селянін на адной з яго карцін 1913 года.

Шагал любіў кароў. Гэтыя рахманія істоты на ўсіх яго карцінах, прынамсі на тых, якія Вам вядомы, заўсёды стаяць. А згодна фламандскаму назіранню, каровы, якія стаяць, абяцаюць дрэннае надвор'е.

Вы ехалі ў Астэндэ, і па ўсёй Усходняй і Заходняй Фландрыі каровы на пашах стаялі. Быў дождж, і чырвоныя чарапічныя дахі ахінуліся волкай смугой. Абапал бліскачай шашы з'яўляліся маленькія фермы, з мініяцюрнымі трактарамі ў дварах і роўна падзеленымі палямі — на кожную сям'ю па сем гектараў.

Стракацелі замежнымі сцягамі на сваіх дашках будкі тэлефонаў-аўтаматаў. Кожны сцяг сведчыў аб той краіне, у якую можна патэлефанаваць менавіта з гэтай будкі.

II.

Астэндэ, радзіму Джэма Энсара, Вы ведалі па фантастычнай птушцы, якая аднойчы зачэпала сваімі крыламі калыску будучага мастака. І вывучаючы жывапіс Энсара, тою прыватнасцю Вы спрабавалі растлумачыць для сябе энсараўскую мізантропію...

Курортны Астэндэ прытуліўся да «...паршвейшага Гельголандскага мора» (С. Ясенін). Па ўсім працягу набярэжнай тоўпяцца маленькія, амаль цацачныя рэстаранчыкі, з ружамі на століках і запаленымі свечкамі. У рэстаранчыках пушта, як у нашых вясковых клубах. У маўклівай чарзе рэстаранчыкі счакаліся, выглядаючы ледуню пару. Лета апраўдае змяненне і веснавое малалюдства. Дзеда яго, чаканага лета, варт запальваць кожнае ранішняе свечкі і выстаўляць свежыя ружы. Ружы ў хмуры дзень заўсёды самотныя і нават змрочныя. Энсара яны не зацікавілі б. Ён любіў маляваць кветкі, асветленыя сонцам.

Пасля маўклівай бліскачэскай камерцыянага. Астэндэ Дамэ ўявіцца Вам жывым, кірмашовым пляцам, дзе мае высокую цану і такую драбязу, як шчырае пачуццё. Царква боскай маткі, заснаваная яшчэ ў XII стагоддзі, і 500-гадовая ратуша лепш за любога гіда раскажуць пра Ціля Уленшпігеля і пакажуць яго сімвалічную магілу. Прымацаваны да сцяны барельеф выяўляе веселую і нястомнага вандроўніка, героя Фландрыі Ціля. Тут, мусіць, самы час падумаць пра пэўную эгаістычнасць ягонага герояства. Толькі пагібель, роднага бацькі абудзіла ва Уленшпігеля змагара. Магчыма, каб інквізітары не спалілі Клааса, Ціль так і застаўся б у палоне жартачак, гульняў і бяскрыўднага наіву. Змаганне вырасла з адчування не чыйго-небудзь, а ўласнага болю. І толькі пазней, пра што засведчыў Шарль дэ Кастэр на старонках сваёй цудоўнай кнігі, у высакароднасці змагання патанулі эгаістычныя памкненні Ціля.

У Дамэ над каналамі стаяць музейныя ветракі. Выгляд нерухомай крыжавіны крылаў быў скарыстаны Э. Верхарнам у зборніку «Прывідныя вёскі, як метафара смерці:

Нішто бы не ўзнала о том, что смерть пришла в крылатый дом
И повлекла жилища и могиле,
Когда бы крылья, что с трудом
Вздвинулись в утренней мольбе,
Вдруг не застыли, став крестом
На завершившейся судьбе.
(Пераклад Ю. Алксандрава).

Аднак няхай Вас ратуюць колы аўтобуса ад самотнага выгляду старавечных млыноў, што ахвяруюць пэзатм змрочныя метафары. Мажліва, пакідаючы Дамэ, Вы падумаеце, што каханне Ціля да Нэле не мела спагдаў і неабходнай чужасці. Таму ў Вашай душы заўсёды высіяваў да героя Кастэра справядлівы напрок. І Вы па-рыцарску скарыстаеце пачуццё

(Заканчэнне. Пачатак у нумары за 10 настрычніка г. г.)

цё сваёй незадаволенасці. У Турнэ, на дыскатэцы, незнарок штурхнуўшы сучасную Нэле, Вы пацалуеце яе. Такім інтэрнацыянальным спосабам папросіце прабачэння за сваю недалікатнасць і адначасова адпомсціце ўсім неспагадным Цілям. Гэта будзе ў апошні вечар развітання з Бельгіяй.

А пакуль што Вас чакае Бруге — цэнтр правінцыі Заходняя Фландрыя, горад вядомых музеяў Грунінэн, Мемлінга і манастыра бягінак.

Вашаму засяроджанаму на строю ўсё яшчэ спадарожнічае дождж. Пераседжаючы яго ў рэстаране Сінт Йорыс, што па-беларуску будзе значыць Святы Юр'я, у Вас надарыцца хвілінная магчымасць пагутарыць з афіцыянтам. Афіцыянт паведаміць, што яму неўзабаве ісці

І, мусіць, самае непрыемнае для бельгіяцаў—гэта візіт да стаматолога. Не столькі пакутуюць яны праз фізічны боль, як праз грашовую няўгоду. За адну толькі якасную каронку трэба выдаткаваць 15000 франкаў.

У нейкі момант Вы можаце здзівіцца з уласнага блакнота. За некалькі дзён столькі лічбаў набегла на яго старонкі! Але не пра адны толькі лічбы Вы думалі, збіраючыся ў Бельгію. Вы марылі на месцы пазнаёміцца з фламандскай пазэзіяй, запісаць назвы найбольш цікавых кніг. На Вашае пытанне Марыета толькі разгублена паціснула плячымі—не, на вялікі жаль, яна не ведае сучасных бельгійскіх пэзтаў... яна, маўляў, больш цікавіцца французскай літаратурай.

дзімай. Яны знайшлі тут сваё жаночае і сямейнае шчасце. Яны размаўляюць на чыстай рускай мове, але з відавочным ужо халаднаватым акцэнтам. Яны хочучь зрабіць Вам хоць якую-небудзь ласку: ці то ў выглядзе падарунка, нейкага там сувеніра, ці проста абдымаюць Вас, як сваё нечакана знойдзенае, ужо дарослае дзіця...

Жанчыны плачучь і не хаваюць слёз. А ўнукі не разумеюць сваіх яшчэ маладых бабуль і па-фламандску пытаюцца—чаго яны плачучь?

Гледзячы на малых, Вы, мусіць, згадаеце імправізаваны дзіцячы садзік, які ўбачылі ў адной генцкай кавярні. За шклянкой сцяной рухалася электрычная горка, аздобленая каляровымі лямпачкамі, пасві-

ўрэшце ж трэба навучыцца адрозніваць зычлівасць сапраўдную, роўную вялікаму мастацтву, ад зычлівасці гандлярскай.

Антверпен выклікае такія думкі, бо спалучае ў сабе росквіт мастацтва ў гістарычным вымярэнні з росквітам самага ходкага гандлярства ў яго цяперашнім існаванні. Гандлярскае панаванне Антверпена пачалося ў XVI стагоддзі, з таго часу, калі мора ўцякло ад Бруге і Бруге набыў статус «мёртвага горада». Антверпен ператварыўся ў сусветны порт. Ён дарэшты забрудзіў Шэльду, у якой ужо нельга купацца, замест мастоў праклаў падводныя тунелі і пабудоваў першую ў Еўропе біржу.

Трапішы пад магічнае вока Гермеса, Антверпен з мінуў-

Меніг Дранько-Майсюн

На радзіме Ціля Уленшпігеля

ў войска, і што ён яшчэ не выбраў, дзе і колькі месяцаў служыць — вось у Заходняй Германіі альбо дзесяць у Бельгіі. У рэстаране працуе нядаўна, таму замест гальштук — сведчанне аб сталым афіцыянстве — носіць, як і належыць маладзёну, матылька. Але пасля службы (юнак усміхаецца) абавязкова памяняе яго на гальштук. Ён размаўляе на добрай англійскай мове, якую старанна вывучыў у школе, маючы на мэце перш за ўсё сваю прафесію. Афіцыянту з веданнем замежнай мовы плаціць больш.

Хвіліна скончылася, працягваюць гутарку ветлівы суразмоўнік не мае магчымасці. Ён адыходзіць, і Вы, натулючы ў блакнот гаворку з ім, міжволі чытаеце таропкі ранішняга запісу пра сістэму сярэдняй і вышэйшай адукацыі ў Бельгіі.

Вось гэты запіс: з шасці да дванаццаці год адбываецца бясплатнае навучанне ў пачатковай школе. З дванаццаці год пачынаецца сярэдня адукацыя. Першы год усе вучацца па абавязковай праграме, а далей прадметы самастойна выбіраюцца вучнямі па схільнасцях.

Ва ўніверсітэтах няма ўступных экзаменаў. «Абітурыенты» ўносяць у касу ўніверсітэта ўступныя 5000 франкаў. Далей кожная паўгода навучання аплатавацца па 15 — 20 тыс. франкаў. З таго, хто жыве ў інтэрнаце, бярэцца асобная плата за жыллё—100 тыс. франкаў на год.

А вось запісы пра аплату медыцынскіх паслуг. Трэба ведаць, што ўсе бельгійцы належыць да касы ўзаемадапамогі, якая ўваходзіць у сістэму аплаты падаткаў. Таму з 239 франкаў, якімі трэба аплаціць адно сваё наведванне да доктара, каса ўзаемадапамогі вяртае назад 130 франкаў. Для сярэдняга бельгіяца такі фінансавы расклад лічыцца прымальным. Доктару, якога выклікаюць да хворага, ахвяруюць 320 франкаў. Каса ў такім выпадку вяртае 129 франкаў.

Вельмі дарагім лічыцца візіт спецыяліста. Яму плаціць 1000 франкаў, што адпавядае нашым дваццаці рублям. Дарэчы, столькі ж атрымлівае гід за адзін дзень працы з турысцкай групай.

Дзеся ветліваці, Марыета звярнула да шафера, ці не ведае ён якога-небудзь пэзта? «Не»,—аскетычна прамовіў Элі.

У Генце з тым жа пытаннем звярнуліся Вы да Анатоля Клаўса, кіраўніка клуба «Юность», які ўваходзіць у таварыства «СССР—Бельгія». Анатоль скончыў Генцкі ўніверсітэт, аддзяленне славістыкі. У гаворцы з ім адчувалася добрае веданне рускай класічнай літаратуры. Але ён таксама збытантэжыўся, пачуўшы пытанне пра сучасную фламандскую пазэзію. Ён абяцаў пацікавіцца і заўтра некалькі імёнаў назваць. Магчыма, каб Хюга Клаўс даводзіўся Анатолю не проста аднафамільцам, а сваяком, Анатоль назваў бы мне імя гэтага пэзта.

Але затое пра архітэктурную даўніну і колішні жывапіс, пра дзейнасць каралёў і герцагаў Вам раскажуць у Бельгіі з вялікім жаданнем. І той жа Анатоль Клаўс хоць гадзіну, хоць дзве, цікава і захоплена, будзе апавядаць пра кожны вобраз, пра кожную біблейскую алюзію, пазначаную Янам Ван Эйкам на Генцкім алтары ў саборы святога Бавона, альбо на палатне 1436 года «Мадонна каноніка ван-дэр-Пале», што ў музеі Грунінэн.

У такіх хвілінах ўзрушаны Анатоль быў падобны на герояў Уладзіміра Арлова з кнігі «Добры дзень, мая шпышына», тых, пакуль яшчэ рэдкіх, беларускіх юнакоў з дакладна-пазначаным гістарычным зрокам і нацыянальна-свядомай душой.

На працягу ўсёй вандроўкі Вас будзе здзіўляць і захапляць моцная гістарычная памяць, што ўвасобілася амаль у кожным фламандцу альбо валонцу. І Вам таксама давядзецца здзіўляцца з відавочнай адсутнасці «сучаснай» памяці. Як бачна, бельгіяцам цяжка адказаць на звычайныя пытанні іх сённяшняй культуры.

ліся пластмасавыя конікі, а на падлозе стракацела розная цацачная драбязу. За дзецьмі сачыла часова выхавальніца, пэўна, адна з афіцыянткаў. Пакуль бацькі бавілі час за кубкам кавы, іхнія дзеткі таксама мелі прыемны па ўзросце заняткаў.

Ці не паблізу ад той кавярні знаходзіўся дом Ціліцыя і Міціль, што з такой кранальнай непасрэднасцю чакалі свой калядны падарунак?

Дарэчы, у Генце ніхто з фламандцаў не згадаў імя Метэрлінка. Нібыта славуты драматург нарадзіўся ў Валоніі. Мусіць, Метэрлінк яшчэ не гісторыя, а сучаснасць, і яму рана атайбоўвацца на адной з палічак гістарычнай памяці бельгіяцаў.

Апоўначы, вяртаючыся ў Брусель, Вас не столькі ўразіла, што на ўсім працягу ад Гента да сталіцы шаша асветлена мякка жоўтым святлом, ад якога не стамляюцца вочы, а хутчэй за ўсё здзівіла абякаваць таўстуну Элі да такой выгоды. Ён нават фары не выключыў, хоць мог не карыстацца імі.

Нікуды Вам не падзецца ад абавязковага параўнання Элі з Ламэ Гудзакам. Вы ж настроіліся ўспрымаць малавядомую Бельгію праз вобразы яе класічнай літаратуры. Элі ні хто іншы, як зычлівы кастэраўскі таўстун. Чэрава яго неабдымнае, жарты, звернутыя да Вас, вядома, праз перакладчыка, трапныя, і добры ён не па службовай волі, а праз сваю генетычную фламандскасць...

Развітаўшыся з савецкай групай, толькі ў гаражы ён выявіў, што нехта з Вас пакінуў у аўтобусе плашч. Праз увесь Брусель на максімальнай хуткасці, каб паспець, гнаў ён сваю парожнюю машыну ў аэрапорт авіятаварыства «Сабена». І такі паспеў, і вярнуў адзежыну нядаўнаму турысту.

Зычлівасць у пераважнасці сваёй рыса інтэрнацыянальная. Няма незычлівых народаў, пра што сведчыць мастацтва і ў канкрэтай сваёй выяве пачуццёва-манументальны жывапіс Рубенса. У Антверпене, у доме-музеі Рубенса, з вострай незадаволенасцю падумаеце, што

шчыны і па цяперашні дзень атуляе ўвагай вандроўных гандляроў. Прыняў ён і былых савецкіх грамадзян, яўрэяў, што імкнуліся да сёньніх схілаў, але, апынуўшыся за межамі СССР, за лепшае палічылі за стацца на берагах Шэльды. Вядома, не ўсе яны знайшлі прыперак у Антверпене, але частка іх укаранілася ў фламандскі грунт. Крамкі іхнія танныя, напханія рознай таварнай драбязой. Тут можна купіць усё—ад дзіцячых сосак да кішэнных ліхтарыкаў. На вітрынах маюцца надпісы па-руску: «Всё для морякоў». Маракоў нашых у Антверпене шмат. Кожныя суткі ў порт заходзяць па чатыры савецкія судны.

Няспынныя хвалі гандлярскай зычлівасці выцякаюць з крамак, імкнуць па вуліцах Антверпена і з усіх бакоў падступаюць да помніка Рубенсу.

Але неўзабаве фламандскія краявіды змяняцца на валонскія, Вам уздыхнецца лягчэй, і хвалі Мааса пададуцца казначымі ў параўнанні з хвалямі Шэльды. Па дарозе ў Намюр Вы спыніцеся на паўгадзіны ў Спонтэ, невялікай мураванай вёсачцы, дзе маюцца мінеральныя крыніцы з карыснай кальцавай вадой. Далей Вас сустрэне гарадок Дзінан, радзіма Адольфа Сакса, вядомага майстра, які ў 1845 годзе вынайшоў цудоўную музычную прыладу—саксафон. Дзінанцы паблізу Мааса займаюцца агародніцтвам, таму Вам лёгка ўявіць у чужой рацэ сваю Гарынь, а ў чужых агародніках родных гарадцоў.

Самага павярхоўнага знаёмства з Валоніяй дастаткова, каб зразумець, што гэта адметны, ні ў якіх адносінах не падобны на Фландрыю край. У валонцаў не толькі мова іншая, іншыя нават дамы. Яны пабудаваны з каменю і накрытыя чорным шыферам. Сцены рэльефныя, больш пешчаныя дэжджом і ветрам, чым рукамі чалавека. На архітэктурнай палітры Валоніі пераважае чорны колер.

Фламандскія ж пабудовы яркія, цацачна-дэкарацыйныя. Яны злеплены з цэглы, на края фронтоннаў маюць абавязковыя «сходцы», а на дахах чырвоную чарапіцу.

У час гутаркі. Злева направа: Ніл ГЛЕВІЧ, Максім ТАНК, Феранц ВАРНАІ.

Некалькі дзён у Беларусі знаходзіўся Феранц Варнаі — намеснік галоўнага рэдактара грамадска-палітычнага штотыднёвіка «Мад'ярарса», органа ЦК Венгерскай сацыялістычнай рабочай партыі. Госьць меў гутарку ў Саюзе пісьменнікаў рэспублікі са старшынёй праў-

лення СП БССР Максімам Танкам і першым сакратаром праўлення Нілам Глевічам, у час якой былі закрануты розныя пытанні далейшага пашырэння творчых кантактаў і ўзаемасувязей паміж беларускім і венгерскім народамі.

АТЭІСТ, ДАЛІБОГ...

Зброю праціўніка трэба добра ведаць, каб умець супрацьстаяць яму. Відаць, памятаючы гэтую аксіому, беларускі філосаф Я. Пыліла паведамляе чытачу, што ён займаецца навуковым атэізмам ужо дваццаць гадоў, выступае «з лекцыямі па лініі таварыства «Веды» і «Цяпер». Вядома, усё гэта, напісанае ў пачатку артыкула, апублікавана ў газеце «Літаратура і мастацтва» (орган Міністэрства культуры і Саюза пісьменнікаў БССР) 5 верасня гэтага года, выклікае павягу і настройвае на сур'ёзны лад. Тым больш, што нагода выступлення надзеялася: Я. Пыліла падзяляе пазіцыю аўтара артыкула «Канектывізм і божанькам» (гл. «КП» ад 30 ліпеня г.г.). Аргументы і вывады «Намсамолкі» «прымуслілі» Я. Пылілу ўзяцца за пера. Загаловак артыкула вызначае пазіцыю аўтара: «Божанька» тут ні пры чым.

Перш чым растлумачыць, аб чым турбуецца Я. Пыліла, нагадаем асноўныя тэзісы матэрыялу «Намсамолкі». Газета крытыкавала тыя пазіцыі пісьменнікаў, у якіх яны або героі іх твораў становяцца на шлях богашукальніцтва, лўна адыходзячы ад марксісцка-ленінскай ацэнкі рэлігіі, не заўважаючы небяспекі канектывізму з ёй. Асноўны вывад «Намсамолкі»: наша мараль базіруецца не на рэлігіі, а на тых маральных устоях, якія выпрацаваны і выпактаваны працоўным народам, чалавецтвам.

Як ні дзіўна, але беларускі філосаф-марксіст менавіта гэтае палажэнне забывае. І, скажам больш пэўна і рэзка, ён практычна становіцца на пазіцыю даказання? А тое, што пастулаты рэлігіі па сутнасці народныя, а сама яна ніякі не опіум для народа, а плоць ад плоці яго.

Я. Пыліла падзяляе гэтыя ідэі: «...мудрасць самаго народа была пераацэнена і матэрыялам для будучых «сачыніцеляў» біблейскіх тэкстаў». Беларускі філосаф робіць і такі пасаг: «Яны (тэксты. — РЭД.) адлюстроўваюць светлагледне толькі пануючай эліты, напрыклад, у позніх хрысціянскіх абшчынах, але і светлагледы нявольнікаў, якія няхай сабе і пасіўна, але ўсё ж уносілі свой уклад у фарміраванне хрысціянскай дагматыкі. Біблія не магла прэтэндаваць на ўніверсальнасць свайго прызначэння, калі б не была ў стане апеляваць да нізоў, да тых, каму яна і была адрасавана не ў апошнюю чаргу».

Напісавшы гэта, Я. Пыліла спалохаўся. Не, ён не кажа, што памыліўся наконце «чарговай адраса»: напэўна, усё-такі ў першую чаргу сачынялася усё менавіта для народа, каб трымаць яго ў добрапрыстойнасці і пухах; філосаф ледзь ледзь карэктуюе сябе: «У такім перапрацаванні выгледзе гэты духоўны наштоўнасці вярталіся на свой першапачатковы адрас, але са значнымі дапаўненнямі, ідэалагічна апрацаванымі па рэцэптах пануючых класаў». Аднак правільная нарэцтывіруа чамусьці штурхае беларускага філосафа ўжо ў наступныя абзацы на вядомы пастулат аб «рэвалюцыйнасці» багаслоўскіх вучэнняў: «Пры гэтым важна ўлічваць, што наўнянасць «неадназначных норм паводзі» у рэлігійнай маралі давала магчымасць паднявольным масам... апраўданы сваіх учынкаў, якія афіцыйнымі інстытутамі эксплуатацыйнага грамадства называліся бунтарскімі».

Засталося толькі сказаць, што Хрыстос быў рэвалюцыянерам, але аўтар артыкула не даходзіць да гэтага. Ён прадаўжае апісваць маральна-этычныя правілы бібліі, «якія не страцілі значэння да сённяшніх дзён: шчырасць, павага, міласэрнасць у адносінах паміж людзьмі, павага да бацькоў... і многае іншае». З агаворкамі, з рознымі эквівокамі Я. Пыліла усё-такі гаворыць: «Надышоў

час адмовіцца ад няпленнай практыкі агульнага адмаўлення ўсяго набытку рэлігіі, яе маралі, тым больш, што скроены на мейсціфелеўскі лад нігілісты заўсёды гатовы разам з вядой выкінуць і дзіць».

Думаецца, у гэтым абвінавачанні і заключаецца галоўная памылка беларускага атэіста. Пытанне: чаму да таго, што назапашана народам за яго нялёгка гісторыю, трэба ісці праз рэлігійныя дагматы, праз рэлігію? Так, рэлігія многае ўвабрала ў сабе з дум і спадзяванняў народа. Беларускім вучонаму добра было б ведаць, што і марксісцкая рэвалюцыйная тэорыя грунтуецца на думках і спадзяваннях таго ж народа аб свабодзе і роўнасці. Не перашкодзіла б ўспомніць яму таксама і пра тое, што прыгожыя і літаратурныя біблейскія трактаты служачы аднаму класу, а марксізм — другім, працоўным класам.

Гэта добра, калі атэіст імкнецца спазнаць зброю праціўніка. Але гэтага мала. На зброю, адточаную стагоддзямі, добра было б глядзець з ясных, марксісцка-ленінскіх пазіцый. На жаль, на працягу ўсяго аб'ёмістага артыкула Я. Пыліла (а ён жа дацэнт кафедры філосафіі прыродна-навуковага факультэтаў універсітэта, кандыдат навук) нават не звяртаецца да марксізму, да таго, як той трантуе рэлігійныя вучэнні. Прычым усё яго «абарончыя» прыёмы рэлігіі прыпраўляюцца болей за нашу мараль і духоўнасць. Паўтараем: ні слова ў артыкуле няма пра КАМУНІСТЫЧНУЮ МАРАЛЬ І МАРАЛЬНАСЦЬ. Як быццам іх няма ўвогуле.

Ці можна ў такім выпадку ўсур'ёз успрымаць нараканні Я. Пылілы? Ці не забыўся ён на такія паняцці, як «паслядоўны атэізм», «наступальныя атэістычныя прапаганда» і г. д. Неўпрыкмет для сябе, відаць, Я. Пыліла сцвярджае, што агульначалавечыя нормы маралі як быццам да нас завяжыла. Даруйце, яна толькі завяжыла іх у народнай мудрасці і «завербавала» сабе на службу. Тэорыя ж навуковага камунізму, наадварот, не проста ўзяла іх у народ, але і робіць гэтыя нормы задабтыкам народа. Увогуле ж на тэрмін «агульначалавечыя нормы» таксама трэба глядзець з класавых пазіцый. Ва ўсіх разе памятаць, што рэлігія з «агульначалавечымі нормамі» на вуснах неаднойчы за сваю шматвяковую гісторыю бласлаўляла войны, грабённіцтвы, разбоі, якія ўчынялі эксплуатацыйныя класы. І многае іншае.

Я. Пыліла стаіць за «поўную атэістычную праўду» і прапаноўвае ўзяць на наша ідэйнае ўзбраенне усё, што ёсць у рэлігіі добрага, толькі крышку пачысціўшы і падправіўшы некаторыя каноны. Напрыклад, гэта: «А хіба дар падбачання (хай сабе і ў неформальнай для нас, атэістаў, форме праорцтва) не ўяўляе агульначалавечую цікаўнасць? Пра які дар гаворка? Пра гэта аўтар не піша. Не піша ён і пра тое, што падбачанне грунтуецца не на дары, а на ведах, што «праорція прадказанні» робіцца ў такой туманнай форме, якую можна прымяніць да многіх з'яў, якія блізкія да гаданняў цыганкі наконце «далыняй дарогі» і «важнай сустрэчы»... Чаму б ім і не быць!

Але гэта — прыватнасці. Іх шмат у артыкуле беларускага філосафа. У рэдакцыі ж узнікае даволі канкрэтнае пытанне і трывога: якую «атэістычную праўду» нясе Я. Пыліла сваім слухачам? Успомнім у гэтай сувязі радкі з пісьма У. І. Леніна Горкаму: «...размаўляць з людзьмі, якія пачалі прапаведваць спалучэнне навуковага сацыялізму з рэлігіяй, я НЕ МАГУ і не буду». Вось як рэзка ставілася пытанне Ільічам.

АДЗЕЛ ПРАПАГАНДЫ «КОМСОМЛЬСКОЙ ПРАВДЫ» («Комсомольская правда», 3 кастрычніка, 1986 г.)

дзяцей шкада, але што рабіць Амерыцы, калі існуе Кадафі... Гаспадыня рэстарана выказалася катэгарычна, нават жорстка. І усё-такі жорсткай катэгарычнасці не накіравана далучыцца да чыстага памкнення ісціны. Жыццё, стомленае ад рознаступеннай катэгарычнасці, мусіць выпрацоўваць энергію агульначалавечай лагоды.

І вось таму прыклад. Вы сталі сведкам цікавай правы ў брусельскім аэрапорце «Сабена».

Пасажыры, праходзячы мытню, спускаліся на эскалатары ў пачакальню. Сярод мноства авіяпадарожнікаў Вы заўважылі маладога араба з вялізным чамаданам і дзіцем на руках. Другое дзіця, хлопчык гадкоў пяці, тулілася побач. Перад тым, як саступіць з эскалатара, хлопчык завагаўся — як гэта лепш зрабіць. На бацьку надзея малая, ён заняты, і хлопчык на нейкі момант разгубіўся. Маладая жанчына, што была бліжэй, чым хто, да гэтай сям'і, падхапіла малага і разам з ім сышла з эскалатара. Араб падзякаваў еўрапейцы, і жанчына ўсміхнулася ў адказ.

Наш час перанасычаны інфармацыяй пра зброю. Мы прывычаліся да паведамленняў пра новыя віды зброі, пра гонку ўзбраенняў і г. д. Паведамленні такія ўжо выпрацаваліся ў закасячальныя слоўныя пабудовы. Стоячы каля вітрыны зброевага магазіна, Вы шкадуеце, што гэта так. Шкадуеце, што на браўнінгі ў чалавецтва большыя пошты, чым на пастычныя зборнікі. Ды што зробіш, калі і самі пазты час ад часу завітваюць у зброевыя крамкі.

У Бельгіі можна набыць зброю для асабістага карыстання. Трэба толькі займець медыцынскую даведку і паліцэйскі дазвол на права захоўвання зброі дома. Есць і яшчэ адна ўмова — неабходна прайсці стажыроўку ў шчыра пад наглядам інструктара.

Як бачна, «конкурс» не такі ўжо складаны, а зброевых крамак у краіне дастаткова. Лепшая частка чалавецтва ва ўсе часы супрацьстаяла зброі «чуства добрае». І трэба меркаваць, што яны, нашыя пачуцці, маюць даволі эфектыўную абарончасць, бо мы яшчэ існуем і маем магчымасць разважаць пра атамную небяспеку. Нават апынуўшыся пад чарнобыльскім ценем, захоўваем адносны спакой.

Людзі дажывуць да той пары, калі будзе створаны музей атамнай зброі. Узорам можа паслужыць льежскі музей звычайнай зброі, заснаваны ў сярэдзіне XIX стагоддзя П'ерам Жазэфам Леміле. Цікавая спадчына масье Леміле грунтуецца на строгай храналагічнасці. Тут прадастаўлена ўсё — ад старавечных мячоў да аўтаматычных пісталетаў.

Есць у музеі пакой, дзе экспануецца экзатычная зброя. З першага погляду можна памыліцца і падумаць, што гэта выстаўлены аперэтчны рэквізіт. Ствалы, прыклады, нават рамні стрэльбаў пафарбаваны ў самыя розныя і яркія колеры. Тут убачыце спалучэнне ружова-блакітных і жоўта-чырвоных адценняў, самыя неверагодныя абстрактныя палосы і штрыхі. Сапраўды, звычайная дэкарацыйнасць, запазычаная з заднімкаў правінцыйных тэатраў. Ды не акцёры, а салдаты караля Леапольда II карысталіся «каляровай» зброяй. Стрэльбы не мелі транпага бою, але сваёй парашанай цэнтраўкай рабілі страшэнны трэскат. Няцямныя жыхары Конга, здалёк убачыўшы «стракаты гром» у руках белых людзей, разбягаліся хто куды. Так бельгіяцы паступова ператваралі сваю бацькаўшчыну ў каланіяльную краіну. Стэнд, на якім маецца расфарбаваная зброя, так і называецца — стэнд каланіяльнай зброі.

У музеі выстаўлены таксама алькоўны ложкак у стылі ампір з прыкметнымі выявамі егіпецкага арнаменту. Кажуць, што гэта ложкак Напалеона. Бана-

парт любіў Льеж і падарыў гораду свой партрэт, выкананы мастаком Жанам Энграм. Пазней Напалеон заснаваў тут завод па вырабе гармат. Пасля перамогі аб'яднаных армій пад Ватэрлоо з напалеонаўскіх гармат быў адліты шматтонны лёў. У пагрозлівай паставе льва ўвасоблены палітычны і ваенны крах імператара французаў.

У Бельгіі, нібыта яна працяг Францыі, пануе культ Напалеона. У Ватэрлоо партрэты імператара развешаны па сценках і намаляваны на галерках. Статкі драўляных, медных і фарфоравых напалеончыкаў пасвяцца на шклянках паліцах вітрын. Існуе цэлая літаратура пра інтымнае жыццё жорсткага карсікаша.

Зрэшты, у любой краіне «моцныя» асобы падабаюцца, асабліва той частцы насельніцтва, розум якой звязаны з прымаць толькі вонкавыя эфекты гісторыі.

Бельгія любіць карнавальнасць, святочную мітусню і стракатаць. Яны прызвычаліся да таго, што краіна заселена самымі рознымі дзяржаўнымі і недзяржаўнымі сцягамі. Бельгія патанае ў плыні сцягоў, і з космасу, мусіць, здаецца вечны Ватэрлоо. Ці трэба пералічваць замежныя штандары каля будынкаў НАТА і Агульнага рынку? Няма таксама патрэбы зноў згадваць сцягі на дахах тэлефонных будак. Але вось Вы трапілі ў Турнэ і спыніліся каля ратушы. Над уваходам палымее святочныя кветнікі з рознакаляровага шоўку. Бела-чырвоным колерам вылучаецца сцяг Турнэ. Сцяг правінцыі на сваім жоўтым полі мае чатыры львы. Пасярэдзіне месціцца нацыянальны, чорна-жоўта-чырвоны сцяг Бельгіі. Ён час ад часу закрываецца жоўтым сцягам Валоніі з чырвоным пэўнем. І на завяршэнне гэтага размаітага шэрагу пададзены сіне-бела-чырвоны сцяг Францыі. Прысутнасць апошняга палотнішча сведчыць аб тым, што ў ратушы адбываецца прыём французскай дэлегацыі.

Масье Фіпар, Ваш гід па Турнэ, быў настолькі ласкавы, што ахвотна згадзіўся паказаць франка-бельгіскую граніцу. Нават прапанаваў трохі прайсціся па Францыі, і Вы з задавальненнем скарысталі ягоную прапанову.

Нейкія жартаўнікі павалілі пагранічны знак, не слуп, а менавіта знак, звычайны, дарожны, з тлумачальным надпісам — маўляў, па розныя бакі знаходзіцца розныя дзяржавы. Вы вярнулі зьяважаны знак у ранейшую паставу, толькі аднеслі на нейкі крок у глыб французскай тэрыторыі. Няхай маленькая Бельгія палюбуецца. Масье Фіпар заўважыў Ваш добры намер у адносінах да яго бацькаўшчыны і, як сапраўдны патрыёт, шчыра падзякаваў.

Дзяржаўная світка Бельгіі скроена з двух лапікаў. Аднаго шыкоўнага, ахвяраванага Ватрыкам, а другога зрэзнага, паганскага, з кашулі Ціля Уленшпігеля. Невядомыя дойдзі, што ўзводзілі ў Турнэ сабор боскай маткі, яшчэ ў 1140 годзе цудоўна адчулі гэтую дваіцасць. Таму з пэўнай мастакоўскай свядомасцю яны аздобілі ўнутраныя калоны сабора дахрысціянскім арнаментам, што, вядома, супярэчыць каталіцкім дагматам.

Адна з гэтых калонаў звышадметная. На яе карнізе выяўлена трагічная постаць чалавека, які згубіў раўнавагу на высокіх рыштваннях. Паказаны момант падзення. Гэта, мусіць, самы нечаканы помнік безыменнаму будаўніку.

Турнэ — апошняя старонка Вашага вандрунага знаёмства з Бельгіяй. І на развітанне з ёй, радзімай Ціля Уленшпігеля, папрасіўшы ў хлапчука-араба кавалачка крэйдзі, Вы малюеце на тратуары контур давид-гардацкага дома, з прамяністым сонцам на франтоне і гармонікам плота.

Такім чынам, чорна-чырвоныя дахі Бельгіі даюць вычарпальную інфармацыю аб этнічным рассяленні ў краіне.

Пытанне нацыянальнай раз'ядненасці тупікова-проблемнае для маленькай Бельгіі. Калі з Фландрыі Вы патрапілі ў франкамоўную Валонію, то ўжо ў першай таверні, заказваючы піва, павінны забыцца на яго фламандскую назву «бір» і згадаць французскую «бер». Пра такую «важкую» акалічнасць абавязкова нагадае Вам і перакладчыца. Маўляў, Вы не ў Антверпене, а ў Намюры, таму, калі ласка, называйце піва па-французску.

Краіна падзелена этнічна і ў пэўным сэнсе мае і палітычны падзел. Да прыкладу, бельгія-скі бок таварыства «СССР—Бельгія» распадаецца на дзве групы — фламандскую і валонскую. Яны збіраюцца на агульнае пасяджэнне толькі раз у год, пасля чаго амаль не падтрымліваюць паміж сабой якіх кантактаў.

Было дзіўным чужь, калі ў Генце Анатоль Клаўс, няхай сабе й жартоўна, але пераконваў, што чорны лёў на фламандскім сцягу вельмі рахмань, а чырвоны пэвень на валонскім надта злы. А праз колькі дзён у Турнэ, нібыта даючы адповедь Анатолію, масье Фіпар, прадстаўнік валонскай групы ў таварыстве «СССР—Бельгія», засяродзіў Вашу ўвагу на помніку Хрысціне Доляле. У даўнія часы гэтая мужная валонка ўзначаліла сваіх аднапалемнікаў і перамагла фламандцаў у адной з боек.

Вядома, што нацыянальная раз'яднанасць Бельгіі на сённяшні час зусім не ваюнічая, а хутчэй за ўсё спадчынна-рытуальная. Яна патрэбна буржуазнаму грамадству, як гульня ў непарушнасць гістарычных традыцый, які пэўны ўсталяваны стагоддзямі расклад агульнадзяржаўнай кансерватыўнасці.

Бельгія вельмі балюча ўспрымае любую з'яву, што нейкім чынам можа парушыць існуючы цяглівы заспакоенасць. Так, прысутнасць у краіне ста тысяч арабаў раздражняе як валонцаў, так і фламандцаў. Паводле дамоўленасці паміж урадамі, арабы прыехалі ў Бельгію з Туніса і Алжыра ў якасці працоўнай сілы, згоднай на любую работу. Яны і былі занятыя «любой» работай — чысцілі каналізацыю, падмяталі вуліцы, укатвалі на дарогах асфальт. Каму шанцавала, той узяўся за сваю крамку якой-небудзь агародніны ці селядцоў, альбо адчыніў майстэрню. Арабская калонія ў Бельгіі з кожным годам мацнела і колькасца павялічвалася. І па цяперашнім часе некаторыя міністэрскія галовы затуманіліся «арабскім пытаннем». Урад нават абяцае выплаціць частцы арабскіх рабочых грошы на год наперад, з той умовай, што яны назаўсёды пакінуць Бельгію. Такі крок пакуль што маладзейшы, бо ніхто не хоча варочацца ў Туніс і Алжыр, наадварот — арабы нават свае сем'і перавозыць у Бельгію.

Апрача ўсяго, бельгіяцаў палюбае свядомая палітычная згуртаванасць арабаў. Так, пасля налёту амерыканскай авіяцыі на Трыпалі і Бенгазі, ля пасольства ЗША ў Бруселі сабраўся шматтысячны натоўп тунісацаў і алжырацаў, каб выказаць сваю салідарнасць з Лівіяй.

Самі ж бельгіяцы далёкія ад такой салідарнасці і пра падзеі, што адбыліся ў Міжземным моры, мяркуюць, у большасці, як пра неабходную акцыю.

Зусім выпадкова ў Люсіне, ў рэстаране «Белведэр», Вы пачулі выказанне на гэты конт самой гаспадыні рэстарана. Яна недвухсэнсоўна выказалася пра Кадафі — амерыканцы мелі рацыю, кідаючы бомбы на Лівію; трэба забіць галоўнага тэарыста Кадафі, каб знішчыць тэарызм уввогуле. Калі ёй надалі пра забітых дзяцей, яна ўздыхнула — маўляў, о так,

Надаўна зноў давалося мне пабываць у вёсцы Гайшыні на Слаўгарадчыне, дзе жыве Васіль Фядотавіч Васількоў — культасветработнік, цікавы чалавек, гарачы аматар краязнаўства. Аб справах гэтага мясцовага Нестара расказвала ў свой час «Літаратура і мастацтва».

Загадкаў сельскай бібліятэкі Васіль Фядотавіч стаў на пятым дзесяці гадоў свайго жыцця. Але і маладыя людзі маглі б пазайздросціць імпульсу, з якім узяўся

кома, Першы старшыня сельскага Савета. Першы старшыня калгаса. Ён быў багаты, той плён — плён нястомных і шматгадовых пошукаў, знаходак, адкрыццяў.

Неаднойчы на шляху энтузіяста паўставалі і цяжкасці, трэба было пераадоляваць і абьяквасць, неразуменне. За прайшоўшымі з часу апублікавання артыкула дзесяць гадоў у сваіх лістах да мяне неаднойчы пісаў Васіль Фядотавіч і пра гэта. Хоць, вядома, і плёну

перапіска, выпіскі, запісы — набылі многіх гадоў нястомных краязнаўчых пошукаў).

— Быў я ў нашым райцэнтры, у адной вельмі сур'ёзнай установе, — расказвае Васількоў. — І з асобай гутары ў даволі адказнай, за дапамогай да яе прыйшоў. Кажу, што напісаў тэкст для буклета, прысвечанага юбілею нашага калгаса, тут уся яго гісторыя і сённяшні дзень, і пра Гайшыні краязнаўчыя звесткі... І чую ў адказ — вам што, ганарар

ягоним сэрцы любові да гісторыі роднага краю, не будзе таго, што называюць краязнаўствам.

Трыгогі і засмучэнні Васіля Фядотавіча Васількова былі мне блізкія і зразумелыя. Не трэба даназваць, што краязнаўчая работа — выдатны сродак выхавання ў людзях патрыятызму, любові да роднага краю.

Краязнаўства — справа, як вядома, добраахвотная, аматарская. І вось вырашыў той аматар заняцца краязнаўствам. А з чым гэта ядуць, ён абсалютна не ведае. Трэба, каб краязнаўствам заняліся культасветработнікі? Добра. А яны ведаюць сакрэты гэтага справы? Яе ж амаль нідзе «не праходзяць». Скажам, у Магілёўскім бібліятэчным тэхнікуме, які некалі скончыў Васіль Фядотавіч Васількоў, краязнаўства, як прадмет, не выкладаецца. На бібліятэчным факультэце Мінскага інстытута культуры выкладаюць толькі краязнаўчую бібліяграфію. Няма такога прадмета і ў культасветуцэляшых рэспублікі. Выкладаюць краязнаўства на гістарычных факультэтах Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна і педагагічных інстытутаў, на факультэце культасветнай работы Мінскага інстытута культуры, але ў аб'ёме, які недастатковы для патрабаванняў сённяшняга дня. І, нарэшце, не выкладаецца прадмет «краязнаўства» ў агульнаадукацыйных школах рэспублікі, нават факультатыва. А школа ж сапраўды невычэрпная крыніца папаўнення энтузіястаў краязнаўчай работы, што асабліва важна цяпер, у святле яе перабудовы. Праўда, у многіх школах створаны краязнаўчыя гурткі і музеі. Уважэнне спецыяльнага прадмета — краязнаўства, думаецца, прыдало б усёй краязнаўчай рабоце больш прафесійнага, арганізаванага характару.

У гарадах краязнаўцам весці сваю работу прасцей. У большасці сваёй гарадскія энтузіясты — гэта людзі, якія маюць вышэйшую адукацыю, вельмі часта і спецыяльную, побач з імі — архівы, музеі, кваліфікаваная дапамога.

Што ж датычыць «малога краязнаўства» — сельскага — дык тут усё складаней. І падрыхтоўка ў сельскіх энтузіястаў не заўсёды адпаведная, і ўмення адбрававаць важны факт не хапае, ды і сам дыяпазон пошукаў абмежаваны — гісторыя, мінулае адной вёскі, сельсавета. Давялася мне аднойчы чытаць аднаго сельскаму краязнаўцу са сталічнага музея, куды той накіраваў свае нататкі для кансультацыі. «Не ўваўляе цікаваці», «дройна» і гэтак далей. Крыўдна было не толькі за карэспандэнта, але і за адрацата, якому яўна не хапала тактоўнасці і патрэбнага разумення.

Вось пра што думалася мне, калі я ад'язджаў са «старадаўняй вёскі Гайшыні на рацэ Сож ля мелавых адкладаў Сянонскага яруса верхне-мелавой сістэмы», дзе жыве Васіль Фядотавіч Васількоў — энтузіяст краязнаўства.

Барыс ФІРШТЭЯН

Праблема, якая закранута ў артыкуле, можна лічыць досыць важнай, актуальнай. Як зрабіць краязнаўства масавым рухам? Як выхоўваць энтузіястаў? Хто прадоўжыць справу нашых вядомых краязнаўцаў? Якое месца павінна заняць выкладанне краязнаўства, як прадмета, у вышэйшых і сярэдніх культурна-адукацыйных навучальных установах, у агульнаадукацыйнай школе? Думаецца, гэтыя пытанні чакаюць адказу.

Чакаць энтузіястаў ці выхоўваць іх?

Згадкі аб праблема «малога краязнаўства»

ён за работу. Не чакаў чытача — ішоў да яго. Гайшынская сельская з цягам часу стала бібліятэкай перадавога вопыту, сапраўдным цэнтрам культуры. Васількоў вучыўся і сам: за вочна скончыў Магілёўскі абліятэчны тэхнікум. Выявіўся ў чалавек і здатны талент шукальніка-краязнаўца — ён нібыта нанова адкрыў для землякоў іх родную вёску, іх «малую Радзіму». У час чарговых адпачываў ездзіў сельскі бібліятэкар у няблізкія гарады, працаваў у архівах, каб знайсці новыя звесткі аб мінулым свайго краю, адшукаць новае імя. Шмат гадоў веў ён перапіскі з удзельнікамі грамадзянскай і Вялікай Айчыннай войнаў, першых савецкіх пцігодан і пасляваеннага будаўніцтва, запісаў успаміны старажылаў... Першы старшыня рэу-

ў яго пошуках было нямаля — адшукаўся яшчэ адзін выдатны зямляк у далёкай Сібіры, яшчэ адзін цікавы факт знойдзены з гісторыі «старадаўняй вёскі Гайшыні», як называлі Гайшыні ў дакументах XVIII і XIX стагоддзяў...

І вось зноў мы сустрэліся з Васілём Фядотавічам. Ды многае з таго, што ён расказаў, мяне засмуціла.

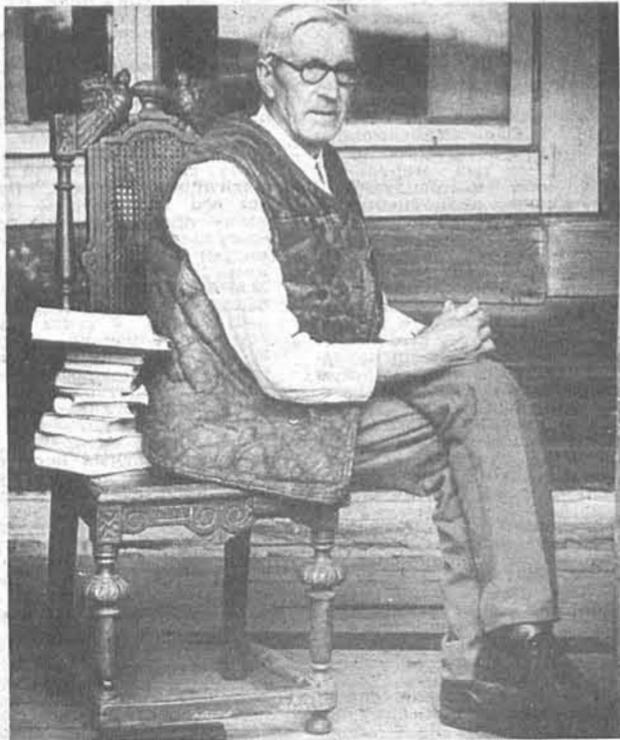
Мы сядзім з Васільковым у пакойчыку сельскай бібліятэкі. Ён паранейшаму рэгулярна прыходзіць у бібліятэку, хоць на пасадзе бібліятэкара даўно не працуе... Але чаго на час наракаць, тут усё натуральна: адным старэц, доўгім убірацца ў сілу... Пасада перайшла да новага чалавек. А вось да каго прайдзецца воль гэтага спадчына? (Васількоў нібыта ўзважвае на далоні цяжкія папір — тут

патрэбны? Тут зазваніў тэлефон, выйшла асоба «на хвілінку» з кабінета, ды «хвілінка» тая цягнулася тры гадзіны. Не дачакаўся, пайшоў з крыўдай у сэрцы... Во, бачыце? — Васіль Фядотавіч працягвае круглы металічны прадмет — «Пячатка Гайшынскага староства».

Цікава, хто адшукае, хто напіша пра гэта староства? Мае гады ўжо не тыя... Не толькі запісы, успаміны, фотаздымкі за гады сваіх краязнаўчых пошукаў сабраў Васількоў. У бібліятэцы — нешта нахшталт музея: прылады працы старажытных гайшынцаў, чарапкі ад посуду, якім яны карысталіся, косці жывёлін, на якіх палаявалі, старадаўнія грошы і г. д. І усё гэта, відаць, замінне ў шафу ці проста аддасць каму новы бібліятэкар, калі не будзе ў

ЛЮДЗІ РОДНАГА КРАЮ

Руплівец з Кушлян

З хваляваннем падыходзіў я да вялікага — «несялянскага», але і не надта «панскага» — дома ў абсады старых і маладых дрэў. І як было не хвалявацца, калі, нарэшце, воль яны, Кушляны, дом і сядзіба бессмяротнага Мацея Бурачка — Францішка Багушэвіча! А як наблізіўся да ганка і пабачыў, што дом на замку і нідзе нікога, дык і сумеўся, засмуціўся. Парашыў хоць звонку агледзецца яго, абсыці кругом. Але не паспеў зрабіць і дзесятка крокаў, як расчыніліся

бакавыя, у папірочнай сцяне, дзверы, і на двор ступіў дзед — няіначай хвараваты, бо, нягледзячы на летнюю спеку, плечы былі ахінуты ватуюкаю. Даведаўшыся, чаго я сюды завітаў, ён адразу ж ажывіўся, парухаўся, загаварыў:

— То чакайце хвілінку, я прыадзенуся, бо прыхварэўшы трохі, ляжаў па-старэчы... Я борздзенька... Неўзабаве ён вадзіў мяне па пакоях Багушэвічавага дома, паказваў, дзе і што было ў ім калісьці, «за Бурачком», што адшукалася і збераглося

на сённяшні дзень з мэблі і рэчаў (не паэтавых, а ягонага часу), знаёміўся з эскізамі ўжо даўнаватага, але так і не здзейсненага праекта рэстаўрацыі дома і сядзібы, здымаў з паліцы і гартаў кніжкі, падараваныя Кушлянскаму дому нашымі пісьменнікамі, і увесь час чытаў па памяці Багушэвічавы вершы...

Гэта быў Міхаіл Сымонавіч Ляпеха, звычайны вяртаўнік па сваім службовым статусе, а на самой справе — вялікі знаўца і аматар творчасці Францішка Багушэвіча, самаахвотны захавальнік Кушлянскай сядзібы, чымі клопатамі яна, можна сказаць, і трымаецца воль ужо шмат гадоў.

Пасля стрэчы з ім засталася ў душы (пэўна, не ў аднаго мяне) добрае, радаснае, светлае пачуццё, хоць пабачанае і пачутае ў Кушлянах не вельмі радавала (пра што не так даўно пісала на старонках «Літа» чытачка-настаўніца). Сустрэча і знаёмства з Міхаілам Сымонавічам якраз нейкі і срашвала прыкрасць ад таго, што ацалела ў віхурах дзвюх войнаў сядзіба бацьці нашай новай літаратуры так пакуль і не стала мемарыяльнай сядзібай-музеям, што яна нават і не дагледжана як след. У Міхаіла Сымонавіча руні адны і прытым старэчыя, і дзякуй яму ўжо за тое, што ён робіць, што ўзяў на свае ўжо надужыя плечы абавязкі і вартуўніка, і прыбіральшчыка, і дворніка, і садоўніка, і энскурсавода, і...

Такі ён і застаўся ў маёй памяці — просты, стары ўжо і стомлены, селянін і адначасова інтэлігент, няўрымслывы прапагандыст, руплівы гаспадар і класатлівы зберагальнік памяці пра песняра-дудару Мацея Бурачка там, у Кушлянах.

Такі ён і на гэтым здымку Анатоля Клешчука.

Мікола ГІЛЬ

«Літаратура і искусство» — орган Міністэрства культуры і правлення Саюза пісателёў БССР. Мінск. На беларускім мове.

«ЛІТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць раз на тыдзень, па пятніцах.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 05952 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

АДРАС РЭДАКЦЫІ: 220600, ГСП. Мінск, вул. Захарава, 19.
ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, на месніна галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сакратара — 33-19-85, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела публіцыстыкі і нарыса — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела культуры і выяўленчага мастацтва — 33-24-62, аддзела тэатра, кіно і тэлебачання — 33-21-53, аддзела музыкі — 33-21-53, аддзела пісьмаў — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і фоталістрацыі — 33-44-04, 33-24-62, карэктарскай — 32-20-64, бухгалтэры — 23-73-37.

Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машыныцы (праз два інтэрвалы). Рукапісаў рэдакцыі не вяртае.

Галоўны рэдактар Анатоля ВЯРЦІНСКІ.

Рэдакцыйная калегія:

Заір АЗГУР, Алесь АСІПЕНКА, Уладзімір ГІЛЕП, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Міхась ДРЫНЕУСКІ, Алесь ЖУК, Уладзімір НЯФЕД, Нічпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМЯЖОН, Юрый СЕМЯНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАЇНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЁУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.

3 20 па 26 кастрычніка

20 кастрычніка, 20.10

II УСЕСАЮЗНЫ ФЕСТЫВАЛЬ НАРОДНАЙ ТВОРЧАСЦІ

Выступае фальклорна-этнографічны ансамбль Жытнавіцкага раёна.

21 кастрычніка, 18.10

НА АТРЫМАННЕ ДЗЯРЖАУНАЙ ПРЭМІІ БССР

Цыкл тэлевізійных фільмаў аб выдатных дзеячах беларускай літаратуры кінарэжысёра І. Калоўскага. Фільм 1-ы «Янка Купала, «Паклон мой народу за песні».

Уступнае слова доктара мастацтвазнаўства А. Красінскага.

22 кастрычніка, 18.10

НА АТРЫМАННЕ ДЗЯРЖАУНАЙ ПРЭМІІ БССР

Цыкл тэлевізійных фільмаў аб выдатных дзеячах беларускай літаратуры кінарэжысёра І. Калоўскага.

Фільмы 2-гі і 3-ці. «Я не самотны». Максім Багдановіч; «Пятрусь Броўка. Голас сэрца».

22 кастрычніка, 19.50

«СУЗОР'Е»

Перадача расказвае пра майстра скрыпак Б. П. Круглага з вёскі Дубчаны Лідскага раёна.

22 кастрычніка, 20.05

«РОДНАЕ СЛОВА»

У чарговым выпуску вы пазнаёміцеся з гаворкамі Мсціслаўшчыны, а таксама пачуеце адказы на пытанні, якія ўзніклі пасля перадачы, прысвечанай заходнепалескаму дыялекту.

Размову вядуць збіральнік моўных скарбаў Мсціслаўшчыны Г. Юрчанка, аўтар перадачы пра заходнепалескі дыялект М. Шалаявіч, жыхары Мсціслаўшчыны.

Вядучы — кандыдат педагагічных навук А. Калядка.

23 кастрычніка, 18.10

НА АТРЫМАННЕ ДЗЯРЖАУНАЙ ПРЭМІІ БССР

«Каб сэрцам навеі прычасціцца». Творчасць кампазітара В. Памазова.

25 кастрычніка, 13.05

«СУГУЧЧА»

Паэзія Г. Віеру ў перакладах Т. Бондар.

Вядучая — паэтка Л. Філімонава.

25 кастрычніка, 13.25

«ПРА МУЗЫКУ АД «А» ДА «Я»

У чарговым выпуску праграмы — расказ пра французскага кампазітара Дэбюсі і літоўскага кампазітара, піяніста і дырыжора Б. Дварыніна. Працягваецца размова пра майстроў вакальнага мастацтва: сусветна вядомых італьянскіх спевакоў Б. Джылы і М. Дэль Монака і нашу сучасную народную артыстку СССР С. Данілюк.

Прагучаць дажынкавыя песні. Для аматараў джаза падрыхтаваны расказ пра джазавую імпрывізацыю.

25 кастрычніка, 16.00

КАНЦЭРТ ЭСТРАДНАГА АРКЕСТРА МІНСКАГА МУЗЫЧНАГА ВУЧЫЛІШЧА ІМЯ М. ГЛІНКІ

У праграме беларускія народныя песні, творы Суруса, Глебава, фантазіі на тэмы песень Джо Дасэна.

25 кастрычніка, 18.20

«ЭКРАН: ПРАБЛЕМЫ, ГЕРОІ»

У тэлекіназале — народны артыст СССР В. Тураў.

25 кастрычніка, 19.50

«КАНТРАСТЫ»

Канцэрт Мінскага камернага аркестра. У праграме творы Анегера і Гайдна.

Дырыжор — народны артыст РСФСР Г. Праватораў.

25 кастрычніка, 23.00

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ»

Эстрадная музычная праграма з удзелам А. Вескі.

26 кастрычніка, 18.40

НА АТРЫМАННЕ ДЗЯРЖАУНАЙ ПРЭМІІ БССР

«Знак бяды» В. Быкава на сцэне Дзяржаўнага рускага драматычнага тэатра БССР імя М. Горькага.

У перадачы прымаюць удзел В. Быкаў, рэжысёр В. Маслюк, артысты тэатра.

26 кастрычніка, 19.50

«У НЯДЗЕЛЮ ВЕЧАРАМ»

С. Рахманінаў. «Сімфанічныя танцы».

З перадачы вы даведаецеся пра жыццё і творчасць выдатнага кампазітара. Фартэп'янавыя варыяцыі «Сімфанічных танцаў» выконвае дуэт Беларускай філармоніі Н. Цёмкіна і В. Барвіноў.